

„Megtisztelő lehetőség, hogy – ha némi képp rövidített, szerkesztett formában is, de – olvasóinkkal évről évre megoszthatjuk lapunk hasábjain a január végi Luther-konferenciákon elhangzó előadásokat” – írta egy évvel ezelőtti tudósításunkban. Bár a révfülöpi Ordass Lajos Evangelikus Oktatási Központban idén január 31. és február 2. között elhangzott előadásokat – anyagtorlódás miatt – ezúttal némi késéssel, jelen lapszámunkban tudjuk csak közreadni, továbbra is

azt gondoljuk, hogy a Magyarországi Luther Szövetséggel közösen jegyzett szimpózium egyházunk egyik legrangosabb évenkénti rendezvénye.

► Az előadások szövegei lapunk 7–11. oldalán olvashatók

A világot átfogó imádság ► 2. oldal
Angyal szállt le Kairóra ► 4. oldal
Átirat a teremtés történetéhez ► 5. oldal
Monológ a száműzetésben ► 6. oldal
Interjú Kiss Jenő nyelvészprofesszorral ► 12. oldal
„Mindenkinek meg kell bocsátani!” ► 13. oldal

Bálint-napi áldás a Deák téren

KAROLY GYÖRGY TAMÁS FELVÉTELE

► Ír népdallal indult a Bálint-napi koncerttel egybekötött istentisztelet a Deák téri evangélikus templomban. Február 14-e ma már nemcsak az őshonos „valentinnapozó” országokban, így Angliában és Írországban ünnep, hanem hazánkban is. B. Pintér Márta, egyházunk női missziói szolgálatának lelkésze köszöntőjében hangsúlyozta: ezt a világi ünnepet is meg lehet tölteni szent tartalommal.

A házasság hete keretében megrendezett zenés alkalmon férfi- és női kórus egyaránt szolgált. A fekete-piros színekben éneklő *Boyzless Voice* női kamaragyüttes és az öltönyös *High5* nem véletlenül választott könnyedebb dallamokat az estére. Bálint napján szerették volna megszólítani a fiatalokat, a nem egyháztagokat is.

Deák László iskolalelkész, a Déli Evangélikus Egyházkerület missziói lelkésze 2Tim 1,12 alapján hirdetett igét: „...tudom, kibem hiszek, és meg vagyok győződve, hogy neki van hatalma arra, hogy a rám bízott kincset megőrizze arra a napra.”

A lelkész – akit felesége és egyik lánya is elkísért az alkalomra – a házasság értékéről beszélt. A másikban kincset kaptunk, de ahhoz, hogy társunkat szeretni tudjuk (jóbanrosszban), először Istent kell szeretnünk, illetve az ő szeretetére kell tudnunk igent mondani. A kincserért meg kell harcolni. A házasság maga is missziónak tekinthető, az evangéliumhirdetés eszköze is lehet – állította a missziói lelkész –, ha figyelni tudunk a másikra, mikor erre van szüksége, ha bocsánatot tudunk tőle kérni, amikor megbántottuk...

Az istentisztelet áldásosztással

zárult. Az evangélikus lelkészek mellett *Szuhánszky T. Gábor* metodista lelkészhez és a Biblia Szóló Gyülekezethez kötődő *High5* zenekar lelkész tagjához, *Musztafa Zoltán*hoz is lehetett áldásért járulni. Minden Deák térre látogató – páros és páratlan – kérhetett áldást életére, jelenlegi vagy eljövendő párkapcsolatára, házasságára. Elsőként a házasság hetének idei arcait, *Keresztes Ilnát*, a Kossuth rádió szerkesztő-műsorvezetőjét és *Mohay Tamás* néprajzkutatót, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Néprajzi Intézetének vezetőjét áldották meg a lelkészek. „Aki keres, azt megtalálja” – küldte el a házasság hetének idei jelmondata a rendhagyó Bálint-nap résztvevőit sikeres „misszióra.”

■ K. A.

► A házasság hetéről összeállításunk az 5. oldalon

Szálakból szövődött kötelék evangélikus nyelvrokonok között

Testvérkapcsolati megállapodást kötött a Nyugati (Dunántúli) és a finn Mikkeli Egyházkerület

► Egyháztörténelmi jelentőségűnek nevezte dr. Seppo Häkkinen püspök azt az alkalmat, amelyen sor került a Nyugati (Dunántúli) Egyházkerület és a finn Mikkeli Egyházkerület közötti testvérkapcsolati szerződés aláírására. Az ünnepélyes aktusnak a győri Öregtemplom adott helyet február 16-án, hetvened vasárnapján.

ADÁMI MÁRIA FELVÉTELE

► Folytatás a 3. oldalon

Az egyházjog igazi feladata

■ DR. BOLERATZKY LÓRÁND

Kapi Béla evangélikus püspök 1937-ben zsinatzáró beszédében azt mondta: „Az egyház jogi szervezete olyan, mint egy művészi díszítésű ámpolna, melyet a történet négyszázados acélkeze emel magasba. Örök értéke abban rejlik, hogy ezt az ámpolnát Krisztus élő testének sugárzó fénye tölti be. A jogi és történelmi egyház örök tartalma és munkaprogramja: a lelki egyház.”

Német egyházjogásként *Günther Britz* közvetve ugyanezt fejezte ki, amikor azt írta, hogy „az egyházjog nem öncél!”

Ez a megállapítás azt jelenti, hogy ebben a világban az egyház élhet ugyan a jog eszközeivel, akár tökéletesítheti azt, de elsőrendű törekvésének mégis arra kell irányulnia, hogy az egyház lelki oldala épüljön. Ennek a feladatnak a legfőbb akadályát az jelenti, hogy a jog csupán az e világi egyház viszonyait tudja eredményesen szabályozni, és csak közvetve alkalmas a „lelki” egyház építésére. Ebből az következik, hogy a jogalkotásnak a jog eredményessége érdekében csak olyan jogszabályt célszerű megalkotnia, amely a jog szempontjából reálisnak tekinthető, vagyis végre is hajtható.

A gyakorlati életben mégis számtalan olyan eset fordul elő, amikor *ius spiritualizatumról*, vagyis a jogrend által nem érzékelhető jogszabályról van szó. Különösen a katolikus egyházban találunk erre példát, nyilván azért, mert ott az egyház fogalma egybeesik a hit fogalmával. A német evangélikus egyházban vannak törekvések, melyek arra irányulnak, hogy a „lelki élet irányelvei” a *ius divinum* címszó alatt az egyházban átültetésre kerüljenek.

Egyházainkban az elmúlt időkben jobbra az e világi egyház jogrendjének építésére irányult a jogalkotás, a láthatatlan egyház építésére még olyan mértékben sem, mint amennyire a jog alkalmas lenne. Ennek szomorú következményét már láthatjuk, hisz a közel-múlt megmutatta, hogy a láthatatlan egyház építésének elmulasztása az egyházak lélekszámának milyen óriási lemorzsolódását okozta.

Segítségként igénybe vehetjük az egyház lelki oldalát erősítő jogot „önfenntartó jogként”

Klaus Douglass német evangélikus lelkész több mint tíz éve megjelent kitűnő munkája egyházunkat emelkedő pályára segítheti. Az egyház nagyon beteg, nem képes elérni a ma emberét. Krízisben van. Új reformációra van szükség. Az egyház újfajta szervezeti átalakítása ebben nem segít, hanem meg kell keresni a gyógyulást az istentiszteleti és a kiscsoportokban, ami a missziói küldetés felismerését jelenti. „Az olyan egyház, amely csak gondoskodni, gyámoltani, megnyugtani, segítséget nyújtani képes, de megtérésre és követésre nem, ta-

lán betölti a társadalomtól kapott megbízatását, de nem Jézusét, aki azzal bízta meg, hogy az embereket az ő követésére hívja” – írja Douglass *Az új reformáció* című könyvében (Kálvin Kiadó, Budapest, 2002, 37. o.).

Az egyház irányában a spiritualitás felszabadítása elsősorban a lelkész meggyőző személyes hitén keresztül lehetséges; annak megmutatásával, mit jelentenek a krisztusi tanok a mindennapi valóságban.

Ha a lelkekből kivész a hit, feleslegessé válik a jogi keret.

Megállapíthatjuk, hogy a jog az egyházakat eszményi céljaik elérésében közvetlenül nem támogatja, csak közvetett támogatást tud nyújtani azzal, hogy jogi szervezetet ad nekik, amely jogi szervezet sokszor öncélúvá válik. A törekvéseknek helyesen arra kell irányulniuk, hogy az egyház a hívek hitéleti megnyilatkozásairól ne jogilag rendelkezzen, hanem magát a hitéletet fejlessze, mert ez a lényeg, ez a cél, melynek a jogi egyház csak jogi jellegű eszköze.

A hitéletnek és a jogintézményi életnek egymástól elszakadnia nem szabad, mert akkor az egyház működése meddőnek bizonyulna. Ha hiányzik a hitélet, akkor hívórol aligha beszélhetünk, inkább csak egyháztagról. Az egyháznak abból kell kiindulnia, hogy az egyház a lelkekben él, és ha a lelkekből kivész a hit, feleslegessé válik a jogi keret. Az elvilágiasodás ellen a lelki birtokállomány visszaszerzése érdekében a jogi eszközökkel való védekezés negatív értékű; érdemlegesen védekezni nem lehet jogi eszközökkel.

Az egyházi törvényhozásnak mégis arra kell törekednie, hogy az egyház a hívek hitéleti megnyilatkozásait ne csak jogilag rendezze, hanem magát a belső hitéletet fejlessze, így megteremtse a feltételeket az egyház igazi feladatainak a teljesítéséhez.

Igaz ugyan, hogy a keresztyén ember magatartásának szabályai a Bibliában vannak, ez azonban nem teszi feleslegessé az egyház szervezetére vonatkozó jogi szabályozást. Ha az egyházat jogintézményként fogjuk fel, helyesen járunk el, jóllehet a jogintézményszerűség nem lényeges alkotóeleme az egyháznak. Az egyház a szentek gyülekezete teológiailag, „jogintézményszerűleg” pedig híveinek jogi szervezetben megjelenő összessége, jogilag szervezett társulása.

A jog az egyház szempontjából *Rudolf Sohm* megállapítása szerint is elmenthetően áll az egyház lényegével, jóllehet az egyházjog az egyház szempontjából mégis szükséges szabályozó erő.

A szerző egyházjogász, nyugalmazott egyetemi magántanár

Oratio œcumenica

Mindenható Istenünk, üres kézzel állunk meg előtted. Minden, amit markolni akartunk, kihullik kezünkéből. Mindent, amit biztosan magunkénak érzünk, csak egy pillanatilag foghatunk. Mégis hálásan és félve tartjuk kezünkben mindazt, amit ránk bízál és nekünk adtál. Mindent, ami törekény, ami sérülhet, ami elveszhet, de nekünk olyan fontos.

Így visszük eléd egyházadat, amelyben a bizonytalan világban a biztosat szeretnénk látni, és olyan sokszor képtelenek vagyunk kézben tartani bármit is. Erőnk, fantáziánk és szeretetünk határánál mutass új utat. Egyedül benned bízunk, Urunk.

Eléd visszük a teremtett világot, közös jövőnket. Minden, amit uralomunk alatt éreztünk – föld, levegő, víz –, kezünk nyomától szenved. Tégy minket eszközeiddé és kertet munkásaivá. Adj az alkotóknak ihletet, mindenkinek, akinek újat kell formálnia, valódi ötletet, hogy szebb, jobb és igazabb világban élhessünk itt, hazánkban és az egész földön. Engedd, hogy keze munkájában örömet találhasson minden ember.

Eléd visszük céljainkat. Szent kezéd mutasson utat számunkra, hogy neked tetsző döntéseket hozzunk életünkben, közösségeinkben, az egész világban. Adj értelmet minden életnek. Legyél mindenkiel a legkisebbtől a legidősebbig. Mindenkivel, aki egyedül van, és úgy érzi, ő senkinek sem számít. Tégy minket embereiddé, hogy feljűk fordulva társaik legyünk.

Eléd visszük legszorosabb kapcsolatainkat: családokat, párokat, barátokat. Kezünket az szeretet eszközevé tedd a fájdalom eszköze helyett. Légy minden otthonban, hogy béke legyen. Légy minden gyülekezetben, hogy béke legyen. Légy minden városban és faluban, hogy béke legyen. Légy minden országban és az egész világon, hogy béke legyen. Ámen.

SEMPER REFORMANDA

„Manapság az »istentisztelet« kifejezést sajnos ettől eltérő értelmezéssel és jelentéssel használják. Aki hallja, annak a harangzúgás, a templomok kövei és gerendái, a füstölőedény vagy a gyertyafény jutnak eszébe. Az istentiszteletet összekapcsolják a templomi sírás-rívással, a miseruhák és süvegek aranyával, selymekkel és drágakövekkel, a kelyhekkel és szentségtartókkal, orgonákkal és szentképekkel, körmenetekkel és templomba járással, de legfőképpen az olvasó morzsolgatásával. Sajnos ez lett Isten tiszteléséből, pedig erről ő tudni sem akar, mi meg csak ezt tudjuk róla. Naponként nagy hangon és ragyogó pompával énekeljük a *Magnificat*ot, de igazi értelmét és helyes mondanivalóját egyre inkább agyonhallgatjuk. Szövege azonban a mai napig érvényes: amíg nem tanuljuk meg Isten cselekedeteit, és nem szenvedjük el azokat, addig nincs istentisztelet, nincs Izráel, sem kegyelem és irgalom. Addig – még ha halálra énekeljük és harangozzuk is magunkat a templomban, vagy ha a világ minden kincsét adjuk érte – Isten nincs ott. Nem ezt parancsolta, ezért minden bizonylati kedvét sem leli benne.”

▶ Luther Márton: *Magnificat* (Takács János és Percze Sándor fordítása)

HATVANAD VASÁRNAP (SEXAGESIMA) – 1MÓZ 3,1–13

A bűn Isten szavának kétségbe vonása

Mivel a II. vatikáni zsinat a római katolikus egyház liturgikus naptárából törölte a hetvened, hatvanad és ötvened vasárnapot, ma csak az evangélikus egyház liturgiájában hangzik el hatvanad vasárnap ősi introitusa, amely a 44. zsolttár 24. versével kezdődik: „*Serkenj fel, Uram! Ébredj, és siess segítségünkre!*” Azért is emlékeztet ez a zsolttár, mert X. Leó pápa Luthert kiátkozó bullája is ezzel kezdődött: „*Exurge Domine!*”, „*Serkenj fel, Uram!*”

Hatvanad vasárnap ősi evangéliuma, a magvető példázata (Lk 8,4–15) szintén elhangzik ma templomainkban. Jelentse ma számunkra ez az Isten igéjének várható fogadtatásáról szóló példázat a kiindulópontot a *Genézis* bűnesetről szóló elbeszélésének megértéséhez. Mindenekelőtt attól óvjon, hogy elveszünk a szinte kimeríthetetlenül gazdag tartalmú történet részleteiben.

A bibliai őstörténet szerint tragédiához vezetett, amikor az ember azzal a gyermeki bizalommal hallgatott a kigyó képében gonosz szándékkal közeledő idegen szellemi hatalomra, amilyen bizalommal csak *Isten szavára* lett volna szabad hallgatnia. Az ember a *kísértő szavára* hallgatva elhitte, hogy már felnőtt, és Isten gyámokodása nélkül maga is meg tudja ítélni, hogy mi a jó, és mi a rossz. Ezért hallgatott a csábító szép szavakra, és evett a tiltott gyümölcsből. Elhitte, hogy ettől jó és rossz tudója lett. De hogy ez mennyire csalóka, és az ember mennyire tudja valóban, hogy mi a jó, és mi a rossz, azt az emberiség könnyel és vérrrel írt és még ma is így íródo történelméből könnyen megítélhetjük.

Anélkül, hogy a mitológiák közé utalnám a bibliai történetet, vagy hogy *Rudolf Bultmann* nyomán „mitológiátlanítani” próbálnám; és anélkül, hogy a kérügmikus teológia bármelyik változata mellett tenném le a voksomat, hangsúlyozva, hogy a történet maga nem, hanem csak az „üzene” (kérügma) a fontos, hatvanad vasárnap megengedhetően tartom, hogy kizárólag arra összpontosítsuk figyelmünket, ahogy az első emberpár Isten szavához viszonyult. Mert a bűnbeesés vagy a bűn elkerülése szempontjából ez volt a tét: feltétlenül megbíz-e az ember abban, amit Isten mondott. Ha hisz Istennek, akkor nincs bűneset. Az emberben azonban már előzőleg ott volt a hajlam, hogy ne bízjon Isten szavában, ezért tudott a kigyó szavára hallgatni.

Ez az Isten szavával szembeni ösbizalmatlanság maga a bűn. A kigyó csábító, szép ígérete, hogy „*olyanok lesztek, mint az Isten*”, csak nyilvánvalóvá tette az ember szívében lakó bűnt. Mert nem cselekedete teszi bűnössé az embert, hanem a cselekedetében megnyilvánuló bűn teszi láthatóvá, hogy az ember belül romlott. Azzal, hogy az ember hallgatott a kigyó szavára, és evett a tiltott gyümölcsből, belső romlottsága csupán bizonyítást nyert. Az ember nem a tiltott gyümölcs elfogyasztásával vesztette el Isten előtti ártatlanságát, hanem már akkor elvesztette, amikor az Isten iránti gyermeki bizalma megingott.

Az, hogy Isten igéjében ad kinyilatkoztatást arról, hogy bűnösök vagyunk, nem azt jelenti, hogy közli az emberrel: „bűnös vagy”, és várja,

A VASÁRNAP IGÉJE

hogy ezt mindenki elhiggye. Isten úgy leplezi le bűnös voltunkat, hogy igéjével megszólít. Mi pedig többnyire úgy hallgatjuk igéjét, ahogy Jézus a magvető példázatában beszél róla. Ahogy Isten igéjét fogadjuk, azzal adjuk nyilvánvaló jelét, hogy rossz talaj vagyunk az ige számára, mert belül romlottak, bűnösök vagyunk: hiányzik belőlünk az Isten iránti feltétlen bizalom. Ezért nem tud az ige gyökeret verni, szárba szökkenni és termést hozni az életünkben.

Isten szavára adott reakciónk mutatja meg, hogy mi lakik bennünk, és kik vagyunk: hogy elveszett bűnösök vagyunk, mert szívünk elfordult Istentől, és nem tud feltétel nélkül, gyermeki hittel bízni benne. Ez az ember igazi tragédiája. Ez mindannyiunk tragédiája. Ha ezt nem tagadjuk, és nem leplezni igyekszünk, hanem komolyan szembenézünk vele, akkor nem tehetünk mást, mint hogy töredelmes szívvel, Isten előtti igaz alázattal a zsolttárossal együtt kiáltjuk: „*Exurge Domine!*” „*Serkenj fel, Uram! Ébredj, és siess segítségünkre! Miért rejtet el orcádat, miért feledkeztél meg nyomorúságunkról és inségünkről? (...) Lelkünk a porba hanyatlott, testünk a földhöz tapadt. Urunk, siess segítségünkre, válts meg minket irgalmasdó!*”

Amikor X. Leó bullája bevezetőjében így kiáltott, azért kérte Isten segítségét, mert – állítása szerint – „egy

vadkan” dúlt „az Úr szőlőjében”, az anyaszentegyházban. Ez a „vadkan” – Luther – azonban nem mást tett, mint a Szentírás doktoraként teljesítette, amire doktori esküje kötelezte. Rámutatott, hogy a legfontosabb kérdésben, a bűnbocsánat és az üdvösség elnyerésének kérdésében a pápa tekintélye nem terjed ki arra, hogy a „kulcsok” Krisztus által Péterre és az apostolokra bízott hatalmával önkényesen éljen, és olyan módon és feltétellel osszon bűnbocsánatot, amely Krisztusnak a Szentírásban olvasható világos rendelkezésével ellentétes. Rámutatott, hogy a „kulcsok” hatalma Krisztus rendelése szerint csak az élőkre terjed ki, és közülük is csak a megtérő bűnösökre.

Az egyház történetében első hatvanad vasárnapon, 430-ban a vandálok által ostromolt Róma keresztény népe nem a városba betörni próbáló vandálokat nevezte vadkannak, hanem a pápa vezetésével bűnbánati körmenetet tartott, és eközben énekelte a zsolttárt: „*Serkenj fel, Uram! Ébredj, és siess segítségünkre!*” Az ő kiáltásuk meghallgatására talált, mert hűsvétra a város felszabadult az ostrom alól. Ez is igazolja, hogy Isten szívesen serken fel a bűnbánók megsegítésére.

Ma sem Isten az, aki alszik, hanem az egyház népét nyomta el az álom. Arról álmodik, hogy mások bűnének ártatlan áldozata, és nem tettes Krisztusnak az éhezőkben, az elesettekben, a hajléktalanokban nap mint nap ismétlődő keresztre feszítésében. Azokban, akiknek segélykiáltására az egyház népének kellene álmából felserkennie, mielőtt Isten serken fel, hogy igazságot tegyen a földön.

■ VÉGHÉLYI ANTAL

URAM, TŐLED TANULTAM

A világot átfogó imádság

RÉGI-ÚJ LITURGIKUS SAROK

napjaira fűzi fel az Úrtól tanult imádság hét kérését. Érdemes felfedezni és újra meg újra végigmeditálni ezt a gazdag összeállítást, amely minden napra kínál egy rövid lutheri imádságot, valamint egy-egy reggeli, déli és esti könyörgést.

Tudom, hogy a legtöbben időhiánnyal küzdünk, nem vagyunk szerzetesek, akik rendszeres napi ritmusban többször is el tudnak csendesedni Isten előtt. De azért az sem igaz, hogy ne lehetne reggel vagy este néhány perc minőségi időt kiszakítani a lélek lélegzetvételére, Isten megszólítására. Ehhez segíthet énekeskönyvünk részben már idézett, közel százoldalnyi, sokszínű imagyűjteménye, amelyet vétkes mulasztás lenne „bezárni” templomainkba, ahol csak istentisztelet alatt, kizárólag énekeskönyvként nyitjuk ki.

Különbön maguk az énekeszövegek is évszázadok imakincsének kifogyhatatlan tárházai. Ilyen igazgyöngy – vagy inkább gyöngy – a *Miatyánkot* feldolgozó kilencstrófás Lutherének is, amely már első versében az

imádság legfontosabb titkait tárja fel: „Imádkozunk, mint egy család. / Add, fohászunk ne az ajkon, / De szívünk mélyén fakadjon!” (EÉ 72,1)

Ebben a könyörgésben Jézus megtanít minket az egész világot átfogó, nagy család tagjaként együtt és egymásért imádkozni. Igazi orvosság ez mindenfajta önző, kegyes individualizmussal szemben. Míg az első három kérés közvetlen „pertukapcsolatba”, én-te viszonyba állít az Atyával („a te neved... országod... akaratod”), addig a középső kéréstől már a mi mindennapi kenyerünkért, bűnbocsánatunkért, szabadulásunkért könyörgünk.

Ugyanez a harmonikus egyensúly figyelhető meg a hét kérés „aranykeretbe” foglalt nyitányban és a háromszólamú zárótételben. A többes számban komponált megszólítás azonnal belehelyez Isten családjába, ahol gyermeki bizalommal fogalmazhatom meg kéréseimet. A finálé pedig szinte pecsétként hitelesíti könyörgésünket. Miért imádkozunk? Miért imádkozunk?! „Mert tied – újra pertuban vagyunk! – az ország, a hatalom és a dicsőség.”

A *Miatyánk*, az imádság ábécéje segít, hogy megtanuljunk az édes „atyanyelvet”, képesek legyünk a felszabadult párbeszédre Istennel. Ez az imádság egyben Isten igéje is, hiszen magának a testté lett Igének, Jézus Krisztusnak a tanítása. Az igazi

imádság mindig a meghallott igéből fakadó és arra adott válasz. Ahogy *Richard Rohr* amerikai ferences szerzetes fogalmaz: „Az ima rezonancia... Az ima valójában a hangvilla megpendítése... Az ima arról szól, hogy megváltoztasson bennünket, nem pedig arról, hogy megváltoztassa Istent.” (Richard Rohr: *Most*. Ursus Libris, 2013, 125. o.)

Az evangélikus bibliaolvasó *Útmutató* ebből a szempontból is nagyszerű találmány, hiszen úgynevezett olvasmányos kiadása nemcsak az ige mindennapi kenyerét kínálja fel, hanem az arra rezonáló imádságos feleletet is. Bizony, az imádkozást is, akár egy „idegen” nyelvet, földi életünk végéig nap mint nap szükséges tanulnunk és gyakorolnunk. Egészen addig, míg az atyai házból eltűnik majd minden nyelvi nehézség, kommunikációs zavar a színről színre látás örömeiben.

Az imádság ennek a remélt mennyi közösségnek előlét adhatja. Ahogy *Richard Rohr* fogalmazza: „Az ima nem módszer, amellyel hozzájuthatunk bizonyos dolgokhoz, nem Istent valamiképpen boldoggá tevő ajtatos gyakorlat, és nem is előrelépő megváltó belépő a mennyországba. Sokkal inkább olyan, mintha most rögtön gyakorolnánk a mennyországot.” (I. m. 26. o.)

Örömteli gyakorlást kívánok!

■ GÁNC S PÉTER

Testvérkapcsolati megállapodás a Nyugati (Dunántúli) és a finn Mikkeli Egyházkerület között

Evangélikus nyelvrokoni kötelék

► Folytatás az 1. oldalról

Az úrvacsorás istentiszteleten Seppo Häkkinen mikkeli püspök hirdette Isten igéjét, tolmácsként *Baranyay Csaba* községi lelkész működött közre. A liturgiában *Szemerei János* püspök mellett a helyi közösség lelkészei, *Jánosa Attila* és *Berényiné Mesterhá-*

gyar kapcsolatoknak egyházunkban több évtizedes hagyományuk van. Szólt arról is, hogy eddig egyedül a nyugati kerületnek nem volt ilyen testvérkerületi kapcsolata. A mikkeli kerülettel való szoros kapcsolat felvételét egyébként megelőzte és előkészítette az ottani gyülekezettel, illetve egyházmegyével való partneri viszony kiépítésére.

A SZERZŐ FELVÉTELE

zy *Zsuzsa* vettek részt. Énekével emelte az ünnep fényét a Péterfy Sándor Evangélikus Oktatási Központ tanári kórusa és gyermekkara.

„Isten jósága ebben a világban a legnagyobb igazságtalanságban valósult meg: amikor a bűntelen Jézust megfeszítették” – emelte ki a szőlőmunkások példázata (Mt 20,1–16) alapján tartott prédikációjában a finn püspök. A mai aláírás célja az – tette hozzá –, hogy Isten jóságáról tegyünk bizonyosságot a magunk helyén. Ebben segíthetjük leginkább egymást.

Az istentiszteletet követően *Mészáros Tamás*, a Nyugati (Dunántúli) Egyházkerület felügyelője köszöntötte a megjelenteket, majd felvillantotta a megállapodáshoz vezető folyamat egyes állomásait. Utalt rá, hogy a finn–ma-

Seppo Häkkinen köszöntőbeszédében elmondta: az együttműködéstől elsősorban a lelki kapcsolat erősödését várja, valamint a gyakorlati területen való közös munkát. A megállapodás aláírásának ünnepélyes percei után *Fekete Dávid* alpolgármester tolmácsolta jókívánságait Győr megyei jogú város képviseletében.

A február 16-án megkötött testvérkerületi megállapodás – melyet finn részről Seppo Häkkinen mikkeli püspök, magyar részről *Szemerei János*, a Nyugati (Dunántúli) Egyházkerület püspöke írt alá – négy évre szól. 2018-ban a két kerület képviselői értékelik a megvalósult együttműködést, és sor kerülhet a szerződés meghosszabbítására.

■ ADÁMI MÁRIA

Részlet a megállapodásból

„A testvérkapcsolat alapja a feltámadott Krisztusba vetett közös hitünk, a reformáció lutheri öröksége és a két egyház között nagy múltra visszatekintő testvéri viszony.

A testvér-egyházkerületi kapcsolat célja a testvéri közösség megélése az egyházi szolgálat különböző területein.

A kerületi szintű kapcsolattartás különösen is az alábbi módokon valósul meg:

- egymásért való imádság,
- kölcsönös tájékoztatás,
- tapasztalatcsere a munkatársak között, elsősorban is a lelkesítő szolgálatot érintő kérdésekben, munkatársak továbbképzése.

Egyházmegyei és gyülekezeti szinten fenntartjuk, ápoljuk a Vasi és a Mikkeli Egyházmegye, valamint az egyes gyülekezeteink között kialakult testvérkapcsolatokat. Ezekért az egyházmegyék és egyházközösségek vezetői felelnek.

A gyülekezeti tagok és gyülekezeti munkatársak tapasztalatcsereje rendszerint kölcsönös látogatásokon, új munkamódszerek el-sajátításán keresztül valósul meg, különös tekintettel az ifjúsági és a zenei munka területére, valamint a konfirmációi oktatásra nézve.

Bátorítjuk a két egyházkerület területén működő egyházi iskolákat és intézményeket, hogy keressek a szakmai kapcsolatot, az egymástól való tanulás lehetőségeit.

A testvérkapcsolat koordinálásában számítunk a magyar–finn kapcsolattartásban járatos lelkészeink, intézményeink, valamint egyházaink külgügyi szolgálatát végző hivatalainak segítségére és támogatására.”

Villáminterjú dr. Seppo Häkkinen püspökkel

– *Hogyan került kapcsolatba Püspök úr Magyarországgal?*

– Legelső emlékeim családomhoz, édesapámhoz kötődnek, aki nagy szeretettel mesélt a magyarokról. Saját személyes élményeimet a Helsinkiben végzett teológiai tanulmányaim alatt a diákkotthonban, a konviktkben szereztem. Az ösztöndíjas magyar teológusok is ott kaptak szállást, rajtuk keresztül ismerhettem meg az országot. Akkor még egyáltalán nem gondoltam rá, hogy egykor magam is ennek a kapcsolatnak az aktív részese leszek.

– *Egyháztörténeti jelentőségű eseménynek nevezte a két egyházkerület közötti testvérkapcsolati megállapodás aláírását. Miben látja ennek a szerződésnek a célját?*

– Leginkább abban, hogy a papíron leírt dolgok a valóságban is „szárnyat kaphassanak”. Ha már szárnyalásról beszélünk, a konkrét megvalósításnak egy következő, jó lépése lehet a Szélerőrsa országos evangélikus ifjúsági találkozó, az ottani találkozások magyarok és finnek között.

Jó lenne, ha a két egyház közötti lelki kapcsolat kerületi szinten is érezhető lenne. Ennek egészen kézzelfogható lehetősége az, hogy imádkozunk egymásért az istentiszteleteinken, a közbenjáró imádságban gondolunk egymásra. A gyakorlati élet területén a másik lehetőség az, hogy nagyon sok mindent tanulhatunk egymástól, például az ifjúsági munkában.

– *Mit adhat a Magyarországi Evangélikus Egyház a Finn Evangélikus Egyháznak?*

– Azt gondolom, a Magyarországi Evangélikus Egyháztól az önkéntes szerveződést és a gyülekezeti tagoknak az aktivitását tekinthetjük példának.

ADÁMI MÁRIA FELVÉTELE

– *És fordítva?*

– Egyházi életünknek olyan területein adhatjuk át a tapasztalatainkat, amelyeken éppen változások zajlanak. Gondolok itt például a konfirmációi munkára, amely éppen most van megújulóban Finnországban. Remélem, hogy talán ezeknek az újabb projekteknek az átvétele, az ezekből való tapasztalatmerítés valamit adhat Magyarországnak is.

■ AM

Február 17-én az északi kerületi püspöki hivatal, majd a budapesti finn nagykövetség adott otthont finn–magyar találkozóknak, a testvérgyülekezetek képviselői és finnországi ösztöndíjas teológusok részvételével.

A Magyar Tudományos Akadémiától Bonyhádig

„Hogyan tudjuk megváltoztatni a bennünk lévő és a minket körülvevő hálózatokat?” – erre az izgalmas kérdésre keresett választ *Csermely Péter* biokémikus, hálózatkutató egyetem tanár február 11-én tartott székfoglaló előadásában a Magyar Tudományos Akadémia zsűfoglalásig megtelt nagyteremben. A neves hálózatkutató fontos tézise, hogy a teremtett világban megfigyelhető hálózatok tudományos vizsgálata segítségünkre lehet, amikor emberi közösségek, szervezetek egészségesebb működésén fáradozunk.

A tudós felismerései több ponton is izgalmasan kapcsolhatók Isten igéjéhez, teológusnyelven: az egyetemes kinyilatkoztatás találkozik az igei kinyilatkoztatással. Ezért is hívtuk meg már többször előadóként az evangélikus gyökereit és hitét nyíltan vállaló biokémikus-professzort különböző déli egyházkerületi alkalomokra: bonyhádi missziói napra, piliscsabai felügyelőtalálkozóra (*képünkön*).

Akadémiai székfoglalója is számos teológiai, ekkleziológiai kérdést indított el bennem. Néhányat ezekből szeretnék most megosztani olvasóinkkal a közös gondolkodás, útkeresés, „égtájolódás” jegyében.

Csermely Péter hálózatelméleti látása részben már beépült egyházunk stratégiájába is, amelyben prioritást kapott, hogy „az egyházi munka és közösség szervezetét a hálózatosság jegyében alakítsuk át”. Ezzel kapcsolatban nem kerülhetjük meg az aktuális, tisztázó kérdést: milyen akadályokba ütközünk, amikor nemcsak emlékezni akarunk a reformáció közeledő jubileumára, ha-

nem itt és most szeretnénk átalakítani, megújítani egyházunkat?

„Hogyan tudjuk megváltoztatni a bennünk élő és a minket körülvevő sztereotípiákat? – tette fel az alapvető kérdést akadémiai székfoglaló előadása elején a professzor. Már a probléma megfogalmazásában fontos üzenet rejlik: egészen addig nem lehet megváltoztatni a körülöttünk lévő világot, illetve benne az egyházat, amíg mi magunk belülről nem vagyunk készek a változásra.

Nem véletlen, hogy Jézus első igehirdetése is belső átalakulásra, változásra hív: „Térjete meg, mert elközelített a mennyek országa.” (Mt 4,17) A körülöttünk lévő világ/ország/egyház megújulásának előfeltétele a személyes életfordulat, az *Újszövetség* nyelvén: a metanóia. *János evangéliumában* pedig így tanít a Mester: „*Újjonnan kell születnetek.*” (Jn 3,7)

Ha Isten Lelke elvégzi bennünk ezt a csodát, akkor miként foghatunk a körülöttünk lévő nagyobb közösségek, hálózatok megváltoztatásához? A sejtek, fehérjék számunkra titokzatos világát kutató biokémikus meglátása szerint: a változásra szoruló szervezetek, hálózatok belső ellentmondásai döntő módon két pólus, a rugalmasság és a merevség között feszülnek. Valójában mindkettőre szükség van, hiszen míg a rugalmasság (plaszticitás) a tanulás képességét jelenti, addig a merevség a megőrzés (memória) képességét hordozza. A kettő egészséges aránya teremtheti meg a kiegyensúlyozott kreativitást, amelyben – Csermely Péter szavaival – együtt van a merevségből következő tartás, minőség és

hasznosság a rugalmasságból fakadó ötletgazdag eredetiséggel.

Vajon ebből a szempontból hová sorolhatók az egyházak, az egyes gyülekezetek? Tudom, hogy az egyház – „Krisztus teste” – bizonyos szempontból Pál igéjével élve: „*nagy titok*” (Ef 5,32). Nem csupán egy a sok szervezet, egyesület, alapítvány között, hanem valami más is... De teljesen mégsem függetleníthetjük magunkat attól, ahogy a körülöttünk élő világ lát és értékeli minket.

KISS TAMÁS FELVÉTELE

Sokan múltból itt felejtett kövületként, muzeális értéknek tekintenek ránk. Mások pedig minket, evangélikusokat „lángos lutyiknak” titulálnak, akiknek nincsen igazi tartásuk. Mindkét véleményt lehet sértődötten visszautasítani, mondván, hogy ezek súlyosságuk előítéletek. De nem biztos, hogy mindig a tükkörrel van a baj... Talán éppen abban rejlik a gyógyu-

lás és újulás titka, ha egyházként is megtaláljuk a rugalmasság és merevség egészséges arányát. Ahogy Csermely Péter szellemesen fogalmaz: próbáljunk „a páros napokon idősök, a páratlan napokon fiatalok” lenni... Így alakíthatjuk ki adaptációs képességünket, nem elvesztve az értékek megőrzésének képességét.

Mіндеzt akár teológusnyelven is megfogalmazhatjuk, ahogyan ez megszólal egyházunk zsinati hitvallásában, ahol reformátor őseinket idézzük: „Hitték, hogy a Szentlélek megőrzi és megújítja az egyházat.”

Ezzel a hittel és reménységgel hívjuk egyházkerületünk lelkészi és világi vezetőit március 7–8-ára Bonyhádra, hogy együtt gondoljuk végig: mit tehetünk egyházunk megőrzése és megújítása érdekében. Közös tanulásunkban, útkeresésünkben *Püski Lajos* református lelképásztort hívjuk majd segítségül. Missziói és gyülekezetiépítési koncepcióját bemutató könyvét (*Érdeklődéstől elköteleződésig*, Kálvin Kiadó, Budapest, 2013) minden déli lelkészünk megkapja ebben az évben a születésnapjára.

A koncepciót megvalósító, növekvő debrecen-nagyerdei gyülekezet lelkésze könyvének elején, akárcsak Csermely Péter, a megújulás szempontjából szükségszerű belső változásról így ír: „Magamban, látásomban, gondolkodásomban is változnom kell. Elhagyni például a megszokottság biztonságát, a kényelemszeretetet, a változástól való félelmet. A változás módját szolgálatomban megtervezni ugyan többletmunkát jelent, de előbb-utóbb áldást is hoz.” (15. o.)

ÉGTÁJOLÓ

De hogyan kezdünk hozzá ehhez a gyógyító folyamathoz? A lényegyet így summázza a könyv utolsó mondata: „El kell oldanunk a megszokott parthoz hozzákötöző és így tétlenségre kártható köteleket, és a szél mozdulásáért imádkozva fel kell vonni a vitorlákat!” (168. o.)

Erre az oldásra és vitorlabontásra hívjuk és várjuk a déli hajók kapitányait, kormányosait, navigátorait a bonyhádi fedélzeten. A készülés fontos része, hogy ne feledkezzünk meg imádkozni az éltető szélért, az egyházat teremtő, megtartó és megújító Lélekért. Ebben segítségünkre lehet az énekeskönyvünkben olvasható ázsiai könyörgés is: „Uram, ébreszd egyházadat, és kezdj rajtam. Uram, építsd gyülekezetet, és kezdj velem. Uram, békeséged örömhírét juttasd el mindenütt a földön, és kezdj nálam. Uram, gyűjtsd meg szereteted tüzeit minden szívben, és kezdj bennem.” (EÉ 737. o.) Ámen!

Gáncs Péter püspök Déli Egyházkerület

KÉSZÜLÜNK AZ ÖKUMENIKUS VILÁGIMANAPRA – 2014. MÁRCIUS 7.

Egyiptomi nők a modern kor adta lehetőségek és korlátok között

► Ebben az esztendőben egyiptomi keresztény asszonyok készítették el a világimanap liturgiáját, amelynek egy furcsaságára szeretném felhívni a figyelmet. Az igehirdetés szinte kimarad az istentisztelet menetéből. A prédikációra csupán utalás történik, hogy hol lehetne esetleg beiktatni a liturgiába. Azt gondolnánk, mindezt azért fogalmazták meg így, mert a kopt vagy az ortodox liturgiának nem elengedhetetlen része az igehirdetés. De nem ez áll a döntésük háttérében. Két évvel ezelőtt a világimanapi mozgalom New York-i nagygyűlésén módomban volt találkozni a liturgiát készítő egyiptomi asszonyok egyikével. Ő mondta el, hogy modernnek és kreatívak szerettek volna lenni, így a bibliodráma módszerét javasolták az általuk választott szentírási szakaszhoz, a samáriai asszony történetének feldolgozásához.

Kreatív és modern. Ez a két szó nagyon is jellemzi a mai Egyiptomot. A közel-keleti térség államai közül sok mindenben kitűnik ez a Nílus két partján elterülő ország. Vajon tudta a kedves olvasó, hogy Egyiptom nemzeti futballválogatottja már hét alkalommal is elhódította az Afrika-kupát? Avagy hallott már a Közel-Kelet Hollywoodjáról? Nem más ez, mint maga a főváros, ahol évente ren-

dezik meg a világ tizenegy legrangosabb eseménye közt számon tartott kairói nemzetközi filmfesztivált.

Három Nobel-díjast is adott a világnak ez az ország: Anvar Szadat elnök 1978-ban kapott Nobel-békedíjat, míg Naguib Mahfouz 1988-ban irodalmi munkásságáért, Ahmad Zoweil pedig 1999-ben kémiai felfedezéséért részesült az elismerésben. Ám hogy az asszonyok megbecsülése sem kisebb,

azt bizonyítja, hogy 2012-ben a világszerte csak „Maggie mamaként” emlegetett Maggie Gobrants is felterjesztették Nobel-békedíjra.

A nők már az ókori Egyiptomban is a férfakkal egyenlő jogokat élveztek. Igaz, a fáraók uralmának változásával az asszonyok helyzete is erősen változott. Olykor annyira csorbult esélyegyenlőségük, hogy előfordult, férjük úgy bánt velük, mint alattvalóival. A mai modern társadalomban a nők is dolgoznak. Nagy százalékban vesznek részt a termelőmunkában, de közülük kerül ki számos orvos, egyetemi tanár... Helyzetüket azonban erősen megsza- bja, hogy mely vallási közösség tagjai.

A keresztények „egyfeleségük”. Komolyan veszik Jézus szavát a válasszal kapcsolatban: aki elbocsátja házastársát, az „paráznaságot követ el.” (Mt 5,32b) Így náluk csak nagyon indokolt esetben történhet meg, hogy a házasság felbomlik.

Muszlim családoknál viszont nem

ritka a többnejűség. S ott érdekes módon a válás is megengedett. A férj bármilyen indok nélkül elküldheti feleségét – igaz, el kell látnia kellő anyagiakkal, hogy a nő fenntarthassa magát. A hetvenes években még törvény biztosította az első feleségek számára, hogy elhagyhassák férjüket, ha az tudtuk nélkül második asszonyt hozott a házhoz. Ma már ez a jog nem él.

S különben is érzékelhető Egyiptomban is – ahogyan a világ szinte minden pontján –, hogy a szegényebb néprétegek asszonyai kiszolgáltatottabb helyzetben vannak. Bizony nagy szükségük van olyan asszonyokra, akik megindulnak nő-társaik szenvedése láttán. Olyanokra, mint Maggie mama.

■ B. PINTÉR MÁRTA

FORRÁS: MEOT.HU

Angyal szállt le Kairóra

Exkluzív, spirituális interjú a kopt Mama Maggie-vel

► Maggie Gobran, közismerten Mama Maggie neve nemcsak hazájában, Egyiptomban fogalom, hanem az egész keresztény világban. 1989-ben feladta akadémiai karrierjét, és elhagyta egyetemi tanszékét a szemételepeken sínylődőkért. Felkarolásukért megalapította Szent István Gyermekai nevű jótékony szeretetszolgálatát. Ez ma hazájában közel százezer gyermeket, családot segít kiemelkedni az írástudatlanság, a testi-lelki nyomor világából. Maggie Gobran házasság, fia és leánya van. Munkatársainak száma több ezer. Nonprofit hálózatának hetvennél több háza van, főként a muzulmán többségű és nagyon szegény Nílus menti vidékeken. 2012-ben az Egyesült Államok szenátusának néhány tagja Nobel-békedíjra javasolta. Az elmúlt időszakban több cikk is foglalkozott személyével, alapítványával, magyarul is hozzáférhetővé téve mély hitről tanúskodó csendimáit és hitvallását. Ezeket dr. Békefy Lajos lelkész-újságíró írta, fordította. Szerzőnk az a megtiszteltetés érte, hogy az *Evangelikus Élet* számára exkluzív interjút készíthetett a kopt „Teréz anyával”!

– Szívből tisztelt Mama Maggie! Hálásan köszönöm, hogy szívesen igent mondott erre az interjúra. Hadd mondjam el, hogy az István név lelkileg összekapcsolja Egyiptomot és hazámat, Afrikát és Európát, a csaknem kétezer éves kopt egyházat és az ezeréves magyar kereszténységet. Hiszen első apostoli királyunk, a népiunkt keresztény hitre vezető Szent István és az Ön szeretethálózata, a Szent István Gyermekai ugyanarról szól: a Jézus Krisztusba vetett hit megtartó és hatalmas erejéről. Mi volt a legmélyebb és legbensőbb indíték, hogy a kairói Amerikai Egyetemen betöltött tanári állását 1989-ben felcserélje a legszegényebbek, a fővárosi slum, vagyis a szemételepek lakóinak és gyermekeiknek a szolgálatával?

– Én is szívből köszönöm a megke- resztést. Hogy mi volt az indítékom? Ha valaki olyan példaadásban nő fel, amely élő és igaz, s amely mélyen megmarad benne, mert ez a legmélyebb szeretet, ez lehet a belső indíték. Számomra nagynénémnek, édesapám nővéreinek a példája ilyen. Ő tanított meg engem mindarra, ami lelki dolog. Így az imádkozásra, a bibliaolvasásra, az odaadásra... Jézust szerető családban nőttem fel. Gyermekkoromban gyakran láttam, hogy édesapám nővére szegény embereket vitt a házába, hogy etesse őket, és gondjukat viselje. Ugyanezt láttam édesapám klinikáján is, amelybe a következő ajtón jutottak be az emberek. Gyakran láttam, hogy a nagy szükségben lévő betegeket ingyen vizsgálta meg és kezelte.

– És mi volt a bibliai indíttatás ahhoz, hogy életének ilyen radikális megváltoztatására vállalkozzon?

– Teljesen világosan láttam és megértettem Ézsaiás könyve 61,1–3 szakaszának üzenetét: „Uramnak, az Úrnak lelke nyugszik rajtam, mert felkent engem az Úr. Elküldött, hogy örömhírt vigyek az alázatosoknak, bekötöztem a megtört szívüket, szabadulást hirdessek a foglyoknak és szabadon bocsátást a megkötözötteknek. Hirdetem az Úr kegyelmének esztendejét, Istenünk bosszúállása napját, vigasztalok minden gyászolót. Hamu helyett fejdísz adok Sion gyászolójának, gyászfátyol helyett illatos olajat, a csüggedés helyett örömeiket. Igazság fáinak nevezik őket, az Úr ültetvényének: őt ékesítik.”

– Hogyan reagáltak irányváltására a családtagjai, egyetemi kollégái, a környezetében élők?

– Ha megtalálok az igazi szeretetet, s ez a szeretet növekedésnek indul bennem, akkor minden egyéb egyre kisebbé, semmivé lesz. Úgy, ahogyan a 45. zsoltár 11–12. versében áll: „Halld csak, leány, nézz és figyelj ide! Feledd el népedet és atyádnak házá! Szépségedet a király kívánja, mert ő a te urad, borulj le előtte!”

– Már kezdetben kristálytisztán látta, mi lesz az új missziója, feladata?

– Igen, hiszen amilyen mértékben képessé válunk arra, hogy elszakadjunk a világi, túlságosan emberi dolgoktól, annál inkább kezdünk lelkileg növekedni. Ekkor egyre inkább a spirituális dolgok foglalják el a fő helyet életünkben. Tudja, sokszor fedezem

Mama Maggie

BETHANY CLARK FELVÉTELE

fel Jézust az éhező gyermekek tekintetében. S ilyenkor különösen is elkezdnek szólni hozzám az ő igéi: „Mert éheztem, és ennem adtatok, szomjaztam, és innom adtatok, jövevény voltam, és befogadtatok...” (Mt 25,35) Innen ered misszióm, feladatom.

– Úgy gondolom, ahhoz a hatalmas lelki munkához és szeretetszolgálatához, amelyet Ön közel huszonöt éve végez fáradhatatlanul, mindig szelíd mosollyal, derűsen, valóban nagy teljesítményű belső lelki „erőmű” szükséges. Hogyan működik ez a belső erőmű?

– Úgy, hogy állandó, szünet nélküli kapcsolatban vagyok Jézussal. Ő az én „erőművem”. És az ő igéje: „Te pedig amikor imádkozol, menj be a belső szobádba, és ajtódat bezárva imádkozzál Atyáddhoz titokban...” (Mt 6,6) Valamint a tisztaság, az, hogy életem célja csak Jézus, senki más. Ezt így fogalmaztam meg korábban: „A csendben lassan elhagysz mindent és mindenkit, és csak az Egyetlennel leszel.”

– A kereszténynek nem Isten „magányos partizánjai”. Az Ön egyháza is bizonyított erre, s a mi magyar egyházaink is. Az Ön Szent István Gyermekai hálózata ma már csodálatos szervezet és Isten szeretetének páratlan eszköze a muszlim többségű Egyiptomban...

– A cél és az eszköz ugyanaz ebben a szeretethálózatban, ez pedig az emberség. Hogy felkészítsük az emberek szívét lelkileg, de mentálisan és fizikailag is őket arra, hogy mindent tisztán szeretetből tegyenek. Ez nem könnyű. Minden keresztény ember Krisztus testének része, és valamiképpen személyes hozzájárulás is ehhez a testhez. Ezt állandó tréninggel lehet elérni. A folyamatos és állhatatos lelki tréning csodákat tesz. A kitartás és a megszentelődés szintén...

– Hogyan válaszolnak a gyermekek az Ön szeretetére? Vannak olyanok, akik követik Önt a szolgálatban?

– Hosszú története van ennek. Ha szeretetet adsz, akkor azt is kapsz vissza – legtöbbször. Ha tisztelettel fordulsz oda másokhoz, te is kaphatsz viszont belőle. A legnagyobb dolgok közé sorolom azt, amikor megláthatod, hogy gyermekek elkezdnek növekedni Krisztusban. Egy idő múlva visszatérnek közénk, lelki vezetőik lesznek, és elkezdnek ők is szolgálni a gyermekek között, hogy Krisztushoz vezessék őket. Évekkel ezelőtt velünk volt egy fiatal lány. Korábban tényleg elveszett volt, a szó szoros értelmében. Az üdülőhelyeken, ahol dolgozott, a rendkívüli fizikai meg-

terheléstől és az érzelmi befolyástól csaknem elveszítette az életét. Ma közöttünk ő az egyik legodaadóbb segítője és vezetője sok-sok lánynak. Ő igazi gyümölcse szolgálatunknak.

– Kedves Maggie mama! Kérem, fogalmazzon meg egy rövid üzenetet a magyar keresztények számára a közelgő ökumenikus világimanap alkalmából!

– A legnagyobb dolog, ha valaki el tud szakadni az anyagi világtól, s elkezd növekedni a lelki világban. Ugyancsak nagy dolog, ha valaki megtalálja „belső szobáját”, ahol a legszemélyesebb imakapcsolatba léphet Urunkkal, aki mindenható a mennyben és a földön. Ha szívetekkel a földön csüngtök, elveszítitek a mennyet. Ha a szívetekkel a mennyben csüngtök, mindkettőt megnyeritek: a mennyet és a földet is. Minden ima új nyitás, nyitány, új kezdet, hogy ezt a titkot megértsetek. Legyen így a mostani világimanapon is!

With love & gratitude,
Mama Maggie &
Stephen's Children.

Zárás helyett nyitás

Véget ért a házasság hetének rendezvénysorozata

► Sárospatakon református istentisztelettel kezdődött, az elmúlt vasárnap pedig a budapesti belvárosi katolikus templomban ünnepi szentmisével záródott hivatalosan a házasság hete február 9–16. között tartott programsorozata. A felekezeti szervezőbizottság tagjai még csak most kezdik értékelni az idei esztendő tapasztalatait, gyűjtik össze az ország-szerte tartott rendezvények beszámolóit. Azt azonban már most lezögezték, hogy sokkal nagyobb médiafigyelem övezte az eseményeket, mint az előző hat évben.

A Boyzless Voice és a High5 közös szolgálata a Deák téri templomban

„A csapból is a házasság folyik” – tréfásan így bátorított egyik lelkészársam, aki tudta, mennyire vágyom arra, hogy ez a figyelemfelhívó rendezvénysorozat minél többek szívéhez elérjen. S valóban, nem múlt el nap, hogy ne jelent volna meg valamilyen újságcikk párkapcsolati témában, ne hívták volna televíziós műsorokba, rádiós beszélgetésekhez a hét mostani vagy korábbi házaspár arcait. Nem szólva az MTV1 és Duna csatorna – *Együtt a család* címmel – közvetített tematikus vasárnapjáról.

Kétségtelen, hogy ennek a médiafigyelemnek kedvezett az a kormányzati politika is, amely a házasságot, a gyermekvállalást, a nagycsaládok terheinek könnyítését kiemelve fontos feladatai közé helyezte. A házasság hetének központi rendezvényei azonban tudatosan mellőztek mindenféle politikai színezetet, ezért is értek el annyi embert. A meghirdetett programokra szinte mindenütt pótszékeket kellett behordani...

Idén a szervezők különösen is igyekeztek megszólítani a párválasztás előtt álló fiatalokat. Nem véletlenül választották a hét mostani arcai – *Mohay Tamás és Keresztes Ilona* – a rendezvénysorozatnak azt a mottót, amely elsősorban az ifjabb nemzedéknek szól: „Aki keres, azt megtalálja.” Ennek jegyében találkoztak február 10-én, hétfőn azokkal a fiatalokkal,

akik Budapest Belvárosában havonta összejönnek „pársalogni” az Aranyfűz Kultúrházban, hogy meghívott előadók segítségével készülhessenek fel a házasság hivatására.

A *Pársalgás extra* elnevezésű alkalmon természetesen „még a csilláron is lógtak”, hiszen kívülállók is érkeztek, hogy meghallgassák Ilonát és Tamást arról, „hogyan keressünk, és ki lesz az igazi”.

Hasonló céllal hívta meg munkahelyére Mohay tanár úr a házasság hete előző esztendeinek két kedves párját: *Süveges Gergőt és Rudan Margitot*, valamint *Farkas Zsoltot és Várnagy Andrást*. A korábbi évek arcaival, „álcárcok nélkül” a rádiós műsorvezető feleség, Keresztes Ilona beszélgetett az Eötvös Loránd Tudományegyetem zsúfolásig megtelt aulájában arról, hogyan tartják meg a hűséget, és a hűség hogyan tartja össze kapcsolatukat.

Ezek az alkalmak kimondatlanul is arra szolgáltak, hogy receptet adjanak a fiataloknak, hogyan lehet sikeresen kezelni a nehézségeket, viharokat a házasságban. A személyes vallomásokból el lehet tanulni praktikákat arra nézvést is, hogy miként maradhat hűséges társához az ember a kísértések közepette.

A házasság hete rendezvénysorozat – azon túl, hogy fel kívánja hívni a figyelmet a házasság értékére – évről évre igyekszik segítségére is lenni a pár-

kapcsolati problémákkal küszködő embereknek. Két neves szakember: *Pálhegyi Ferenc* pszichológus és *Tapolyai Emőke* pasztorálpszichológus előadása is gazdagította az idei programot.

A Harmat Kiadó remek időzítéssel jelentette meg a házasság hetére az Amerikában bestsellerként számon tartott, *Fogadom* című könyvet, amely a hasonló címmel forgalmazott film alapjául szolgált. A megrázó, igaz történet arról szól, hogyan maradhat hűséges házassági esküjéhez az ember, ha a társa nem ismeri fel őt, mert egy agysérülés következtében elvesztette emlékeit, sőt a személyisége is torzulásokon ment át. A könyvet a férj írta megrendítő őszinteséggel. Vívódásaival és azzal, hogy miként talált belső békességet, bizony sokaknak segítségére lehet.

Merthogy a házasság hete mindig fel is ráz. Azzal, hogy az emberi párkapcsolatok szépségét, ajándék voltát hangsúlyozza, akaratosan szembeállítja hiányosságainkkal, kudarcainkkal is.

A hét folyamán én magam is több házaspárral kellett, hogy akár egy egész estén át beszélgessek, velük tusakodjak azért, nehogy kapcsolatuk zátonyra fusson. Mindannyian okos, kedves, templomba járó, hívó emberek. Mégsem tudtak bölcsen vigyázni az ajándékba kapott házassági közösségükre. Sokszor apró félreértések, figyelmetlenségek sebzik meg a kapcsolatot, ám ha nincs kellő odafigyelés, úgy tűnik, visszafordíthatatlanul elromolhat.

***

Nagyon is életszerű buzditást adott a Deák téri evangélikus templomban a Bálint-napi istentisztelet igehirdetője, *Deák László* iskolalelkész, amikor a házasságról mint kincsről beszélt, amelyet féltett gonddal örizni kell. Szavait közel háromszáz résztvevőhöz intézte, akiknek többsége különböző gyülekezetekhez tartozó, hívó ember.

Lehet, hogy néhányukat csupán a zenei csemegény vonzotta (a Bálint-napi koncerteken megszokott leánycsapat, a *Boyzless Voice* mellett most a *High5* férfi tagjai is énekeltek), de a legtöbb résztvevőt – vélhetően – az a lehetőség hozta el a templomba, hogy áldást kérhetett: életére, párkeresésére, választására, legfőképpen pedig hogy Isten segítségével házassága megújulhasson.

A házasság hete idei rendezvénysorozata február 16-án lezárult. A szervezők reménye az, hogy az emberi szívekben viszont új elszánás ébredt. Hogy megőrizzék a kincset, hogy munkálkodjanak párjukkal való szeretetkapcsolatuk megtartásán.

Erre az elhatározásra nemcsak önmagáért van szüksége a keresztény embernek, hanem azért is, mert a világ arról tudhatja, hogy Krisztus tanítványai vagyunk, hogy egymást szeretni tudjuk (Jn 13,35).

■ BPM

NÉMETH ZOLTÁN

Átirat a teremtés történetéhez

Miután az Örökkévaló megteremtette Évát, látta, hogy amit teremtett, megint csak igen jó, és ebben Ádám is teljes mértékben egyetértett vele.

Míg Ádám korábban a kert szépségének csodálatával és az állatokkal való barátkozással töltötte a napot, most egyfolytában Éva körül lebzelt. Hirtelen csillapíthatatlan érdeklődést tanúsított a főzés és a házimunka iránt. Ő, aki Éva teremtése előtt az éjszakákat is a *szelídenben* – akkor még nem hívták vadonnak, hiszen az állatok mind szelídek voltak –, szóval a szabad ég alatt töltötte, most még nappal sem igen akart kimozdulni otthonról, és a nap túlnyomó részét Évával együtt a sarokban egymásra halmozott takarókon töltötte.

– Uram – kérdezte egyszer a sátán az Örökkévalót –, ezek... odalent... újabban... mit csinálnak?

– Khm – köszörülte meg torkát az Úr –, hát..., úgy hiszem..., úgy látom..., hálnak.

– Parancsolsz, Uram? – kérdezte értetlenül a sátán.

– Mondom, hálnak egymással, érted? Különbösen is, semmi közöd hozzá, ne kérdezd.

– Uram, nem lesz ennek jó vége, az állatok kezdenek elvadulni, a gyümölcsök ott rohadnak a fákon. Valamit csinálnod kell!

– Igen? És szerinted, nagyokos, mit kellene csinálnom? Megáldottam őket, mi tagadás, magam sem gondoltam, hogy ennyire hatásos lesz.

– Hát tiltsd meg ezt nekik, és büntesd meg őket érte.

– Nem céloz az ember büntetése, főleg nem olyasmért, amiről nem is tehet.

– Akkor tedd számára fájdalmassá!

– Nem azért teremtettem, hogy kínozzam.

– Nem igaz, hogy te, a világ teremtetője tehetetlenül állsz az emberrel szemben!

– Nehogy még szemrehányást tegyél nekem, hallod-e! Különbösen is, mást tervezek. Nem büntetem és nem kínozom őket. Hanem elengedem.

– Elengeded?

– Igen. Nem láncolhatom magamhoz és nem zárhatom be az édenbe őket. Jut eszembe..., ööö... tudsz sziszegni? A tervemben neked is van szereped.

– Ez tetszik – dörszölte a markát a sátán. – És ugye az édenen kívül ezt a kicsodát, ezt a hálást vagy mit... ugye nem fogják csinálni?

– De igen. Ez lesz az egyetlen, amit az édenből magukkal vihetnek.

És elhelyezte az Urísten a jó és rossz tudásának fáját a kert közepén.

Az asszony látta, hogy a fa élvezhető, tekintetre szép, és csábít a tudás megszerzésére. Vett tehát gyümölcséből, megette, adott a férjének, aki vele volt, és az is evett belőle. Erre felnyílt a szemük, észrevették, hogy meztelenek. Fügefaleveleket fűztek össze, és kötényt csináltak maguknak. Azután meghallották az Urísten lépteit, aki a nappali szellőben a kertben járkált.

Az ember és az asszony elrejtőzött az Urísten elől a kert fái között. De az Urísten hívta az embert, és így szólt hozzá:

– Hol vagy?

– Az ember így válaszolt:

– Hallottam lépteidet a kertben, s félttem, mert meztelen vagyok, tehát elrejtőztem.

– Ki adta tudtadra, hogy meztelen vagy?

– Uram, már megbocsáss – válaszolta Ádám –, de ennyit önállóan is meg tudok magamról állapítani.

– Értem – jött zavarba szemmel láthatóan az Úr, de itt még tartotta magát eredeti szerepéhez. – Talán ettől a fáról, amelyről azt parancsoltam, hogy ne egyél?

És Ádám válaszolt:

– Igen. Ettem.

A teremtés kezdete óta nem volt akkora csend, mint amekkora Ádám válasza után állt be a teremtettségben. A nap is megállt az égen. Az Örökkévaló döbbenet nézett teremtényére.

– Ádám, persze... te még nem tudhatod, de..., szóval lesz majd egy könyv, úgy hívják: Biblia. Abban a könyvben az fog állni beszélgetésünknek ezen a pontján, hogy te, a büntől megromlott természetű ember – alattomos, sunyi, tettedért felelősséget nem vállaló, a felelősséget önző módon, a börtönet mentve a másakra hárító – az asszonyra mutatsz, a szerencsétlen némbert a kígyóra, én meg úgy teszek, mint aki ezt nem látta előre, és jól kikergetlek és még jól meg is büntetlek benneteket.

– Az asszonyra? Évára? – nézett elképedve teremtetőjére az ember. – Hát, nem mondom, ő szakított előbb, de ezért inkább tisztelem őt, és szégyellem magam. Nekem kellett volna elsőnek szakítani. Mégiscsak én vagyok a férfi. De gyáva voltam, nem úgy, mint ő.

– Ádám – szólt megadóan és megenyhülve a Teremtő –, igazából büszke vagyok rád, és örülök, hogy ilyen remek fickót teremtettem, de ez most nem egy mellékes beszélgetés. A világ, az emberiség jövője múlik rajta.

– Értem – szólt Ádám elgondolkodva. – El kell vinnem a balhét, ugye?

– Hát, nem ártana – felelt az Isten.

– Az édenen kívül is ott leszel? – kérdezte Ádám. – Az az igazság, hogy nagyon megszerettelek!

Az Urnak könnyes lett a szeme. Tett egy mozdulatot, mintha meg akarná ölelni Ádámot.

– Úgy, mint most, úgy nem. De ott leszek. A szemed nem lát majd, de a szíved megérzi a jelenléteimet.

– Rendben – felelt Ádám lassan, csendesen. Kihúzta magát az Úr előtt, de tekintetét lesütötte, és balját felemelve a közeledő Évára mutatott: – Az asszony, akit mellém adtál, ő adott nekem...

A vadonban egy pávián rikoltott, a nap megindult az égen.

Elhangzott Pécssett a házasság hete egyik rendezvényének keretében a Pécsi gospelkórus koncertjén – két részletben

Pillanatfelvétel a házasság hetének sajtótájékoztatójáról

Házasság hete Győrről

Második alkalommal szervezték meg önkéntesek ökumenikus összefogással a győri programsorozatot. Római és görögkatolikus, evangélikus, református és baptista helyszíneken tartottak előadásokat, beszélgetéseket, filmvetítéseket a házasság megtartóerejéről, a konfliktusok megoldási lehetőségeiről.

A programokon – melyeket előzetesen meghirdettek az egyházi és városi médiában – szép számban vettek részt az érdeklődők. A személyes hangvételű, őszinte beszámolókon keresztül az egybegyűltek megtapasztalhatták, hogy igaz a mondás: „A házasság munka” – de érdemes rajta dolgozni, mindig a megbékélés és az újrakezdés útját választani.

Vállalkozó szellemű házaspárok *szerelemes kalandtúráján* próbálhattak szerencsét, melynek elsőldleges nyeresége az együtt töltött idő, a közös élmények voltak, tiszta szerencsés pár pedig egy kettesben eltöltött gyertyafényes vacsorára kapott lehetőséget. A házaspárok „Valentin-napi” megáldása a városközpont bencés templomában zajlott éppúgy, mint tavaly ilyenkor: református, evangélikus és katolikus lelkészek szolgálatával.

A megnyitó és a záró istentiszteleten hálát adtunk Urunknak ajándékaiért: egymásért, és kértük, hogy áldja meg a még készülődő és az állandóan formálódó házasságokat.

■ BOGDÁNYI MÁRIA győri evangélikus egyetemi lelkész

Előkészületek az LVSZ 2017-es nagygyűlésére

Megtartotta első munkaiülését a Lutheránus Világszövetség (LVSZ) 2017-es nagygyűlését előkészítő nemzetközi bizottság február 11. és 13. között Genfben. A reformáció kezdetének ötszázadik évfordulóján esedékes nagyszabású találkozót 2017 májusában a namíbiai Windhoekban fogják megrendezni. A tizenkét fős előkészítő bizottság ülésén egyházunk képviselőiben részt vett dr. Fabiny Tamás püspök, a szervezet egyik alelnöke, valamint Pap Kinga Marjatta tanácsos is. A testület egyebek mellett határozott a nagygyűlés mottójáról és altémáiról, a résztvevők számára és az ünnepi megemlékezések különféle módozatairól. A képen balról jobbra Martin Junge, az LVSZ főtákkára, Sabine Böhlke-Moller, Namíbia ENSZ-nagykövete, Zephania Kameeta namíbiai püspök, Kjell Nordstokke norvég lelkész, az előkészítő bizottság elnöke, valamint Olivier Dantine osztrák szuperintendens. (A vendéglátó egyház püspökével, Zephania Kameetával készült interjú lapunk következő számában közöljük.)

■ FABINY TAMÁS felvétele

Pedagógus-továbbképzés Kiskőrösön

Egyedülálló módon nemcsak budapesti, hanem kiskőrösi helyszínen is elindult február 15-én az a pedagógus-továbbképzés, amelyet az Evangelikus Hittudományi Egyetem hirdet meg minden keresztfélévben.

Minden pedagógusnak hétvenente összesen százhusz órás diplomafrisítő képzésen kell részt vennie. A követelmény teljesíthető egyszerre vagy kisebb képzések keretében is.

A hittudományi egyetem által felkínált négy féléves képzésre összesen huszonöt fő jelentkezett a Kiskőrösi Evangelikus Iskolából és a soltvadkertői óvodából. A képzés magában foglalja a két alappillért: az ószövetségi és újszövetségi bibliaismeretet, továbbá rendszeres teológiai, gyakorlati teológiai, egyháztörténeti előadások hangzanak el.

Első alkalommal – a napkezdő áhítat után – a nap első felében a gyakorlati teológia kérdéseivel foglalkozhattak a pedagógusok. A tudományág nevéhez híven gyakorlati, kreatív jelenlétet kívánt a résztvevőktől a képzésnek ez a része. A nap második felében rendszeres teológiai előadással folytatódott a program.

Kiemelkedően fontos ez a képzés, hiszen evangélikus intézményeinkben a diákok hitre nevelése és az intézmény lelki otthonná alakítása nemcsak a képesített lelkészek és hitoktatók feladata, hanem a hitüket ismerő és megélt pedagógusok és hitoktatók közös munkája kell, hogy legyen.

■ SZÜCS MÁRIA iskolalelkész felvétele

Monológ a száműzetésben

Márai Sándor halálának évfordulójára

▶ Február 21-én huszonöt éve annak, hogy a magyar irodalom emigrációba kényszerült nagy írója, Márai Sándor revolverrel véget vetett életének. Hatalmas naplófolyamának utolsó kötetében már csak apró bejegyzések: „Ezekben a napokban negyven éve, hogy elutaztunk Budapestről. Tartózkodási helyek: Genf, Nápoly, New York, Salerno, San Diego. Elmentek Lola és János; minden egykori személyes ismerősöm, pályatársam. Teljesen egyedül maradtam.” 1989. január 15-én egyetlen sorra futotta erejéből: „Várom a behívót, nem sürgetem, de nem is halogatom. Itt az ideje.”

Kemény és rendíthetetlen ember volt. A nyolcvanas években már kezdték hazahívni, de ő következetesen kitarított elhatározása mellett: amíg egyetlen orosz csizma tapossa Magyarországot földjét, addig nem tér haza! És könyveit sem engedte itthon kiadni. Mondhatni, teljes magányban, majdnem vakon, kenyéren és vízen tengette az életét.

Az 1934-ben megjelent *Egy polgár vallomásai* kalauz Kassáról, a városról, ahol az író 1900. április 11-én született. Az óvo családi fészekről, a fájó elszakadásról. Munkásságának legmagasabb pontja: a *Féltékenyek*. Nem kisebb író, mint Szerb Antal méltatta: „A Márai-féle stílus, amit annyian utánoznak, mégis utánozhatatlan. Azért, mert senki nem bírja lélegzettel. Ez a kegyelem: ez a bőség, ez a páratlan áradása nyelvnek, gondolatnak, képnek, szavaknak.”

Ezek az erények végig ott vannak későbbi műveiben. Igaz, az ötvenes évek

csahos hazai kritikusi nem kímélték: „Közömbössége talán a fegyelmezett-ségénél is jellemzőbb. Regényalakjai sorában saját személye érdekli...” Van benne igazság, de megtévesztő. Márai hívős, távolságtartó férfi. És szigorú. De önmagával szemben is. A magyar nyelvet pedig ámulattal használta, idézte. Mindennapi kenyere volt a legnehezebb időben is.

Szindbád hazamegy című regénye *Krúdynak* állít emléket. Kedves írója átmege Öbudáról lovas fogattal Pestre. Együtt nézik az életet, önmagukat, a forrongó világot, a szépséges nőket, a búcsúzó kora őszben ragyogó Várost. Sok vitát váltott ki a *Röpirat a nemzetnevelés ügyében* című eszéje; üzenete: a magyarság célja, hogy megmaradjon. *Vasárnapi krónika* címmel napi ihletésű újságcikkeit gyűjtötte kötetbe.

Kevés szó esik Márairól, a költőről. Nem vérbeli poéta, két korszakos versével mégis ott van a magyar költészetben. 1950-ben írta a *Halotti beszédet*: a száműzöttek nagy monológját, az emigránslet drámai tapasztalatát, és 1956-ban vetette papírra a *Mennyből az angyalt*. A különös karácsonyi vers a kivégzett 1956-os forradalom rekviemje, a megfeszített Krisztus-Magyarország képe.

A végére hagytam a nekem legkedvesebbet, Márai *Naplóit*. Ötven év legtitésztább szellemi lenyomatát. A világirodalomban is pártját ritkító vállalkozás. Éles szemről, tisztánlátásról tanúskodik a sorozat, gazdag vallomás, örök harc a humanizmus megőrzéséért. Áldozathozatal az ország lelkének és szellemének újjáépítésére. Még akkor is, ha írójának nevét hosszú időn át említeni sem lehetett.

Ő azonban írt, a végső pillanatig. 1984–89-es utolsó naplója számomra az egyik legnagyobb emberi és írói teljesítmény. Életről és halálról egyszerű szavakkal senki nem mondott többet.

Üzennek Márai könyvei, szétszúróznak mondatai. Belénk égnek intelmek: elordasult a világ, de a remény mindig megmarad.

■ FENYVESI FÉLIX LAJOS

FOTO: TRÁNYI PRESS

HIRDETÉS

Pályázat mentori szolgálatra és gyakorlógyülekezeti státusra

Az Evangelikus Hittudományi Egyetem (EHE) pályázatot hirdet a gyakorlati (VI. éves) képzéssel kapcsolatos mentori szolgálatra, illetve gyakorlógyülekezeti státusra a 2014/2015-ös tanévre. Olyan lelkészek jelentkezését várjuk, akik sokoldalú gyülekezeti munkát végeznek, és készek egy VI. éves hallgató (lelkészjelölt) munkájának irányítására és lelkészi szolgálatba való bevezetésére, valamint részt vesznek az EHE által szervezett mentori előkészítő konferencián.

A megbízást kapott lelkészekkel és gyülekezetekkel az egyetem együttműködési megállapodást köt. A mentorok és a gyülekezetek ezáltal közvetlenül is bekapcsolódnak a gyakorlati lelkészképzés munkájába. A gyülekezetektől a szolgálatok biztosítása mellett a lelkészjelölt megfelelő elhelyezését kérjük.

Gyakorlata idején a lelkészjelölt a mentor vezetésével végezhet gyülekezeti szolgálatot.

A pályázatnak tartalmaznia kell a gyülekezeti munka rövid (legfeljebb 60 soros) bemutatását és a pályázó lelkész motivációját, valamint annak közlését, hogy milyen módon tudnak a hallgató részére tíz hónapon át szállást és ösztöndíj-kiegészítést biztosítani.

A pályázatokat február 28-ig kell az EHE Rektori Hivatalába megérkezniük (1141 Budapest, Rózsavölgyi köz 3.).

Bővebb felvilágosítással az EHE Gyakorlati Intézetének vezetője, Szabóné Mátrai Marianna (mariann.matrai@lutheran.hu) tud szolgálni.

DR. SZABÓ LAJOS rektor, tanszékvezető
SZABÓNÉ MÁTRAI MARIANNA, a képzés koordinátora

A Luther Kiadó és a Magyarországi Evangélikus Egyház Tényfeltáró Bizottsága tisztelettel meghívja a

Háló Dokumentumok és tanulmányok a Magyarországi Evangélikus Egyház és az állambiztonság kapcsolatáról (1945-1990) sorozat második,

Egyházvezetők 1. – Káldy Zoltán, Ottlyk Ernő című kötetének bemutatójára.

Időpont: 2014. február 24., hétfő 17 óra
Helyszín: Budapest-Fasori Evangélikus Gimnázium díszterme (Budapest VII., Városligeti fasor 17-21.)

Köszöntőt mond PRÖHLE GERGELY, a Magyarországi Evangélikus Egyház országos felügyelője.

A kötetet bemutatja DR. GYARMATI GYÖRGY történész és KISS RÉKA történész.

Szeretettel várjuk!

FIZESSEN ELŐ LAPUNKRA!

Magyarországi Evangélikus Egyház Luther Kiadója

1085 Budapest, Üllői út 24.
Tel.: (1) 317-5478, (1) 486-1228; Fax: (1) 486-1229; e-mail: kiado@lutheran.hu; www.lutherkiado.hu

LUTHER - KONFERENCIA

Reformáció és kultúra

Arisztotelész helye a wittenbergi bölcsészképzésben a 16. század elején

■ DR. ITTZÉS GÁBOR

A reformáció kezdetének ötszázadik évfordulóját előkészítő tematikus évek sorában 2014 a *reformáció és kultúra* címet kapta. A téma kapcsán izgalmas kérdés lenne a reformáció kultúraformáló hatását vizsgálni, ezúttal azonban egy másik megközelítést választottam. Azt próbálom megvilágítani, a reformáció képviselői hogyan viszonyultak az *Arisztotelész* nevével fémjelzett szekuláris kultúrához.

Wittenberg a késő középkori egyetemek között

Az egyetemek alapítása lényegében 1200 körül kezdődött, és a következő háromszáz évben hatvanánál több felsőfokú iskola jött létre. Egy tipikus *universitas* a bölcsészeti alapképzést nyújtó kar mellett három felsőbb karral, teológiai, jogi és orvosi fakultással is rendelkezett. Az egyetemi oktatás meghatározó formája az előadás volt, amelynek keretében egy-egy konkrét szöveget magyarázott hallgatóinak a professzor. A heti disputációk jelentették az oktatásnak azt a részét, amely a diákok számára aktív részvételt biztosított, de ezek ahhoz is jelentősen hozzájárultak, hogy a *skolasztika* a szörszálhasogatás színönimájává vált.

Arisztotelész újrafelfedezése a középkor legnagyobb intellektuális eseménye volt a latin nyelvű Nyugaton, és időben nagyjából egybeesett az egyetemalapítások hőskorával (13. század). Nem csoda hát, ha a teológiai befogadását övező viták lezárultával Arisztotelész meghatározóvá vált az egyetemi oktatásban. Az ókori filozófus nemcsak a mai értelemben vett bölcsészképzés részeként vált megkerülhetlenné, hanem jelentős részben a természettudományokat is az ő szövegei alapján oktatták, sőt művei a felsőbb karok tananyagába is beépültek.

A Wittenbergi Egyetem tipikus késő középkori főiskola volt. *Bölcs Frigyes* alapította 1502-ben, mivel Szászország 1485-ös felosztásakor a híres Lipcsei Egyetem a választófejedelem határára kívülre került. Az iskola 1507-ben nyert pápai elismerést, amely jelentősen hozzájárult az oktatói kar stabilizálásához, mert egyházi javadalmaszítás tanárokat biztosított az egyetemnek.

A pápai rendelkezés átszervezte a wittenbergi Mindenszentek-alapítványt; kanonokainak számát tizenkettőre emelte, és kötelezte őket az egyetemi oktatásban való részvételle. Ezenkívül a városban működő szerzetesrendek is biztosítottak néhány professzort a fiatal főiskola számára. A többiek a fejedelmi kincstártól kapták fizetésüket.

Wittenberg a skolasztikus *via antiqua* mérsékelt irányzatát képviselte. A humanizmus megjelent a tanrendben, de egyértelműen másodlagos szerepet töltött be. Az új tudomány a vizsgakövetelmények közé sem került be, a diplomaszerezés szempontjából tehát fakultatívnak minősült.

Az egyetemnek 1516-ban mintegy kétszáz hallgatója volt, akiket huszonkét rendes tanár oktatott. Az oktatók fele a bölcsészkaron működött. Három alapvető tárgyat – az arisztotelészi logikát és fizikát, valamint *Petrus Hispanus* logikáját – párhuz-

mosan két-két iskola, *Aquinói Tamás* és *Duns Scotus* „útja” (*via*) szerint adtak elő. A karon meghirdetett tizenkét rendes előadásból összesen kilenc mutatott skolasztikus irányultságot. Ezek között találjuk valamennyi alapítványi – vagyis biztos – finanszírozású állást. A humanizmust mindössze három kurzus képviselte, és közülük is csak egy számított a bakkalaureusi (BA) diploma előfeltételének. Az előadások nagyobbik felének Arisztotelész-szövegek szolgálták alapul.

Luther Arisztotelész-kritikája és Melanchthon arisztotelészi programja

Luther az 1510-es évek elejétől kezdve véglegesen Wittenbergbe került, hamarosan megkapta professzori ki nevezését, és megkezdte egyetemi tanári működését. Ebben a minőségében az oktatási reformokért is aktívan tevékenykedett. Egyik legmarkánsabb célja Arisztotelész száműzése volt az egyetemi oktatásból, és ezt a kritikáját nem korlátozta a teológiai karra, hanem a bölcsészképzésre is kiterjesztette. Leveleiben többször is beszélt erről, végül *A német nemzet keresztény nemességéhez* címzett nagy reformirátában (1520) lépett a széles nyilvánosság elé a felsőoktatás megújításának programjával. „[A]z egyetemekre is ugyancsak ráférne az üdvös és alapos reformáció” – írja –, mivel itt „egyedül a vak pogány mester, Aristoteles uralkodik még Krisztusnál is inkább”. Azt javasolja, hogy „Aristoteles könyveit, a Physikát, Metaphysikát, De animát, Ethikát, szóval amiket eddig a legjobboknak tartottak, teljesen mellőzzük..., hisz azokból semmit sem lehet tanulni”. És ami még sokkal nagyobb baj, „ez a halott pogány (...) az élő Isten könyveinek útjába állt, és azokat csaknem kiszorította. (...) Ó, csak el minden kereszténytől, pokolba az ily könyvekkel!” (*Luther Márton művei*, II. köt., 94–95. o., *Maszynek Endre* ford.)

Luther Arisztotelészről alkotott véleményét illetően aligha hagy kétséget ez a szakasz. Általánosabban: reformáció és kultúra teljes konfrontációját láthatjuk ezekben az idézetekben. Ez a fajta kemény elutasítás jellemző ugyan az első időszakra, hosszabb távon mégsem ez vált a mértékadó reformátori paradigmává. Luther mellett ebben *Melanchthonnak* is meghatározó szerepe volt, bár megítélése gyakran ellentmondásos, és magatartása látszólag homlokegyenest ellenkezik a Luther által kívánatosnak tartottól.

A fiatal Melanchthon a „tisztja” Arisztotelész kiadásának programjával érkezett Wittenbergbe 1518-ban, és az 1520-as évek végétől sorra írta a kommentárokat Arisztotelész műveire, köztük a *Nikomachoszi etikához*, a *De animához*, a *Fizikához*, vagyis a Luther által cím szerint kárhóztatottakhoz is. Közülük nem egy hatalmas siker lett, és a 16. század végéig több tucat kiadást is megért. Ezenkívül Melanchthon két ünnepi beszédben is megemlékezett Arisztotelészről.

Luther éles kritikája egyfelől, Melanchthon elkötelezett arisztotelészi programja másfelől: a reformáció és kultúra viszonyának elemzésekor nem kerülhetjük meg ezt a paradoxont. Bár az egyháztörténet-írás sokszor Melanchthon kérésére oldotta fel ezt a feszültséget, néhány részlet elgondolkodtathat bennünket.

Először is: Luther hosszú éveken keresztül, az 1520-as évek végétől haláláig (1546) tanúja volt Melanchthon arisztotelészi programja kibontakozásának, és nem akadályozta meg kollégáját a megvalósításában.

Másodszor: Luther antiarisztotelianizmusa sokkal összetettebb, mint a fenti idézetek sejtetik. A témának mára komoly szakirodalma van, amely összességében árnyalt képet rajzol a reformátornak a filozófushoz való viszonyáról, amelyben az elutasítás sötét tónusai mellett sokkal világosabb színek is megjelennek.

Harmadszor: Melanchthon 1518-ban érkezett Wittenbergbe, de csak az 1520-as évek végén jelent meg az első Arisztotelész-kommentárja. A közbeeső évtized kulcsfontosságú az általunk vizsgált történet szempontjából: a továbbiakban ezt kell közelebbről szemügyre vennünk.

A Wittenbergi Egyetem reformja

Az egyetem megújítására két szakaszban került sor. Először – 1518-ban – a fejedelem hét új humanista állást hozott létre a bölcsészkaron. A státusok nagyobb része a biblikus nyelvek oktatását szolgálta. A másik három előadás ugyan Arisztotelész-szövegekhez kötődött, de azokat új fordítás alapján kellett magyarázni – ez egyértelmű jelzése a humanista orientációnak. Az új idők jele az is, hogy a görögprofesszor kiemelt fizetést kapott.

Az új állások tehát intézményes kereteket teremtettek a humanizmus megerősödésének, ugyanakkor ez a reform semmit nem tett a skolasztikus tanszékek visszaszorítására. A vizsgarend és az előfeltételeket biztosító kurzusok nem változtak, vagyis a diplomaszerezés formális követelményeinek korábbi rendje továbbra is megmaradt.

Közben a diákok özőnltek a Wittenbergi Egyetemre. A beiratkozottak száma az 1517-es 242-ről három év alatt 579-re nőtt. Őket azonban az új teológia érdekelte.

Az 1520-as évek elejére a hagyományos előadások rendre elnéptelenedtek vagy meg is szűntek. A diplomázások egyelőre a régi rendben folytak, de egyre alacsonyabb létszámok mellett, mivel egyre kevesebb hallgató tudta – és akarta – teljesíteni az előfeltételeket. 1523-ra a korábbi oktatási rend végképp összeomlott a bölcsészkaron. Az egykor legna-

gyobb presztízsű kurzusok megszűntek, a skolasztikus előadások és Arisztotelész lényegében eltűnt a tanrendből. Ezzel egyidejűleg a diplomaszerezés is ellehetetlenült. A tanrendi reform elodázhatatlanná vált.

Már 1521-ben történt kísérlet a bölcsészkar megújítására, de igazi áttörést jelentő reformprogram bevezetésére Melanchthon rektorsága idején, 1523–1524-ben kerülhetett sor. Ez minden hallgató számára kötelezővé tette a személyes tanulmányi terv kidolgozását, és minden hallgató mellé tutort rendelt.

Melanchthon a szombati skolasztikus disputációkat is eltörölte, és helyettük deklamációkat vezetett be. Ezzel a logika és a dialektika helyét átvette a retorika, segítve a hallgatók felkészülését a későbbi igehirdetői feladataikra is. A disputációk megújított formában aztán tovább éltek

zajlott, a következőkben inkább csak az elért eredmények megerősítésére és apróbb finomítására volt szükség. Az alapképzésben erősödött a természettudományok szerepe; a skolasztikus szemlélet, a logika és metafizika helyét pedig átvette a nyelvoktatás, a filológia és a retorika. A bölcsészképzés középpontjába ezzel az új teológia, az exegézis és igehirdetés számára alapvető készségek oktatása került. Ennek a szemléletnek Luther mellett Melanchthon legalábbis egyenrangú képviselője volt.

Mindeközben egy alapvető tananyagreform is megvalósult. Az 1507–1536 közötti három évtizedben egyetlen kurzus – a latin költészet – volt, amely végig megmaradt. Arisztotelész szerepe alapvetően megváltozott az egyetemi tananyagban. A teológiai képzésből teljesen kiszorult, míg a megújult bölcsészkaron fontos,

heti váltásban a deklamációkkal, de témáikat a metafizika helyett immár a természettudományok tárgyköréből merítették.

Az új rend bevezetése néhány évbe telt, de az évtized közepére befejeződött a kiépítése. 1526-ban új tanulmányi szabályzatot is készített Melanchthon a bölcsészkar számára.

Bölcs Frigyes halála (1525) után öccse és utódja, *Állhatatos János* választófejedelem hozzájárult az egyetem intézményi-financiális reformjaihoz is. Az oktatók jelentős fizetésemelésben részesültek. A metafizika tanszéket megszüntették; gyakorlatilag semmi nem maradt abból, ami alig tíz éve, 1516-ban még a bölcsészképzés gerincét adta Wittenbergben. Az átszervezés nyertesei a nyelvoktatás és a természettudományok lettek.

A reformok a következő évtizedben, *János Frigyes* uralkodása idején teljesedtek ki. A választófejedelem 1536-ban hosszú távra átszervezte az egyetem pénzügyeit, beolvasztva költségvetésébe a Mindenszentek-alapítvány javadalmait, és rögzítette az oktatói státuszokat. A bölcsészkar anyagilag legjobban megbecsült oktatói továbbra is a bibliai nyelvek professzorai voltak.

Ha az 1516–1526 közötti évtizedben a változások mélysége volt szembeötlő, az 1536-ig eltelt újabb tíz évet alapvetően a stabilitás jellemezte. Az intézményes átalakulás az 1520-as évek közepére nagyrészt le-

de korlátozott helyet kapott a hallgatók módszertani képzésében.

Az 1520-as évek közepe után Melanchthon visszatért a tíz évvel korábban tervbe vett, majd az evangéliummal való találkozása fényében felfüggesztett arisztotelészi programjához. Hogy a közben eltelt évtized maradóan át is alakította a korábbi terveket, azt szemléletesen mutatja, hogy Melanchthon sosem írt Arisztotelész metafizikájáról. Annak nem volt helye a tudományok reformátori szellemében megújított rendszerben. A visszatérés pedig azért volt lehetséges, mert 1521 körül a törvény és evangélium megkülönböztetésének kidolgozásával sikerült legitim helyet találni a kultúrának: nem a hit dolgaiban (ez az evangélium felségterülete), hanem a világi dolgok Isten-től adott rendjében (törvény).

A kultúra nem visz üdvösségre, sőt ártalmas, ha benne keressük az üdvözülés útját, de a világi létben fontos, értékes és – mint az értelem pallérozásának eszköze – szükséges is. Láttuk, ez a felismerés nem egy csapásra született meg a reformátorokban, hanem kiküzdötték maguknak. A reformáció és kultúra viszonyán töprengve számunkra is tanulsággal szolgálhat kiküzdött felismerésük.

A szerző a *Semmelweis Egyetem Mentálhigiéné Intézetének egyetemi docense*

L U T H E R - K

A reformáció nyelve: hitváltók és hitvédők

■ DR. CSEPREGI ZOLTÁN

A reformációt a következő, elsősorban németországi (de hazai forrásanyagban is ellenőrizhető) tapasztalatok miatt szerencsés nyelvi eseményként vizsgálni:

a) A reformátori tetteket (a szerzetesi fogadalmak, a böjti megtöretés, épületek, javadalmak elfoglalása, újítás a szertartásokban és az egyházközség szervezetében stb.) rendszerint reformátori ígértetés előzi meg (szóban vagy írásban).

b) A reformáció mint úgynevezett evangéliumi mozgalom kifejleszti a maga zsargonját, egy új egyházi nyelvet, melynek használata identifikációs eszközként is szolgál.

c) A reformáció eszméinek terjedése tiszteli a nyelvterületek határait.

d) A források közvetítette információink elválaszthatatlanok attól a nyelvi közegtől, melyben fennmaradtak.

Mind a német, mind a magyar reformáció kutatásában közismert és közhelyszerűen ismételt tétel, hogy a reformátori gondolatok anyanyelvi megfogalmazásban és a nyomtatás médiuma révén milyen elemmentáris hatást gyakoroltak a társadalomra. Ezen összetevők egyike sem volt vadonatúj, de egymással találkozási addig nem látott erőket szabadítottak fel. De a kortársak vajon tudatában voltak-e ezeknek a folyamatoknak? Az egyik hazai főszereplő, *Helmut Gáspár* minden bizonnyal, mert *Háló* című művében az 1538-as segevári hitvitáról szólva ilyen költői, egyben a szélemény viharos megnyilvánulásait pontosan rögzítő metaforát alkalmazott: „Akkor kedig tiltul [erre-arr] villamni kezde, mind Magyarországra, mind Erdélben az Úristennek Igéje.”

***

A reformáció terjedéséről azért tudunk nagyon korai időkből, mert sokan feljelentették a terjesztőket. Az 1520-as években megindult vizsgálatok jegyzőkönyvei minden ismert esetben azt mondják, hogy valakinek a tájékoztatása alapján tudnak a kárhözhozott jelenségekről. A feljelentők ilyen módon igen fontos szerepet kaptak.

Nem csoda, ha voltak, akik nem az új hitet karolták fel, hanem a régit féltették. A reformáció befogadásának folyamata dinamikus, vitáktól hangos volt. A reformáció befogadásának lényege marad rejtve, ha elfeledkezünk azokról, akik elzárkóztak tőle. Akkor úgy tűnik, mintha egyes egyszerű laikusok – Magyarországon mind többen – gondolkodás nélkül, esetleg a gondolkodásra képtelenül váltak volna a reformáció áldozatává.

A feljelentők, a hitvédők léte arról tanúskodik, hogy a reformáció követőinek volt választási, döntési lehetőségük akkor, amikor hitelt adtak az új tanok hirdetőinek. A régi hit melletti kitartás felértékeli az új hitet választók tudatos döntésének jelentőségét.

A reformátori tanítást elutasító oldal nyelve a vizsgált időszakban jóval több adattal dokumentálható, egyben jóval több sztereotípiát is alkalmaz, mint az evangéliumi mozgalom nyelve. Hogy az ellenlábások az 1519-es lipcsei vita óta közös nevezőre hozták a régi eretnekeket –

például a cseh huszitákat és a lutheránusokat –, annak nyilvánvaló politikai okai és propagandisztikus céljai voltak, s a pápai átokbulla közzététele után (1520) ezt már különösképpen indokolniuk sem kellett.

A hitvédők tábora, melynek ítélete *Dorothea Wendebourg* hírese szerint a reformációt reformációvá tette, tisztában volt vele, hogy az „új hit” alapjaiban tagadja a rendszert, még ha a tanítás egyes elemeiben nincs is sok újdonság. A reformációnak az a kategorikus igénye viszont, hogy megkülönböztesse a dolgokat: az isteni és az emberi jogot, a törvényt és az evangéliumot, a hitet és a szeretetet, Krisztus országát és a világ birodalmát stb., veszélyesebbé teszi minden humanista egyházkritikánál.

***

Hogy a hitvédők nyelvéből, ha nem is kimerítő válogatást, de legalább reprezentatív mintát nyújthassak, *A reformáció nyelve* című könyvem Függelékének 4. táblázatában tematikusan csoportosítottam hét (mind tanításban, mind időben és térben) meglehetősen nagy területet lefedő eretneknymozást, illetve beszámoló adatait. Az adatfelvétel szándékosan mutat nagy szórást: az ország összes nagy történelmi tájegységére és a hazai reformáció első két évtizedére terjed ki. Míg a szövegek szerzői között a különböző funkciójú és képzettségű klerikusok mellett egy laikus polgár is akad, addig a bemutatott eretnekségek között előfordul szombatizmussal, anabaptizmussal, spiritualizmussal és más radikális irányzatokkal meggyanúsítható tanítás is.

A legtöbb iratról nehéz megállapítani, hogy a bennük leírt eretnekségek korábbi tanúkihallgatásokra hasonlítanak-e jobban vagy az éppen vizsgált tényállásra. A hitvédők jegyzőkönyvei alapján önmagában tehát eldönthetetlen volna a valóságos és az irodalmi analógia dilemmája, azaz hogy a kihallgatott eretnekek követék-e egymás tévtanait, vagy a kihallgatók másolták-e egymás aktáit.

A jegyzőkönyvek jellemzően valamilyen hagyományos hittétel tagadásaként fogják fel az eretnekségeket, az eretnek tanok pozitív kifejtésével ritkán próbálkoznak. A kihallgatott eretnek ezt vagy azt a hitcikkelyt „megveti” vagy „ócsárolja”, mondják a vizsgálóbiztosok – e téren hihetetlen gazdag szókincsüket csillogtatva.

Másrésztől viszont már a kihallgatott véleményére jellemző, hogy a hagyományos tanítás tagadása, elvetése számukra háromféle módon lehet motivált: nincs megparancsolva az evangéliumban; nem szükséges, nem használ az üdvösséghez; vagy egyszerűen semmis. Későbbi szakki-fejezésekkel élve úgy mondhatjuk, hogy a vizsgálati eljárás alá vont tévtanítók az úgynevezett köztes dolgok kategóriájába sorolják a hagyományos egyházi tanítás és vallásosság számos elemét, tudniillik azok közé az egyéb-ként fontos hétköznapi jelentőséggel és társadalmi funkcióval bíró viselkedési normák közé, melyeket a Szentírás nem is ír elő, de nem is tilt, s melyek ezért a közösség számára hasznosak lehetnek ugyan, de sem betartásuk, sem elhanyagolásuk nem hat ki az örök üdvösségre.

***

A vádpontok tematikus csoportosítása lehetővé teszi az eretneknymozások és ezek tükrében az eretnek tanítások csomópontjainak kitapintását. A két legfontosabb téma nyilvánvalóan az összes iratban előforduló szentek tisztelete és a hat helyen szereplő böjti volt. Hogy a magyarországi reformáció sikerét a Mohács utáni ideológiai krízis is magyarázza, és ezért a szentkultusz kérdését kell központi témájának tekintenünk, ezt a tételt *Sólyom Jenő* 1933-as disszertációja óta újabb és újabb vizsgálatok támasztják alá.

A laikusok erőszakos képmobolásai és *Dévai Mátyás* teológiai értekezései között a kapcsolópontot, a közös platformot az a magatartás képezi, ahogy a csatavesztés után az ország, elsősorban a magyarság a politikai és katonai helyzetre, a lelki krízisre teológiailag reagál: a védőszentek, ereklyék, szent királyok, törökverő patrónusok, sőt maga a Patróna is kudarcot vallottak, méltatlannak bizonyultak a beléjük vetett bizalomra, a rájuk

De ugyan milyen szerepet játszhatott nálunk a böjtvita, mely a hét vizsgált hazai eretneknymozásban hat helyen szerepel?

A problémát ismét a hitvédők szemszögéből kell megvizsgálni. Ezek a témák azért is kaphattak akkora súlyt, mert látványos botrányok fűződtek hozzájuk: *Stoltz György Szent Gergely* pápa képét fejszével verte szét, a fehérvári polgárok pedig Péter és Pál szobrait kötéllel a nyakukban lógatták ki a várfalakra. Ugyanilyen hosszasan és élénken részletezik a felvett tanúvallomások, hogy ki milyen böjti időben, kinek a társaságában fogyasztott vajat, tojást vagy sültet. Ezzel szemben például a purgatórium tagadása vagy a halálos bűnöktől való feloldozás kérdése nem társul ilyen látványos elemekkel vagy prófétai tettként demonstrált botrányokkal.

A két fő téma kiemelt kezelésének azonban mélyebben fekvő oka is van, az, hogy szorosan kapcsolódtak a mindennapok profán rítusaihoz, a

ték tehát a reformáció tanítását az otthonos világuk ellen intézett frontális támadásnak, a társadalmi viszonyrendszer szétzilálásának.

***

Ebből az értelmezési keretből csupán egyetlen népszerű téma lóg ki, a szintén ötször előforduló oltáriszentség vagy miseáldozat, mely feltűnően a legvaskosabb kifejezéseket csalja kritikusaik ajkára: ördögi szemfényvesztés és bálvány. A reformáció hirdetői ugyanis ezt a kérdést már képtelenek voltak a „nem szükséges” és „nincs előírva” formulákkal leutalni, számukra ebben már nem köztes dologról volt szó, hanem a tiszta tanításból következő igazi istentisztelet kulcskérdéséről – nem véletlenül foglalkozik *Dévai bécsi* kihallgatásakor négy cikkely is a mise problémájával.

Ahogy a fent felsorolt többi téma a hitvédők értékrendjét, szempontjait tükrözi, úgy tör át ebben a kérdésben a hitújítók véleménye s az azt megjelentető nyelvi ereje.

Berndt Hamm gradualizmusnak nevezi azt a késő középkori felfogást, melyet alapjaiban rendített meg a reformáció háromszoros „sola” jelszava, valamint a „krisztusira” és az „evangéliumira” való koncentráció. A graduális világképben a bűnös ember fokozatosan, több lépcsőben lesz igazza, és nyeri el az üdvösséget, kezdve a földi időben, s befejezve a mennyi örökkévalóságban, jó cselekedetek és az egyházban kiszolgáltott kegyelmi eszközök révén, keresztül a tisztító tűzön, végül pedig az utolsó ítélet aktusában. Ezt a lépcsőzetességet tükrözi az e világi egyháznak és a szentek galériájának hierarchikus szerkezete, a bűnök különböző súlyú besorolása és a vezeklési formák rangsora, a szerzetesi fogadalmak és az egyházi rendek fokozatai.

A reformátori tanítás nem egyes dogmáknak az elutasítása vagy mindennapos visszaéléseknek a kritikája, hanem a graduális rendszernek magának kategorikus tagadása, amennyiben az emberi közreműködés hiábavalóságát, a feltétel nélküli megigazolást hirdeti, kárhözhozhatja a jó cselekedetek, a vezeklés, a kegyességi formák, fogadalmak érdemszerző, elégtétel jellegét. Az addig kifejezetten pluralista világot egyetlen erőter mentén rendezzi át, egyszerűsíti le, egyetlen papi-polgári rendbe sorol püspököket, szerzeteseket, világiakat.

Az evangéliumi tanítás kétségbe vonta a hagyományos játékszabályok létjogosultságát, s helyette a régivel egyetlen ponton sem összeegyeztethető új rendszert kínált, ez fogalmazódott meg a közismert éles alternatívákban, mint például nem erdőből, hanem kegyelemből; kötöttség helyett a Szentírás szava vagy éppen *Lucas Cranach* hírese antitetikus fametszet-sorozatában: *Passional Christi und Antichristi* (1521).

Erre az általánosító elutasításra a hitvédőknek csak egyetlen válaszuk lehetett, a „feszítsd meg”, akárom mondani: az állam fegyveres karhatalmához való folyamodás.

A szerző egyháztörténész, egyetemi tanár, az Evangélikus Hittudományi Egyetem Egyháztörténeti Tanszékének vezetője

OLDALRESZLET LUTHER BIBLIÁFORRÁSÁNAK 47. SZÁZADI KIADÁSÁBÓL

alapozott állami ideológia és szimbolikus reprezentáció megingott:

„Hol vannak ezek a latrok: *Alamizsnás* és *Kapisztrán Szent Jánosok*, valamint a többi magyar szent? Ha szentek, miért nem védik meg Budát és az országot a töröktől? És hol van a báta szent vér? Miért engedi ez a kabala vér felperzselni és elpusztítani saját kultuszhelyét és Magyarországot, ha egyszer szent?”

Ugyanez a szellemi kontextusa a székesfehérvári várvédők blaszfémiajának, akik a szentek szobrait hóhérekötelen aggatták ki a várfalra 1543-ban. *Dévai* viszont ugyanerről a kindulópontról eljut a pokol és a purgatórium tagadásáig, a szentek alvására szóló elméletéig, egy új Mária-képig s a szentekkel kialakítható új fajta közösségvállalásig.

*Sólyom Jenő*nek igaza lehet abban, hogy a reformátorok nem az úrvacsorátannal toboroztak maguknak híveket, nem az átlényegülés vagy akár az akaratszabadság problémája mozgósított tömegeket. Hallgatóik fantáziáját más mondanivaló ragadta meg, mások voltak azok az égető, szélesebb társadalmi rétegeket érintő kérdések, melyekre a prédikátorok új választ kínáltak. Nem véletlen, hogy egy név szerint ismeretlen magyarországi diák az *Asztali beszélgetések* tanúsága szerint 1538. január 10-én éppen a purgatóriumról és a szentek közbenjárásáról kérdezte *Luthert*.

***

O N F E R E N C I A

Mi szükséges az egyház egységéhez?

A marburgi kollokvium aktualitása

■ VÉGHELYI ANTAL

Mi szükséges az egyház egységéhez?

Az *Ágostai hitvallás* egyházirol szóló hetedik cikkében ezt olvassuk: „Az egyház valódi egységéhez elegendő, hogy egyetértés legyen az evangélium tanításában és a szentségek kiszolgáltatásában...”

Mit jelent az evangélium tanításában való egyetértés? Nyilván többet, mint amit a *Leueneri konkordia* így fogalmaz: „Az evangéliumról számunkra alapvetően az apostolok és próféták igéje tanúskodik az ó- és újszövetségi Szentírásban. Az egyháznak az a feladata, hogy az evangéliumot továbbadja az élő igehirdetés, a személyes lelkipozódozás, valamint a keresztség és az úrvacsora által. Az igehirdetésben, a keresztségben és az úrvacsorában Jézus Krisztus van jelen a Szentlélek által.” (L. k. II/2/13.)

Mi az evangélium? Luther számára egyértelmű, hogy a válasz 1Kor 1,18-ban keresendő: „Mert a keresztről szóló beszéd bolondság ugyan azoknak, akik elvesznek, de nekünk, akik üdvözülünk, Istennek ereje.” Ez a fordítás azonban nem korrekt, mert a görög szövegben a „keresztről szóló beszéd” helyén a *logosz tou zstaurou* áll, amelyet a *kereszt igéjének* kellene fordítani. Ez nem a keresztről szóló igét jelenti, hanem a *keresztben kifejezést nyerő igét*. Mert Isten a *kereszt nyelvén* beszél hozzánk, ami bolondság azoknak, akik elvesznek, és Isten ereje – szó szerint *dünamisz theou* – azok számára, akik üdvözülnek.

A baj az, hogy az egyház régóta nem beszéli, sőt nem is érti a *kereszt nyelvét*. A 11. században *Canterburyi Anselmus* a jog nyelvén próbálta interpretálni az egyház tanításából szinte teljesen kiszorult evangéliumot, de ezzel az evangélium elvesztette erejét. A kereszt nyelvét szintén nem értő skolasztika pedig a filozófia nyelvvel próbálkozott. A 16. században Luther az egyházat megpróbálta újra megtanítani a kereszt nyelvére, de az eredmény még a rá hallgatók táborában sem bizonyult tartósnak. A racionalizmus hatására a lutheri reformációt követő egyházak is nyelvet váltottak, és úgy tűnik, hogy ma is az evangélium hirdetésének egy új, adekvát nyelvét keresik ahelyett, hogy ismét megtanulnának a *kereszt nyelvén* szólni.

De mit jelent a *kereszt nyelvén* való beszéd? Az *Első korinthusi levél* bevezetőjében már Pál is azok ellen érvel, akik a kereszt nyelvét elhagyva a filozófia nyelvén akarták interpretálni az evangéliumot. Nekik írja a 20. versztől: „Hol a bölcs? (Az eredetiben *filozófus*.) Hol az írástudó? Hol a világ vitázója? Nem tette-e bolonsággá Isten a világ bölcsességét? ...Mert az Isten »bolonsága« bölcsőbb az emberek bölcsességénél, és az Isten »erőtlensége« erősebb az emberek erejénél.” Ez a mondat világítja meg, hogy mi a *kereszt nyelv*.

Isten úgy mutatja meg bölcsességét a világnak, hogy a világ szemében a legnagyobb bolonságot viszi véghez: Fiát, az egy igaz ártatlant a bűnösök kezére adja, és hagyja, hogy megalázzák, kigúnyolják, és a legbrutálisabb módon megölik. Mindezt annak reményében, hogy ezzel meg-

nyeri, megtérésre bírja és megmenti a bűnösöket. A világ szemszögéből ennél ostobább dolgot kitalálni sem lehet a bűnösök megmentésére.

És Isten úgy mutatja meg erejét, hogy elrejti, nem használja. Mégis ez az erőtlenség az egyetlen erő, amely megtöri a sátán hatalmát jelentő ördögi kört: a bűn bűnnel s lehetőleg még nagyobb bűnnel való orvoslásának pokoli láncolatát.

Másrészt Krisztus mindent eltűrő és elszennvedő erőtlenségében mutatkozik meg a valóban igaznak az ereje: semmit nem tesz a maga igazának megvédésére és bizonyítására, hanem ezt egészen Istenre bízta. Jézus ezzel a sátán ördögi köre helyett egy új kört nyit: az Isten hűségének, segítség-

Ágostai hitvallás Apológiáját felütünk, hogy megbizonyosodjunk: *Melanchthon* sem csupán a kiszolgáltatás módjára gondolt, amikor azt írta: „Az egyház a szentek gyülekezete, amelyben az evangéliumot tisztán tanítják, és a szentségeket helyesen szolgáltatják ki.” Szükséges egyetérténi az oltáriszentség mibenlétében is.

Aki a *Leueneri konkordiát* olvasa, könnyen juthat arra a következtetésre, hogy reformátusok és evangélikusok között mára ez is megoldódott. Hiszen a *Leueneri konkordia* II/15/b pontja így fogalmaz: „Az úrvacsorában a feltámadott Jézus Krisztus mindenkiért feláldozott testében és vérében önmagát adja nekünk...” De tegyük csak mellé a 13.

kezésnek a hírére *Hesseni Fülöp* ögróf azonnal hozzáfogott a reformáció oldalán álló erők egyesítéséhez. A létrehozandó dacszövetségbe a svájciakat is beakarta vonni.

Luther a dacszövetség tervét első pillanattól fogva ellenezte. Hallani sem akart arról, hogy az őt és a németországi reformációt tanai miatt támadó Róma ellen tanai feladásával szövetkezzék a svájciakkal. 1529 júniusában Hesseni Fülöp ösztökélésére mégis késznek mutatkozott, hogy a svájciakkal tárgyaljon, de az ögrófnak írt levelében előre jelezte, hogy nem sokat vár a találkoztól: „Amennyire lehetséges, utánajáram a tanításuknak, és abban maradok, hogy én a strassburgiakkal – míg élek – nem tartok, és tudom, hogy Zwingli és társai helytelenül írják a szentségről.”

Így jött létre Marburgban a kollokvium 1529. október első napjaiban. A svájciak részéről elsősorban *Oekolampadius* és Zwingli vitatkozott Lutherral és Melanchthonnal. A találkozó eredményét a *marburgi cikkek* néven ismertté vált tizenegy cikkelyben foglalták össze. Az első tizenhárom cikk a Szentháromságról, az eredendő bűnről, a megváltásról, a hitről, a megigazulásról, a megszentelődésről, a keresztségről, a jó cselekedetéről, a felebaráti szeretetről, a börtörről, a világi felsőbbséghez és törvényekhez való viszonyról, az emberi hagyományokról és a papok házasságáról szóló felfogást foglalja össze. Ezekben egyetértés mutatkozott.

A tizenegyedik cikk az úrvacsoráról szól, ahol csak a szentség két szint alatti kiszolgáltatásában van egyetértés, de annak tartalmában nem. A fenntartott különbségről így nyilatkoztak: „És bár mi aziránt, hogy a Krisztus valóságos teste és vére testileg van-e a kenyérben és a borban, ez idő szerint nem egyeztünk meg, mégis egyik fél a másik iránt keresztény szeretetet tanúsítson, és amennyire lelkiismeretük engedi, szenvedjék el egymást, és mindkét fél buzgón kérje a mindenható Istent, hogy minket az ő Lelke által az igaz értelemben megerősítsen.”

Luther levélben tájékoztatta Hesseni Fülöpöt a Marburgban törtétekről. Többek között ezt írta: „Szükséges, hogy ugyancsak éberek legyünk, és az evangélium igéjétől emberi ész, avagy ide nem tartozó másnémi tételek miatt el ne térjünk... Keserves dolog volna az evangélium igéjétől, mi több, az egész óegyháztól eltérni elégséges ok nélkül.” Luther ezután a régi egyházatyák, köztük *Szent Hiláriusz*, *Arany-szájú Szent János*, *Cipriánusz*, *Vulgarius* és *Szent Cirill* írásaiból bizonyítja, hogy az óegyház nagy tanítói mindig is Krisztus valóságos testének és vérének vallották az eucharisztia-t, és ezt a szerzési igék szó szerinti értelme alapján tették.

*Agricola János*nak 1529. október 12-én kelt levelében pedig Luther ezt írja: „Ez az én testem.» Minden ellenvetést megcáfoltam. (...) Jóllehet látták, hogy érveiknek nincs bizonyító ereje, mégsem akartak engedni, különösen a Krisztus teste jelenlétére vonatkozó kérdésben. Azt hiszem, inkább félelemből és szégyenérzetből, mint gonoszszágból. Minden más kérdésben engedtek. (...) Mind-

nek, szeretetének tapasztalása híján is Istenre hagyatkozó és Istenre váró bizalom igazságának körét.

Isten nem változik, hanem mindenkor a kereszt nyelvén szól az emberhez. A Krisztus keresztje mindenekelőtt azt nyilatkoztatja ki, hogy Isten bűn miatti haragja változatlan és kiengesztelhetetlen, de változatlan a bűnösök iránt tanúsított mentő szeretete is. Ezért a Krisztus keresztje által oltalmat biztosít számunkra haragjával szemben, hogy megtérjünk, és Isten – a régi atyák terminológiájával – Krisztus seibeiben elrejtve Szentlelkével napról napra újjáteremtsen minket, hogy a harag eljövendő napján megmeneküljünk.

Az evangéliumot tisztán tanítani és az evangélium hirdetésében egyetértésre jutni tehát csak akkor lehet, ha mindegyik egyház újra megtanul a *kereszt nyelvén* beszélni.

De mit jelent a *szentségek helyes kiszolgáltatása*? Akik úgy gondolják, hogy ez csak a kiszolgáltatás módjára, a mindkét szín kiosztására vonatkozik, joggal mondhatják, hogy reformátusok és evangélikusok között ebben nincs semmi vita... De elég az

pontból korábban már idézett mondatot: „Az... úrvacsorában Jézus Krisztus van jelen a Szentlélek által.” Tehát nem valóságos teste és vére, hanem a Szentlélek által.

Ezzel szemben Luther határozottan a kenyérre és a borra mutat: a kenyér a Krisztus valóságos teste, a bor a valóságos vére. Ebből élete végéig egy jottányit sem engedett, bármilyen nagy nyomás nehezedett is rá, hogy a reformáció svájci ágával kompromisszumot kössön. Ilyen nyomás alatt ment el Luther 1529-ben a marburgi kollokviumra is, hogy a Zwingli által vezetett svájci küldöttséggel a megegyezést és az egyházi közösség megvalósítását keresse.

A marburgi kollokvium

A marburgi kollokviumot nem egyházi kezdeményezésre hívták össze, hanem politikai nyomás kényszerítette rá a feleket, hogy tárgyalásztalhoz üljenek. A háttérben az állt, hogy 1527. május 6-án Boroszlóban a Rómához hű választófejedelem katonai szövetséget kötöttek a Luthert és a lutheri reformációt támogató szász választófejedelem ellen. Ennek a titkos szövet-

amellét mégis a békesség és szeretet jobbját nyújtottuk nekik, azzal, hogy a jövőben mellőzzük a keménykedő iratokat és szavakat egymás ellen, és ki-ki terjessze a maga tanát a másik gyalázása nélkül, ami nem azt jelenti, hogy az övéért való felelősség miatt ki-ki a másik fél tanítását ne cáfolhatná.”

János szász választófejedelemnek pedig Luther ezt írta: „Mi lelkiismeretünk szerint ezt a szövetséget se nem helyeseltjük, se nem tanácsolhatjuk. Mert ha mégis létrejönne, és esetleg vérontás és más baj származnék belőle, akkor aztán bármennyire szeretnénk, sosem mászhatnánk ki abból, és hordoznunk kellene mindezeknek a csapásoknak az elviselhetetlen következményeit. Ezért inkább ezer halál érjen, mint hogy azzal a lelkiismerettel kelljen élnünk, hogy a mi evangéliumunk vérontást és kárt okozott, és mindez miattunk történt...”

A marburgi kollokvium aktualitása

A marburgi kollokvium 14. cikkének első részében ezt olvassuk: „Hisszük és valljuk mindnyájan...”, hogy az oltár szentsége Jézus Krisztus valóságos testének és vérének a szentsége, és hogy ezen testnek és vérnek vétele minden kereszténynek kiváltképpen szükséges.” Ezek után talán érthetően, hogy a cikkely miért folytatódik így: „És bár mi aziránt, hogy a Krisztus valóságos teste és vére testileg van-e a kenyérben és a borban, ez idő szerint nem egyeztünk meg, stb.” Nevezetesen abban, hogy a kenyér a Krisztus teste, és a bor a Krisztus vére.

Ezt a svájciak akkor is tagadták, a *Leueneri konkordia* szövegeiben is elrejtették ezt a tagadásukat, és a magyar református egyház szertartáskönyvének szövegében is elrejtik. Mert bár Krisztus testének evéséről és vérének ivásáról szólnak, a test és vér valós jelenlétét tagadják. Arra a kérdésre, hogyan kapják Krisztus testét és vérért, azt felelik, hogy lelki módon, a Krisztus haláláról való megemlékezés révén, a Szentlélek által, Krisztus testével és vérével egyesülnek. De a kenyert nem úgy eszik, mint Krisztus valóságos testét, a bort nem úgy isszák, mint a valóságos vérért.

Luther viszont éppen ehhez ragaszkodott élete végéig: a kenyér a Krisztus valóságos teste, a bor a Krisztus valóságos vére. Tehát nem Krisztus testének a jele vagy jeve, ahogy a reformátusok mondják.

Miért fontos ez a parányinak tűnő különbségtétel? Mert hiába büszkélkedik valamely egyház azzal, hogy az ige egyháza, ha Krisztus igéjéről azt magyarázza, hogy azt nem úgy kell érteni, ahogy mondja! Krisztus kezébe veszi a kenyeret, és ezt mondja: „Ez az én testem!” Erre hívó keresztény csak egy választ ismerhet: Ámen!

De ne református testvéreinkre mutogassunk, hanem a magunk hitét vizsgáljuk meg ebben a tükörben. És ezután fogalmazza meg választát ki-ki a lelkiismerete szerint: van-e lehetőség a lutheri és a svájci reformáció egyháza között identitásunk feladása nélkül is vállalható unióra.

A szerző evangélikus lelkész, az *Evangélikus Élet* A vasárnap igéje rovatának vezetője

LUTHER - KONFERENCIA

Luther hatása Angliában

William Tyndale („az angol Luther”) és John Frith („az angol Melanchthon”)

■ DR. FABINY TIBOR

Az angol reformáció nem hirtelen, váratlan esemény volt, mint a német, hanem lassú, fokozatos folyamat eredménye. Amíg Németországban a teológiai változás eredményezte a politikai átalakulást, Angliában ez fordítva történt. A Rómától való elszakadás VIII. Henrik uralkodásának (1509–1546) második felében zajlott; ismeretes, hogy a király válásának kérdésében kiéleződött az angol uralkodó és a pápa közötti alkotmányos konfliktus.

Ez meglepő fordulat volt, hiszen 1521-ben az angol uralkodó még elnyerte a pápától a *Defensor fidei* (a hit védője) címet, mert könyvet írt Luthernek *Az egyház babiloni fogságról szóló könyvecskéje* ellen. A fiatal király Lutherrel szemben védelmébe vette az egyháznak a hét szentségről szóló tanítását.

A reformáció eszméi azonban Angliában termékeny talajra találtak. John Wycliff (1330–1384) oxfordi professzor írásában élesen támadta a visszaéléseket: a bűnbocsátó céldulák árusítását, az egyházban tapasztalható erkölcszetelenséget. Wycliff és követői lefordították a Bibliát latinból angol nyelvre. Mozgalmukat, a lollardizmust eretnekségnek bélyegezték.

A reformáció nem alakulhatott volna ki sem Németországban, sem Angliában a humanisták jelentős filológiai munkássága nélkül. A „vissza a forrásokhoz” elve alapján *Rotterdam Erasmus* (1466–1536) megjelentette az *Újszövetség* kritikai kiadását. Erasmus hatása Angliában igen erőteljesnek bizonyult: barátjának, az angol humanista *Thomas Morusnak* (1477–1535) a házában lakott, az ő nevére utal jártékosan az *Encomium Moriae* (A balgaság dicsérete).

A „lutheránus eretnekség” rendkívüli gyorsasággal Angliára is áterjedt. Cambridgeben „little Germanynek” („kis Németország”) nevezték a White Horse Inn (Fehér Ló vendéglő) társaságát; itt személyesen vitáztak meg Luthernek és követőinek a nézeteit. *Wolsey* kardinális, majd később *Morus Tamás* lordkancellár mindent megtett, hogy elfojtsák ezt az eretnekséget.

A „korai angol reformáció” képviselőinek – *William Tyndale*, *John Frith*, *dr. Robert Barnes* – a nézetei azért jelentősek, mert ők még bármiféle politikai széljártástól függetlenül, csupán a Szentírás ihlettségétől érintve életüket is áldozták hitükért és meggyőződésükért, akár csak a katolikus oldalon *Morus Tamás*.

William Tyndale (1494?–1536) élete, munkássága és mártírhalála

Tyndale az első jelentős angol bibliafordító, fordításának nyolcvanöt százaléka bekerült az angol nyelvű kultúrát több mint négy évszázadon keresztül meghatározó *King James Bible* (1611) szövegébe. Tyndale nyelve tehát ennek közvetítésével több embert ért el, mint akár *William Shakespeare*-é. Tyndale új szavakat is teremtett az angol nyelvben, például: *atonement*, *scapegoat*, *mercycseat* stb.

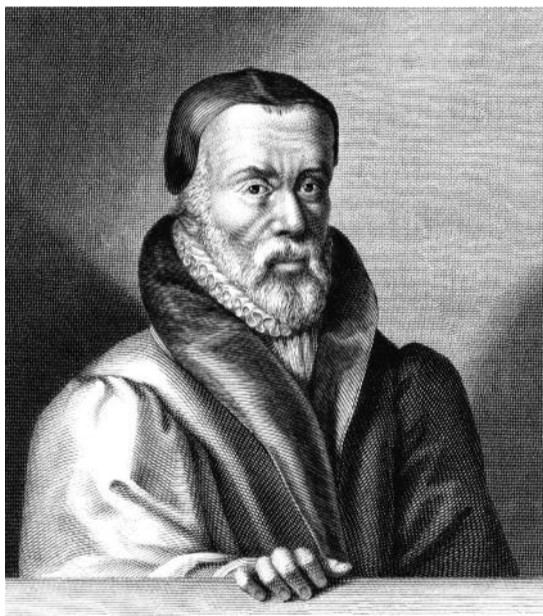
Tyndale – aki *Hychynsnek* is írta a nevét – 1494-ben (az újabb adatok szerint 1491-ben) született a walesi határon, Gloucester járásban. 1508 körül lett oxfordi diák; 1512-ben *Baccalaureus of Arts*, majd 1515-ben *Master of Arts* fokozatot szerzett.

Ekkoriban a humanisták Itáliából a „New Learning” („új tanulás”) eszméjével tértek vissza Oxfordba, s előtérbe került a görög nyelv oktatása. Ha – mint a híres 16. századi mártírológus, *John Foxe* írja – Tyndale Cambridge-ben is tanult, akkor látható, hogy 1521-ben nyilvánosan elégették Luther iratait pár héttel azután, hogy *John Fisher* püspök prédikációját követően Londonban, a Szent Pál-székesegyház előtt is nyilvánosan tűzre vetették őket.

Angliában a lollard bibliafordítások terjedését megakadályozandó 1408 óta élt az a törvény, amely tiltotta a Biblia egyházi engedély nélküli fordítását. Tyndale remélte, hogy az Erasmus barátjaként ismert londoni püspök támogatni fogja a Biblia angol nyelvre való fordításának tervét. Londonban azonban a püspök zord elutasításával találkozott. Így írt erről néhány évvel később: „Négül megértettem, hogy nem volt hely számomra a londoni palotában, sőt az egész országban arra, hogy lefordítsam az *Újtestamentumot*.”

***

1524 áprilisában Németországba hajózott, hogy munkáját ott folytathassa. Szülőhazájába soha nem térhetett vissza. Hamburgból valószínűleg

WILLIAM TYNDALE JOHN FOXE MÁRTÍROK KÖNYVE C. GYÜJTEMÉNYÉBEN

Wittenbergbe ment, és beiratkozott az egyetemre. Két évvel korábban, 1522 szeptemberében, illetve decemberében jelentette meg Luther az *Újszövetség* fordítását, s ez a tény nagy lökést adhatott a harmincéves angol diáknak régóta dédelgetett terve megvalósításához.

1525-ben Tyndale-t már Kölnben találjuk. Éppen az angolra fordított *Újszövetséget* készítette kiadásra Luther előszóinak angol változatával, mikor a nyomdában végzetes eset történt. *Johannes Dobneck* – alias *Cochleus*, Luther nagy ellenfele –, akinek egy saját könyvét is éppen ott nyomták, meghallotta, hogy a nyomdászok arról beszélgetnek: ha megjelenik ez az *Újszövetség* angolul, egész Anglia és a király is lutheránus lesz. Dobneck azonnal jelentette ezt a kölni hatóságoknak, ám mire a hatóságok megszállták a nyomdát, Tyndale és társa a Rajnán elmenekült. Ezért csak egy töredék áll rendelkezésünkre, amely az említett prologust és *Maté*

evangéliumának első huszonkét fejezetét tartalmazza glosszákkal.

Tyndale-nek hamarosan sikerült megjelentetnie Wormsban a teljes *Újszövetség*-fordítást nyolcadrés (octavo) formában. Az első angol nyelvű *Újszövetséget* – Luther könyveihez hasonlóan – kereskedők csempészték zsákokba rejtve Angliába, ezt azonban Londonban, a Szent Pál-katedrálisnál 1526. november 26-án a püspök prédikációja után nyilvánosan elégették.

Tyndale hamarosan Antwerpenbe költözött. Itt jelentette meg első önálló műveit 1528-ban. *A hamis sáfárról szóló példázat* című könyve a hit általi megigazulásról szóló lutheri tanítást fejti ki részletesen. Ugyanebben az évben került az olvasók kezébe másik műve, *A keresztyén ember engedelmségéről*, amely az 1525-ös parasztháború után azért lett időszerű, mert Luther tanainak tulajdonították a háború kitörését. Tyndale hangsúlyozta, hogy a Szentírás az emberi lelket akarja megváltoztatni, s nem a társadalmat kívánja felforgatni. A könyv *Boleyn Annához* is eljutott, aki úgy adta tovább leendő férjének, a királynak: „Ezt neked és minden királynak el kell olvasnia.”

Hamarosan napvilágot látott Mózes öt könyvének fordítása is, majd Tyndale kommentárjai *János első leveléről* és a hegyi beszédről.

A *Válasz Morus Tamásnak* 1531-ben jelent meg, melynek hátterében London püspökének és *Morusnak* az összefogása állt. *Morus* az eretnekek ellen képzeletbeli dialógus formájában írt, s még ő is elismerte, hogy „mielőtt a tengerre kelt volna, Tyndale tiszta életű, szorgalmas, az Írásokban járatos ember volt, akit Angliaszerte szerettek, és prédikációival nagy szolgálatot végzett.”

***

Tyndale utolsó éveinek egyik legjelentősebb eredménye a *Revideált Újszövetség* 1534-ből. Hébertudásának gyarapítása közben ébredt rá, hogy az *Újszövetséget* is javított formában kell kiadnia. Foxe-tól tudjuk, hogy ennek anyagi hátterét London püspöke biztosította – mégpedig tudtán kívül. Mikor ugyanis politikai küldetésben Antwerpenben járt, egyik célja volt, hogy felvásárolja az összes példányt a Tyndale által fordított (wormsi) *Újszövetségből*, hogy aztán azonnal megsemmisíthesse őket. Tyndale egyik ravasz kereskedő barátja négyszeres áron adta el neki a köteteket – Tyndale ebből a pénzből adhatta ki a revideált változatot.

Antwerpenben Tyndale barátságába fértköztött egy *Henry Philips* nevű ember, akit az ellenségei béreltek fel. 1535-ben vacsorára hívta Tyndale-t, s a császári katonák kezére játszotta. A foglyot a Brüsszel melletti Vilvorde várának börtönébe szállították. Fennmaradt innen egy levele, amelyben arra panaszkodik, hogy nincs meleg ruhája. Lámpát, héber Bibliát, héber szótárt és nyelvtant kért, hogy dolgozhasson. *Jacobus Latomus* (1475–1544), a louvaini egyetem rektora, Luther ellenfele hallgatta ki, s miután megállapította, hogy eretnek, halálra ítélték.

1536. október 6-án nagy tömeg

előtt megfojtották, majd elégették. Halála előtt így kiáltott: „Istenem, nyisd ki Anglia királyának szemét!” Életéről kiváló film is készült *God's Outlaw* (*Isten számkivetettje*) címmel.

Tyndale még szabad volt, amikor a Towerben raboskodó ifjú követőjének két levelet is írt. A másodikban a következőket: „A te ügyed Krisztus örömhíre, a fény, melyet a hit vérvével kell táplálni. A mécses naponta kell meggyújtani és eloltani, az olajat minden reggel és este önteni kell, hogy ne aludjon ki fénye. Még ha bűnösök vagyunk is, az ügy helyes. Ha... támadnak, türelmesen szenvedünk és kitartunk..., mert Krisztus is szenvedett értünk, olyan példát hagyva maga mögött, hogy kövessük lépéseit; ő bűntelen volt...; aki mindvégig állhatatos, az üdvözlül.” (William Tyndale: *A Szentírás vezető ösvénye – A Pathway into the Holy Scripture* [1531], *Magyar Luther Füzetek* 9., 2005., 63. és 65. o.)

Írásunk második része annak a fiatalembernek a sorsát ismerteti, akihez ezek a sorok szóltak.

John Frith (1503–1533) élete, munkássága és mártírhalála

John Frith 1503-ban született Londontól délre, Kent megyében, mely ekkoriban a Wycliff tanítását követő lollardok központja volt. A tehetséges fiatalember az Eton College-ban, majd Cambridge-ben tanult, ahol valószínűleg megismerkedett a reformáció, Luther és Tyndale tanításával. *John Foxe* szavaival: „Frith Tyndale instrukciónak köszönhetően fogadta szívébe az evangélium magját és az őszinte kegyességet.” Kapcsolatukat Pál apostol és Timóteus viszonyához hasonlították; a fent idézett levél is ennek bizonyítéka.

A tehetséges, fiatal Fritht kiválasztották, hogy a *Wolsey* kardinális által éppen akkor alapított Bátorosi Kollégium (ma Christ's Church College) növendéke lehessen. A college hallgatói azonban élénk érdeklődést mutattak a reformáció eszméit terjesztő, Németországból és Svájcából érkező könyvek iránt. Az előjárók erről értesítették Lincoln püspökét, aki azonnal jelentette a bíborosnak, néven nevezve a tiltott könyvek olvasóit, köztük Fritht is.

A szigorú büntetés nem maradt el: Fritht és öt társát a college alatt húzódo, sós halakat raktározó pincébe zárták. Még *Wolsey* érsek is felháborodott a kegyetlen bánásmódon, s elrendelte szabadon bocsátásukat, azaz a feltétellel, hogy nem távozhattak Oxfordtól tíz mérföldnél messzebbre. Hárman szabadulásuk után közvetlenül meghaltak, ketten megtagadták nézeteiket, Frith azonban 1528 augusztusában vagy szeptemberében Németországba, majd Németalföldre szökött.

Frith is egész bizonyosan megfordult Antwerpenben, ahol Tyndale-lel együtt dolgozott. Későbbi peréből tudjuk, hogy 1531 februárjának elején hajózott vissza Angliába, talán azzal a szándékkal, hogy könyveit értékesítse. Foxe írja, hogy Reading városában Fritht – *Morus* jól kiépített titkos hálózatának köszönhetően – elfogták, és kalodába zárták, mert csavargónak nézték. Frith kérelmezte, hogy beszélhessen a város iskolamesterével. A fiatal tudós ekkor latin nyelven mondta el meghurcoltatásait, s görögül idézett *Homérosz* költe-

ményeiből. A tekintélyes tanítót ez annyira megindította, hogy közbenjáró Frith kiszabadulása érdekében.

1531 nyarától 1532 júliusáig Frith ismét Antwerpenben tartózkodott; egyes feltételezések szerint segített Tyndale-nek a *Morus Tamás* eretnekek elleni könyvére írt válasz megfogalmazásában.

Az eretneküldöző *Morus Tamás* lordkancellári hivatalából való elmozdításától a protestánsok sokat vártak. Talán ezzel is magyarázható, hogy 1532 júliusában Frith ismét Angliába utazott.

Frith első jeles munkája az első skót mártír, *Patrick Hamilton* (1504–1528) lutheri tanokat hirdető latin munkájának angolra való fordítása (*Patrick's Places*). Álnéven adta ki a szintén lutheri tanítást tolmácsoló *Tézisek és antitezisek Krisztusról és az Antikrisztusról* (1529) című munkáját. Írt egy nagy visszhangot s vitát kiváltó művet a purgatóriumról is 1530-ban.

1532 folyamán megpróbált ismét visszatérni Flandriába, de a tengerparton letartóztatták, és a Towerbe zárták. A többi fogolyhoz képest azonban kedvező elbánásban részesült, lábára és kezére nem helyeztek bilincset, s így írni is tudott. Szellemileg legtermékenyebb korszaka volt ez az utolsó esztendő.

A börtönben fogalmazta meg a *Keresztyén tanításról* (*Christian Sentence*) szóló, az úrvacsora kérdését taglaló rövid írását, amelyben nemcsak a katolikus átlényegülést cáfolta, hanem – nem sokkal a marburgi vita (1529) után – megpróbált a lutheri és a svájci álláspont között közvetíteni is. Ez a rövid írás *Morus Tamáshoz* is eljutott, aki hosszú válaszlevelet írt a számára is szimpatikus, de elévedt fiatalembernek.

Frith teológiaiailag is legjelentősebb műve a *Válasz Morus Tamásnak* című írása (1532). Ebben nemcsak biblikus felkészültségét, az egyházat alapos ismeretét, hanem érvelési készségeit is felcsillantja. (Lásd *Fabiny Tibor*: *John Frith* [1503–1533] vitája és mártírsága. In: *Protestáns mártírológia a kora újkorban* [Studia Litteraria, 2012/3–4.], 55–83. o.)

Frith perére 1533 nyarán került sor. Foxe feljegyzi, hogy a vele szimpatizáló börtönőrök folyókat a tárgyalásra biztatták, miközben a tárgyalásra kísérték, ám Frith nem kívánt élni ezzel a lehetőséggel. Két héttel megégetése előtt még megírta testvéreinek mártírhalálának okát *Az elvek, amelyekért John Frith meghalt* címmel. Ennek sorából kiolvasható, hogy nem csupán dogmatikai nézeteiért, hanem a vallás- és lelkiismereti szabadság eszméjéért halt meg. Miután az egyházi bírák eretnekké nyilvánították, átadták őt a világi hatóságoknak. 1533. július 4-én a newgate-i börtönből Smithfieldre vezették, s egy lelkes követőjével együtt küldték a máglyára. Szünetelt az elhúzódo.

Frith volt az első protestáns Angliában, akit azért égettek meg, mert tagadta a transzszubsztanciációról és a purgatóriumról szóló tanítást. Azt vallotta, hogy az igazi purgatórium az Isten igéje és a Krisztus-hitért való szenvedés.

A szerző irodalomtörténész, világi teológus, egyetemi tanár, a Károli Gáspár Református Egyetem Anglisztika Intézetének vezetője

LUTHER - KONFERENCIA

Ige és (?) szentség

A lutheri istentisztelet Alexander Deeg interpretációja nyomán

■ DR. HAFENSCHER KÁROLY

Talán nem kell magyarázkodnom amiatt, hogy a Luther-konferencián évről évre előkerül egy-egy istentisztelettel kapcsolatos téma. A kulcs, amely köré témánk kristályosodik ma is és minden évben, egyetlen szó. Ez pedig nemhogy idegen *Luthertől*, hanem az egész munkásságában leg többet előforduló kifejezés: ige.

Gondolatmenetünket Alexander Deeg nemrég megjelent alapvető liturgikája ihlette. A vaskos kötet ezt a címet viseli: *Das äußere Wort und seine liturgische Gestalt. Azaz: A külső ige és annak liturgikus alakja* (formája). A szerző a liturgikus szakemberek nagy generációja után lépett színre. Összegezi a liturgika tudományának eddigi eredményeit, de azután keresi nemcsak a korszerű, de az igereszerű útját is az istentisztelet valódi megújításának.

Isten legdrágább ajándéka az életet jelentő ige, a teremtő, megtartó, célba juttató szó. Az ige, amely Krisztusban testté lett. Nem valami misztikus belső kapcsolatról van szó, titokzatos módon adott egyedi kinyilatkoztatásról. Isten beszélt. Isten megszólal és megszólít. Szava nem csupán információ, vélemény, hanem erő, hatalom. Isten szólt, és úgy lett. Ez a szó öröktől fogva van, hangzik – az embernek, de az embertől függetlenül, azaz nem belülről, egyszerűen valamilyen belső hangként, hanem konkrét helyzetben, adott időben kívülről jövő hangként.

Erre Istennek megvan a maga eszköztára – többnyire embereket használ eszközként, de mind az ószövetségi, mind pedig az újszövetségi történetek, események és leírások tanúskodnak arról, hogy ha kell, akkor emberi hangon, de nem emberek szája által. Például közvetlen, a felhőből – mint a pusztai vándorlás idején vagy Jézus megkeresztelkedésekor. Ez csodálatos és különleges élmény lehet az ember vagy a közösség számára, de kuriózumjelleggel eltörpül az isteni megszólalás mindenkor hatása mellett. Gondolhatunk itt a *teremtő* (világot létrehozó) vagy az *újításteremtő* hatásra (emberi életek gyökere megváltozása, akár valamilyen értelemben „feltámadása”).

A valóság egy szeletét hangsúlyozó misztikusok vagy az Isten világának ismeretében tetszelegni akaró rajongók arról beszélnek, hogy ennél a külső iginél fontosabb az a belső hang, amely az adott egyénnek szólal meg, és fontosabb az a személyes kapcsolat, amelyen keresztül – a külső igtől függetlenül – beszélgethet az Istennel, és juthat sokkal fontosabb felismerésig. Ez aránytétel, amely figyelmen kívül hagyja a felcserélhetetlen sorrendet; és egyben Isten egyértelmű akaratának semmibevétele is.

Luther ezen a téren (is) hallatlanul keményen fogalmaz, és mindennemű rajongó tanításban az ördög tudatos és konzekvens munkáját látja. Erről értekezik hosszan és alaposan az *Írás a mennyi proféták ellen a képekről és a szentségekről* című művében 1525 januárjában: „Hogy immár Isten az ő szent evangéliumát kibocsátotta, két-féle módon cselekszik velünk. Egyrészt külsőképpen; másrészt belsőképpen. Külsőképpen az evangélium szóbeli igeje és az érzéki jelek által cselekszik velünk, amilyenek a keresztség és a szentség (ti. az úrvacsora).

Bensőképpen a Szentlélek és hit, valamint más adományok által cselekszik velünk. Mindezt pedig ily módon és rendben, hogy a külső dolgoknak elől kell járniuk, és a bensők azután, mégpedig a külsők által következnek olyanformán, hogy az ő határozata szerint egy embernek sem adhatók meg a belső dolgok csakis a külső dolgok által. Mert ő senkinek sem akarja megadni a lelket, se a hitet a külső szó és jel nélkül, amit ahhoz szerzett, miként Lukács evangéliumának 16. fejezete (29. v.) mondja: »Hallgassák Mózeset és a profétákat.« Ezért nevezheti Szent Pál is a keresztséget az újjászületés fürdőjének, amelyben »Isten a Szentlelket gazdagon kiönti«. E rendre ügyelj, testvérem, ezen fordul meg minden tisztára!»

***

Alexander Deeg a külső igeről beszél s arról, hogy ez a külső ige a gyülekezet közösségében elsősorban az istentiszteletben jelenik meg. Ez indokolja a kötet címébe érhető állítást: a külső ige a liturgiában formálódik meg. A külső ige az istentiszteletben nyeri el leginkább komplex alakját.

Az istentisztelet nem más, mint koncentrált ige. Nem emberi találmány, nem emberi segédeszköz valaminek a megértésére, jobb befogadhatóságára. A liturgia Isten ajándéka, mert benne tömörítve, összefüggéseiben felcsillantva, a lényeg megfogalmazva maga az Isten szólal meg. Az a külső ige, amely nélkül nincs hit, amely nélkül nem jutunk vissza az atyai házhoz, megtalálva az elkészített üdvösséget, azaz az Istennel és az Istennel való teljes életet.

Fordítva is igaz: a liturgia hiánya, leromlása, kiüresedése nem az emberi köritést veszi el a prédikációtól, hanem a lényeg teszi félre vagy rövidíti meg. A teljes ige az egész istentiszteletben szólal meg. Az isteni liturgia – *Aranyszájú Szent János* nyomán a keleti kereszténység szóhasználatával élve – nem emberi találmány, nem is szükséges rossz vagy néhány ilyen hajlamú ember kedves formája, hanem az ige megragadása, összefoglalása, összefüggéseinek megjelenítése, benne Isten jut szóhoz, az ige ölt testet.

A lipcsei professzor leírja a Wittenbergben zajlott folyamatokat, majd ezek későbbi hatásait. A gyülekezet a prédikációban való igeeseményt megragadta, s a korábbi negatív szentség-élmények nyomán (tudniillik hogy a szentség ügye és témája eltárgyasult, s anyagában volt fontos és érdekes) az ige szempontjából a szentség kiüresedett, jelentősége háttérbe szorult. Később – egészen a mai napig – ennek nyomait tapasztaljuk, sőt szenvedjük. Deeg rámutat arra is, hogy az úrvacsora nemcsak a jelentőségéből veszített, de – Luther szándékával el-lentétben – teret nyert az a nézet is, hogy az úrvacsora csupán szubjektív esemény (magánügy).

Ez azonban nem jelenti azt – mutat rá Deeg –, hogy az istentisztelet csak szóból (igéből) áll. Ellenkezőleg! Az ige (külső ige) többféleképpen megjelenik: az olvasott, a hallott és a látható ige (szentségekben).

Idézzük tovább a reformátort: „Egyetlenül szükséges a keresztény élethez, igazsághoz és szabadsághoz. Ez pedig Isten szent igeje, Krisztus evangéliuma. Biztosnak és kétségtelenül bizonyítottnak tekintjük tehát, hogy a lélek mindent nélkülözhet, ki-

véve Isten igejét, amelyen kívül semmi más nem segít rajta. Az ige birtokában pedig gazdag, semmi hiányt nem szenved, mert az ige az élet, igazság, világosság, igazságosság, üdvösség, öröm, szabadság, bölcsesség, erény, kegyelem, dicsőség és minden jó ígérete felmérhetetlen gazdagsággal. (...) Mivel pedig Istennek ezek az ígéretei szent, hiteles, igaz, szabad, békés és minden jóssággal teljes ígék, ebből következik, hogy a lélek, amely szilárd hittel ragaszkodik hozzájuk, velük annyira egyesül, sőt azokat olyan mélyen szívja magába, hogy nemcsak részesedik, hanem megtelik és megittasodik azoknak minden erejével. Ha ugyanis Krisztus megérintette gyógyított, akkor ez a finom lelki érintés, sőt Isten igejének a felszívása mennyivel inkább közli a lélekkel mindazt, ami az igeé. Ilyen módon tehát Isten a lelket egyedül hit által, cselekedetek nélkül, igejével igazítja meg, szenteli meg, teszi igazzá, békélteti meg, szabadítja meg és tölti be minden jóval.”

Ismét máshol – prédikációban – így ír: „Ez a legnagyobb csoda, hogy Isten ilyen mélyre alászáll, és leereszkedik a betűkbe. De hiszen ezeket tintával és tollal írták! Az ördögbe hát! Ezek a betűk hordozzák azt az erőt, amely az embert megváltja!”

Másutt a sorrendet és az irányt meghatározó módon mondja: „Nem a szívben keresendő az ige, hanem a külső, szóbeli beszédben és a betűkből álló Könyvben! Mindig kutatni, hajtani és sürolni, olvasni és újraolvasni, szorgalmas figyelemmel és

latban és a többiben a legnagyobb-ként jelölt meg, Isten igejének a hirdetése. Ezért az ige hirdető tisztje a legmagasabb tisztsg az egyházban.

***

Ezzel már elérkeznék ahhoz a pont-hoz, hogy a klasszikus – *Wilhelm Löhe* által oly sokat emlegetett – két csúcspontú istentisztelet megkér-dőjelezzük, s a *verbum et sacramentum* egységét vagy legalábbis arányát megváltoztassuk. Mint ahogy meg is tette a történelem, s a mai magyar evangélikus gyakorlat is – részben – erről tanúskodik. Gyülekezeteink java részében „csupán” igei istentisztelet (igeliturgiát) tartanak, s az úrvacsorás istentisztelet még mindig kivételnek számít (számomra a havi egy úrvacsora is már ilyen, pedig ez sok helyen már nagy vívmánynak számít), s nem egy helyen sajnos csak függelék a gyülekezet vasárnapi templomi találkozásának.

„Miről ismerje meg a szegény, gyarló ember, hogy hol található a világban a szent keresztény nép? Pedig itt kell annak lennie, ebben az életben, ezen a földön...” – veti fel Luther az 1539-ben megjelent, *A zsinatokról és az egyházról* című könyvében. Ebben az egyház hét ismertetőjéről beszél, amelyek közül elsőként az egyház nyilvános ige szolgálatát említi:

„Az Isten igeje a fő dolog, ez az a fő szentség, amelyről a keresztény nép a szent nevet kapta. Mert Isten igeje szent, és megszentel mindent, amihez ér, sőt az ige magának Istennek a

Ittész János nyugalmazott püspök és a szerző az idei Luther-konferencia záró istentiszteletén

utánagondolással, mit gondol azzal a Szentlélek. Mert Isten nem adja neked Szentlelket a külső ige nélkül!”

***

Ez az ige azonban mindig Krisztusról szól, Krisztusra mutat. Ismerjük jól a Cranach-féle képet a wittenbergi városi templom oltárának egyik táblaképeről. Az egyik oldalon ott áll a gyülekezet, a szószékkel szemben, ahol Luther előtt a nyitott Biblia. A reformátor mintha gesztikulálna, felemeli a kezét, de a karja, a mutatóujja középre irányul: ott áll a kép középpontjában, az ige hirdető és a gyülekezet között a kereszt, rajta a megfeszített Krisztus.

Cranach illusztrálja a lutheri teológiát, a reformátor gondolkodásmódját. A Szentírás Krisztusról beszél. A gyülekezet nem az ige hirdetőre, hanem a testté lett Ige-re, Krisztusra figyel – az írásk alapján.

Emlékezzünk *Melanchthonnak* az apológiában rögzített mondataira: A legnagyobb, legszentebb, legszükségesebb és legmagasabb istentisztelet, amelyet Isten az első parancso-

szentsége. (...) A szent ige az az igazi szentség, és az az igazi kenet, amely felavat az örök életre. (...) A külső igeről mondom ezt, arról, amit emberek élőszóval hirdetnek. Ezt hagyta Krisztus hagyatékának maga után mint nyilvánvaló jelet, hogy megismerhető legyen róla az ő egyháza és a szent keresztény nép mindenütt a világon. (...) Jegyezzük meg, hogy az ige az első fő szentség, miként *Augustinus* egyházatya is mondja: az egyházat az Isten igeje szüli, tartja, táplálja, erősíti.”

***

Akkor hát mi van az ige és a szentség egységével és az általa jelzett istentisztelettel? Mégis az ige hirdetés primátusáról beszélünk? Mégsem kétfokozú istentisztelet a lutheránus módon megélt és gyakorolt istentisztelet? És hogyan kell értékelnünk azt a helyzetet, hogy a verbális kommunikáció túlzásaitól eltelt világ sokak számára olyan éhséget hozott, amelyet egyre inkább az úrvacsora titkában, a szent étkezés szavak nélküli kommunikációjában lehet csak csillapítani? Azaz: az értelemre (vagy elsősorban az értelem-

re) ható beszéd helyett a felemelt szív – értelemmel nem biztos, hogy megmagyarázható – élménye válik fontossá, vonzóvá, és ezért igénylik egyre többen. Ne kelljen a fejünket törni, ne kelljen információkat feldolgozni vagy gondolkodni, csak valamit átélni, magunkba venni, élvezni.

Az asztalközösség – az istenivel és az emberivel való legközvetlenebb találkozás – nem terheli az értelmet, de annál inkább életmeghatározó élményt ad. Ezzel megy szembe az ige elsőbbségét hangsúlyozó gondolkodásmód és egyházi gyakorlat?

Szó sincs róla! Hogy is olvastuk az imént Márton testvér határozott és egyértelmű szavát: „Az Isten igeje a fő dolog, ez az a fő szentség...” Isten igeje azonban többféle módon jelenik meg. Isten igeje a Szentírás betűje. Isten igeje a hirdetett ige – a *viva vox evangelii*, azaz az előszóval elmondott, Krisztusról szóló örömhír. És a szentségek is idetartoznak. Az úrvacsora is ige, a keresztség is az. A látható ige (*verbum visibile*). Az izlelhető, érezhető ige. Méghozzá a külső ige – *verbum externum*. Ami kívülről jön. Látható, érinthető, bőrről érezhető, megragadható, szájba vehető, megragadható.

Itt is érthető és értelmezhető a *Zsidókhoz írt levél* bevezetésében az a sokat idézett mondat: régen sokszor és sokféleképpen szólt Isten – a proféták által; ezekben a végső időkben a Fiú által szól hozzánk. Ezt a „sokszor és sokféleképpen” nem szűkíthetjük le a verbális kommunikációra. Isten az ígét sokféle módon közli velünk. A prédikáció igejében, az írott igeben és ugyanúgy a szentségekben. Ismerjük: Augustinus szerint a szerzési ige csatlakozik az anyagi jegyhez, mintegy testet öltve benne (inkarnáció). Az úrvacsora ugyanúgy igeesemény, mint a prédikáció vagy a keresztség.

Az ige foglalja magában Krisztus jelenvalóságát. A hirdetett igeben Isten minden művét kinyilatkoztatja, és az igeben zárja magát Krisztus a szentségekbe (a keresztségbe és az úrvacsorába). „Veletek vagyok” – ígéri a tanítványoknak.

Deeg úgy tereli mederbe az izgalmas kérdést, hogy az ige és a kultusz egymásmellettségéről, egymást kiegészítő voltáról beszél. A kettő az istentisztelet egészét jelentő képzeletbeli ellipszis gyújtópontjai. Az ige a értelem, a kultusz a jelenlét pólusa.

Az ige, amelyet hallunk, az ige, amelyet eszünk és iszunk, az ige, amelyben megfürödve újjászületünk. Mind ige. Mind maga a Krisztus.

„Igekultusz” – ízeletgetem a szót, amelyet Deeg használt, ahogy sokáig kóstolgattam *Welter Sándor* többnyire meghökentető szavainak egyikét: az „igetisztelet”. Holnap délelőtt ilyen „igetiszteleten” leszünk együtt.

***

Értik hát olvasóink, miért jutottam el oda több évtizedes kereső-kutató, érteni akaró liturgikus gondolkodásomban, hogy az ige és után, a szentség elé kérdőjelet tettem? Ige. Elsősorban és mindenekelőtt, mindenekfelett és mindenekben Ige. Ami, aki maga a Krisztus. Szóban és cselekedetben, betűben, szavakban, vízben, kenyérben és borban. Krisztus maga.

A szerző egyházunk zsinatának lelkes elnöke, az *Evangélikus Élet Régi-új liturgikus sarok rovatának vezetője*

PALACKPOSTA

Elkészett (?) üzenet

Kedves Diákok! Leginkább az érettségi előtt állókhoz szólok most. Először azt gondoltam, a cikkem elkészített üzenet, hiszen mire elér a „címzettekhez”, már túl lesznek a továbbtanulási jelentkezéseken, tehát – mondhatni – eldőlt, hogy melyik irányt választják. Aztán persze rájöttem, hogy nem csak tizenkettedik évfolyamosok olvassák ezeket a cikkeket, hála Istennek, így akár tanulhattok belőle ti, fiatalabbak, előre is.

Az érettségi előtt állóknak most már leginkább a saját képességeiktől függ, hogy mit is kezdenek azzal a lehetőséggel, amely rájuk szakad ezen a nyáron a vizsgák letétele után. Kinyílik a világ, mint amikor egy pályaudvarra begördülő vonat előtt legezteszerűen szétnyílnak a sánpárok, csakhogy a ti esetekben nem olyan tisztán látható a cél. Tavaly érettségizett, a mi iskolánkból elindult diákokkal beszélgettem, mit tapasztaltak, mit tanultak ez alatt a fél év alatt, mire ébredtek rá, mit csinálnának másképpen.

A tavalyi érettségi vizsga sokak számára szolgált meglepetéssel, sokan elvérezték, gyengébb eredményt értek el, mint amilyenre ők, szülei, tanáraik számítottak. És ez még csak a kezdet volt, hiszen sokan csalódtak az iskolában, ahova mentek, túl nagy volt számukra a kihívás, feladták a küzdelmet.

Vizsont találni teljesen más példát is. Van olyan diák, aki azt mondja: először a választott szakmát szeretném megismerni, csak aztán elindulni az egyetemen, de mire ezt megteszi, harmincéves lesz, és még mindig pályakezdő.

Vajon mi a helyes módszer, hogyan találjuk meg a pályánkat?

A *Prédikátor könyvét* idézve talán rájövünk a megoldásra: „Mindennek megszabott ideje van, megvan az ideje minden dolognak az ég alatt. (...) Megvan az ideje a megkeresésnek, és megvan az ideje az elvesztésnek. Megvan az ideje a megőrzésnek, és megvan az ideje az eldo-

básnak. Megvan az ideje az eltérésnek, és megvan az ideje a megvarrásnak. Megvan az ideje a hallgatásnak, és megvan az ideje a beszédnek.” (Préd 3,1.6–7)

Hiszem, hogy mindegyikötök megtalálja a maga feladatát, hivatását, helyét az életben azon a színes vásznon, ahol az a végtelen számú szín és árnyalat kialakul, melyet az Isten ad nekünk.

Az idézett bibliai igéknek így van az összegzése, továbbgondolása néhány verssel később: „Rájöttem, hogy mindaz, amit Isten tesz, örökké megmarad; nincs ahhoz hozzátenni való, és nincs belőle elvenni való. Azért rendezte Isten így, hogy féljék őt.” (Préd 3,14)

Van, akinek nem tetszik a *félelem* szó. Nem jó félni, viszont arra figyelniünk kell, hogy az istenfélelem kifejezés az Istenben való hitre vonatkozik. Legyen egy olyan erő, amelyet lehet „félteni”, akire jó odafigyelni, akihez lehet alkalmazkodni. Őt követve megtaláljuk a helyünket, hivatásunkat, utunkat az életben. Ezt kívánom mindannyiótoknak!

■ GERLAI PÁL

Névjegy: Gerlai Pál

Harminchárom éves vagyok. 2005-ben diplomáztam az Evangelikus Hittudományi Egyetem teológus-lelkész szakán, 2012-ben végeztem a Semmel-

weis Egyetem mentálhigiénés és szervezetfejlesztő szakán. Hét évig gyülekezeti lelkészként szolgáltam. Iskolalelkészi hivatásomat 2009 óta gyakorlom a miskolci Kossuth Lajos Evangelikus Általános Iskola, Gimnázium és Pedagógiai Szakközépiskola diákjai, tanárai és dolgozói között.

2.0: „Egy sas szíve van bennetek!”

le egy nagy hegy tetejére. Az ég felé tartja, és újra szárnyalásra biztatja. De a sas most sem csinál semmit, egyszerűen ülve marad. És akkor úgy tartja az ember a madarat, hogy lássa a napot. És megint elmondja:

– Te nem a földhöz, hanem az éghez tartozol. Egy sas szíve van benned, tehát repülj!

A sas egy kicsit megremeg, látja a napot, kiterjeszti a szárnyait, és elrepül!

Klaus Douglass így folytatta előadását: „Az én üzenetem a számotokra ez: egy sas szíve van bennetek, repüljete! Az éghez tartoztok, nem a földhöz. Nem az a feladatotok, küldetésetek, hogy a földön kapirgáljatok, és magokat keressetek, hanem szárnyaitok vannak, repüljete! Szeretnélek benneket bátorítani, hogy terjesszék ki a szárnyaitokat!”

Vajon van-e szó a Bibliában a szárnyalásról? Bizony van: „...akik az Úrban bíznak, erejük megújul, szárnyra kelnek, mint a sasok, futnak, és nem lankadnak meg, járnak, és nem fáradnak el.” (Ézs 40,31)

Joseph Herman Hertz írás-magyarozó erről az ígéretről ezt írja: „Isten gondoskodása Izráelről hasonló ahhoz az éberséghez, amellyel a sas örökdiák fészke fölött. Midőn elérkezik az ideje, hogy a kicsinyek elhagyják a fészket, az anyamadár buzdítani kezdi kicsinyeit, hogy utánozzák repülő mozgásait. Szerető gondossággal lebeg fő-

löttük, és készen tartja szárnyait, hogy felfogja őket, ha kimerülnek. Ha a kicsinyek gyengék vagy félénkek, a sas felveszi őket kiterjesztett szárnyaira, és viszi őket. Ezzel védi őket és segít nekik. (...) Ez a jellemzés képet nyújt arról a gondoskodásról, fejelemről és önállóságra nevelésről, amit Izráel kapott az isteni kéztől.”

Szeretnénk, ha a 2014-es Szérlórsán mind a gondoskodás, mind az annak ellátásához szükséges fejelem – és nem utolsósorban az önállóságra nevelés – szempontja is megjelenne az igei alkalmakon, amikor készek vagyunk önmagunk korrigálására, és várjuk, hogy segítsenek nekünk abban, hogy valóban képesek legyünk a szárnyalásra: szívben, lélekben, képzeletben egyaránt egy olyan történelmi időben, amikor jövőt kell álmodni az egyháznak.

A próbapülésre – „Láss, ne csak nézz!” (Mt 13,44) mottóval – a Szérlórsza-előtalálkozón kerül sor március 1-jén Soltvadkerten, ahol Takács Eszter, a Parafónia zenekart és a Szérlórsza Bandet is hallhatjuk, a lelki útvalóról pedig Krámer György és Homoki Pál lelkészek gondoskodnak. Az előtalálkozó egyben „szociálisan érzékenyítő nap” is lesz. A részvétel ingyenes; előregisztrálni február 24-ig lehet. Tudnivalók, részletes program: szelrozsatalalkozo.hu

■ RÉZ-NAGY ZOLTÁN

FEBRUÁR 21. – NEMZETKÖZI ANYANYELVI NAP

Illik viselkednünk – nyelvileg is

Beszélgetés Kiss Jenő nyelvészprofesszorral

► **Közös az anyanyelvünk, sokszor mégis mintha két különböző nyelvet beszélünk – tapasztaljuk fiataloként, idősebbként egyaránt. Magyarul olvashatjuk, hallgathatjuk Isten igéjét, mégsem mindig értjük a Biblia üzenetét – talán mert a mi mindennapi szavaink, kifejezéseink gyakran igen messze esnek az egyház által használtaktól. De vajon miként látja az efféle nyelvi-nyelvhasználati gondokat a nyelvész? A nemzetközi anyanyelvi nap (február 21.) apropójából kérdeztük – a nem mellesleg evangélikus – Kiss Jenő akadémikust, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Magyar Nyelvudományi és Finnugor Intézetének professzorát, akinek egyik fő kutatási területe épp a nyelvhasználat és a társadalom összefüggéseinek vizsgálata.**

– Professzor úr, milyen akadályait látja annak, hogy a fiatalok megértsék a prédikációkat?

– Nyelveket és művelődéstörténeteket. Szociológusok és pszichológusok mondják, hogy ilyen nagy szakadék a nemzedékek között még nem volt. Számos fogalmat, szót, kifejezést, amelyek előfordulnak a Bibliában és az egyházi nyelvezetben, nem ismernek a fiatalok. Ezeket meg kellene tanítani, magyarázni. Ez az egyik feladata hittanoktatásnak, ezért szükséges az is, hogy a lelkész szükséges esetben a művelődéstörténeti háttérrel is felvázolja prédikációiban. A megértésben és a megértésben kitüntetett szerepe van a nyelvnek, a fogalom- és a vele együtt járó szó-készlet ismeretének. Ha ez hiányzik, bármiféle üzenetközvetítés súlyos akadályokba ütközik. Különösen akkor, ha elvont fogalmakról van szó, ahogy a prédikációkban is.

– Áthidalhatónak tartja ezt a szakadékot?

– Igen, de csak akkor, ha napjaink valóságának nyelvi adottságairól, illetve a fontosabb mondatokról nem feledkezünk meg. Az a jézusi mondat például, hogy „Vegyétek fel az én ígámat!”, már csak azért sem érthető, mert a gyerekek többnyire nem ismerik az *iga* szót.

– Azt gondolnám, hogy a nyelvet az idősebb generáció-tanulja a gyermek, itt mégis „el tudott veszni” egy nyelv.

– A kisgyermekkor nyelvelsajátítás idején valóban az idősebb nemzedéktől, elsősorban a szüleitől tanulja a gyermek a nyelvet. De utána már a tágabb környezetből, saját korcsoportjának tagjaitól, a médiából jönnek a számára vonzó minták. Ha a gyerekek nem találkoznak idejekorán az egyházi nyelvvél, később már jóval nehezebb dolguk lesz. Hasonló a helyzet, mint az oltással: a későn kapott oltás nem szokott használni.

– Ezt vajon korábbi generációk is megtapasztalták? A mi dédszüleink is megélték a nagyszüleinkkel kapcsolatban, hogy te jó ég, ez a gyerek hogy beszél, vagy ez csak a mostani idősebbek számára sokk?

– Ilyenféle nagy különbségek korábban nem voltak. Nem is lehettek, mert többnyire nagycsaládok éltek együtt. Azonkívül a tágabb környezet világnézete, szoká-

sai, normái nagyrészt ugyanazok voltak, mint a családéi. És korábban az iskola közvetítette a rendszeres, didaktikusan elrendezett ismereteket, más

KAROLY GYÖRGY TAMÁS FELVÉTELE

forrásból nemigen meríthettek a fiatalok. A modern korban azonban rengeteg forrásból – iskola, film, tévé, internet, utca, sajtó – jön a nyelvhasználati minta, s ezek részben nagyon is eltérnek egymástól, és mind nyomot hagy a gyerekek nyelvhasználatában.

– És ez a nyelvhasználat jelenik meg aztán írásban is.

– Igen. Ma a fiatalok körében „sikk” úgy írni, ahogyan beszélnek. Korábban a helyesírásnak tekintélye volt. Manapság egyre többen úgy vélik, e téren is érvényes a „nekem ne mondja meg senki, mit hogyan csináljak” gondolkodás. Hogy miért érdekes mégis megtanulni helyesen írni? Tetszik, nem tetszik, bizonyos közösségi normák követése egyéni érdek is – a posztmodern korban is.

Mert a társadalmi versenyképességnek bizony vannak anyanyelv-használati – nem csak idegennyelv-tudási – feltételei is. Ez azt jelenti, hogy bizonyos esetekben tehát olyan nyelvi normákat is be kell tartanunk, amelyekhez egyébként nem fűlik a fogunk. Ha valaki például kérvényt nyújt be, vagy állásra pályázik, bizonyosan nem tesz jó benyomást, ha helyesírási hibáktól hemzseg az irománya.

Nota bene: a népmesék visszatérő fordulata, a „Szerencséd, hogy öreganyádnak szólítottál” azt fejezi ki, hogy a mindenkori körülményeknek megfelelően illik, kell viselkednünk nyelvileg is, ha el akarunk érni valamit.

– Érdekes a tegezés-magázás, illetve ennek az átalakulása is. Amikor én jártam óvo-

dába, nagycsoportban tanítottak minket magázni – tetszik-ezzeni –, mondván, az iskolában már nem szabad tegezni a tanító néni. Most az alsó tagozatosok magától értetődően tegezik a tanítókat, vagyis a megszólításban mutatkozó váltás eltolódott négy évet, a felső tagozat küszöbére.

– Úgy tűnik, a társadalom bizonyos részeiben igény van a távolságtartás nyelvi jelzésére. Ennek eszköze a magázás. Mindaddig, amíg a társadalom egy része, különösen a mintaadó része fontosnak tartja az életkor, a hivatali vagy rang szerinti távolságtartást, addig a tegezés-magázás különbsége meg fog maradni.

Egyetemi szemináriumi csoportomban hallottam, hogy egy fiatalember – bár a hallgatók tegeződnek egymással – magázva szólította meg az egyik lányt. Rögtön megkérdeztem tőle, miért teszi ezt. „Tanár úr, én szeretném megadni a nőknek a tiszteletet – válaszolta –, még akkor is, ha az évfolyamtársaim.” Végignézttem a hölgyhallgatókon, s láttam, meg voltak lepve, de láthatólag valahogy jól is esett nekik. Elképzelték, hogy előbb-utóbb a magyar nyelv-közösségben is általánossá válik a tegeződés, és akkor azt a különbségtételt, amelyet ma a tegezéssel-magázással lehet kifejezni, más formában fogják megjeleníteni. Addig azonban, amíg van tegezés-magázás, illik jól választani a kettő között.

– Kezdetektől fogva megvan a magyarban a tegezésnek-magázásnak ez a kettőssége?

– Nincs. Kezdetben csak tegezés volt. A magázás a középkor végén kezdett kialakulni a magyarban.

– És ma ezt úgy tanítjuk, hogy persze, fiam, az apádat is tegezd, Istenhez is így fordulhatsz. De az megint csak a modern kor jelensége, hogy a gyerekek tegezik a szülőket.

– Én sem tegeztem szüleimet. Ez csak a 20. század hetvenes-nyolcvanas éveiben vált általánossá vidéken is. Úgy zajlott a folyamat, hogy az unokák előbb tegezték a nagyszüleit, mint hogy a szüleik tegezték volna a saját szüleiket. Mi is magáztuk tehát szüleinket, de a gyerekeink már tegezték őket.

■ DARVAS ANIKÓ

FEBRUÁR 25.

A KOMMUNISTA DIKTATÚRÁK ÁLDOZATAINAK EMLÉKNAPJA

„Mindenkinek meg kell bocsátani!”

► A korlátozás nélküli megbocsátást Jézus igényli tőlünk. Egy alkalommal egyik tanítványa arra kérdezett rá, hányszor kell megbocsátanunk: „Még hétszer is?” – tette fel a kérdést, a számot a megbocsátás felső határának tartva. Jézus világossá tette, hogy nincs felső határ. Péter kérdésére a „nem hétszer, hanem hetvenszer hétszer is” válasz kétségtelené teszi, hogy a megbocsátás kérdésében mit vár el Jézus a tanítványaitól. Ha Isten nekünk korlátozás nélkül megbocsát, nekünk is ezt kell tennünk. Hitéből fakadt meggyőződése volt ez dr. Szabó Kornélnak is, amikor feleségétől és két leányától elbúcsúzott a börtönben: „Mindenkinek meg kell bocsátani!” Határozott kérése azokra vonatkozott, akik halálra ítélték. Az ítélet végrehajtása előtti nap volt ez, másnap kivégezték. Halálos ítéletét a Budapesti Népbíróság 1948. március 4-én mondta ki. A másodfokú eljárásra 1948. július 12-én került sor a Népbíróság Országos Tanácsa előtt, ahol a korábbi ítéletet másodfokon is helybenhagyták. Miután a egyelmi kérvényt Szakasits Árpád köztársasági elnök elutasította, a halálos ítéletet 1948. szeptember 18-án reggel hét órakor a kőbányai gyűjtőfogházban végrehajtották.

Dr. Szabó Kornél 1932-ben vegyész-mérnöként lett a fűzfői Nitrokémia Ipartelepek Részvénytársaság vezérigazgatója. Kinevezésével magas szakmai tudását ismerték el. Állásából a nyilas hatalom állította félre: szembehelyezkedett velük, ezért házi őrizetbe helyezték. A háború után azonban nemcsak vezérigazgatói állásába került vissza, hanem az összes honvédelmi érdekeltségű vállalat miniszteri biztosának is kinevezték.

Munkahelyéről 1947. november 21-én két civil ruhás nyomozó kísérette haza Szabó Kornélt. Bár azt mondták, hogy a gazdasági rendőrségtől jöttek, a házkutatás után mégis az Államvédelmi Hatóság központjába, a hírhedt Andrassy út 60.-ba vitték. Ott tíz hétig szenvedett, mialatt családja semmit nem tudott róla. Onnan került a Markó utcába, ahol a tárgyalások folytak.

Messzire vezetne akár csak fővonalai ismertetni a Magyar Országos Levéltárban őrzött, 153 oldalas kivétel peranyagot. Legyen itt elég az ítélet említése. A hat vádlott elleni perben Szabó Kornélt halálra ítélték, három vádlottat életfogytig tartó szabadságvesztésre, egy vádlottat tizenöt évi fegyházbüntetésre ítélt a bíróság, egy vádlott pedig felfüggesztett büntetést kapott. Az ítélet indoklása kimondja, hogy a hűtlenséggel vádolt bűnöző csoport visszaélt a vállalat hitelkeretével, fontos tanulmányokat és üzemterveket juttatott a horthysták és a külföld kezére, ezzel árulást követett el a magyar demokráciával szemben, és a Magyar Köztársaságot több millió forinttal megkárosította.

Az ítéletet Olti Vilmos hirdette ki, aki 1945-től előbb a Markó utcai Népbíróság kihallgató néppügyésze, tanácsvezető bírálója, majd 1948-tól a Budapesti Népbíróság elnöke volt. Konceptió, tehát koholt vádak alapján lefolytatott pereit tették hírhedtté, a törvénytelen eljárásokban súlyos börtönbüntetések és számos halálos ítéletet szabott ki. Iratok bizonyítják, hogy sokszor ítélkezett a pártközpont előzetes utasításai alapján.

A Nitrokémia elleni eljárás az első gazdasági jellegű konceptió per volt a kitalált diktatúra korában, de Olti Vilmos vezette mások mellett a pócspertri vádlottak, az Actio

Catholica vezetői, a Mindszenty József hercegrímás, a Grósz József kalocsai érsek és az Endrédi Vencel zirci főpáti elleni pereket is. Mind ezért vált neve állandó kísérő jelzőjévé a „vérbíró” kifejezés. Talán azt kellett a hatalom gátlástalan kiszolgálásával ellensúlyoznia, hogy korábban a Nyilaskeresztes Párt tagja volt?

Az általa vezetett eljárásokra általában is jellemző az, amit Szabó Kornélné az egyik tárgyaláson hallott. Férjétől Olti Vilmos vallatás közben azt kérdezte: „Akar visszamenni oda, ahonnan jött?” Az Andrassy úti ÁVH-központ vallatásbárára célzó, cinikus kérdés egy olyan helyzetben hangzott el, amikor a vádlott a tárgyaláson megtagadott valamit, amit korábban kényszer alatt elismert.

A kivégzés napján – amelyről a család is tudott – Szabó Kornélné és az akkor huszonkét éves leánya, Erzsébet bement a börtönbe. A hitves férje holttestének kiadatásáért kilincselte, hogy családi körben temet-

és más bűncselekmények miatt a Szabó Kornél és társai elleni büntetőügyben a Budapesti Népbíróság ítéletei törvénysértők, ezért a terhelteket az ellenük emelt vád alól – mert nem követtek el bűncselekményt – felmentette. A törvénysértő, koncepció per célja az elrettentő és igazságtalan ítéletekkel nyilvánvalóan a megfélemlítés volt.

A jogi elégtétel Szabó Kornél életét természetesen nem adhatta vissza, de lehetőséget teremtett a nyilvános temetésre. Gyászterítés adhatta hírül, hogy Szabó Kornélnak, a Nitrokémia Vegyipari Vállalat egykori vezérigazgatójának temetése több mint negyven évvel halála után, 1990. március 2-án, 3 órakor lesz a budapesti Farkasréti temetőben a római katolikus egyház szertartása szerint. Szabó Kornélnak a felesége, illetve négy gyermeke volt evangélikus.

Amikor Szabó Kornélnét megismertem, már mindenki Margit nének hívta, hiszen – túl a kilencvenedik életévén – a Deák téri gyülekezet egyik legidősebb tagja volt. És egyik leghűségesebb templomlátogatója is. Csak egy betegség tartotta távol rövid időre a templomtól, hogy aztán ismét minden vasárnap ott üljön Zsóka leányával együtt megszokott helyén a kilenc órai istentiszteleten. Úrvacsorát is vett minden vasárnap, hiszen „soha nem tudhatom az én koromban, hogy melyik lesz az utolsó”.

Férjének kivégzése után a család további sorsa is megpecsételődött. Végzettsége szerint Margit néni francia szakos tanár volt, de ismerete a latin nyelvet is, és jól beszélt németül és portugálul. Az egyetemi évek alatt nyelvtelenségét látva professzora maga mellett akarta tartani, finnugor nyelvést szánva.

Nyelvtudása ellenére mégis csupán segédmunkásként tudott elhelyezkedni a szappangyárban. Elmondása szerint mindenütt a legnehezebb munkát végezte: a szappant szedte le a gépről, vagy a szappanforgácsot kotorta ki hosszú rudakkal. Később könnyebbé lett, amikor a Földművelésügyi Minisztériumba került, ahol édesapja – Kaán Károly akadémikus, erdőmérnök, az Országos Természetvédelmi Tanács első elnöke, a finn erdészettudományi társaság tiszteletbeli tagja – egykor az erdészeti osztály vezetője volt. Természetesen ott sem kaphatott végzettségének megfelelő munkát, csupán kézbesítő lehetett. „De mindent szívesen csináltam – emlékezett vissza –, örültem, hogy munkát kaptam. Nem éreztem megalázónak azt sem, amikor laboratóriumokat takarítottam, vagy a mérnök urak kapcáit kellett mosnom. Ilyesmivel nem lehetett megalázní.”

Végezte mindezt a munkát derűsen, mosolyogva. Volt, hogy az egyik irodából odaszaladt hozzá egy fiatal

lány: „Engedje meg, Margit néni, hogy megcsókoljam az arcát, ezt a mosolygós arcot...” „Ezt a természetet a jó Isten adta nekem” – vallotta.

***

A kézbesítői feladatot nyugdíjasként is végezte. A városban sokfelé járva, munkája közben a gyülekezetet betegeit is látogatta. Legelső betege egy tőből amputált lábú nő volt a Petőfi Sándor utcában. Azontúl mindenkit,

A halálos ítélet felolvasásakor

akiről csak tudott, meglátogató, ha tehetett. Rendszeresen járt a hűvösvölgyi szeretetotthon három épületébe is, s barátságba került a betegekkel. Ismét egykor elmondott szavait idézem: „Úgy örült mindenki, akihez az ember elment. Aki ezt nem próbálta, nem tudja, milyen öröm annak a magányos betegnek, hogyha valaki meglátogatja.” Amikor elkezdte ezt a beteglátogató szolgálatot, akkor érezte igazán, hogy a gyülekezethez tartozik.

Eközben ott volt benne kitörölhetetlenül annak a búcsúzásnak az emléke, amelyik el nem felejthetően kísérte tovább életüket. Az ítélet végrehajtása előtti napon két leányával a kőbányai gyűjtőfogházban búcsút vehettek Szabó Kornéltól. Előtte Margit néni a leányokat biztatta: nem szabad sírni, édesapjuknak erőt kell adni... Majd így mondta el a találkozását: „Férjem első szava ez volt hozzánk: »Ugye tudjátok, hogy ártatlan vagyok?« Persze hogy tudtuk. Vigasztalt minket. Nekem azt mondta: »Te mindig olyan erős hitű voltál. Tartsd meg ezt az erős hitet!« Volt még egy határozott kérése: »Mindenkinek meg kell bocsátani!«”

Mindig? Mindenkinek? A gyilkosoknak is? Az elrettetésnek szánt koncepció per és az igazságtalan halálos ítélet után a határozott kérés ellenére sem lehetett természetes vasárnaponként kimondani a választ az úrvacsorát megelőző gyónó kérdésre: „Megbocsátottál-e mindazoknak, akik vétkeztek ellened...” Erre Margit néni így válaszolt: „Nagy erő kellett hozzá. De ahogy megígérttem, minden reggel és este a Miatyánkban, az Úrtól tanult imádságomban ma is benne van a könyörgés, de legfőképpen az úrvacsorai gyónásban: »Segíts, Uram, hogy meg tudjak bocsátani teljes szívből, tiszta lélekkel!« A megbocsátás segített abban, hogy a harag, gyűlölet, bosszúvágy nem zavarta meg sohasem Urukunk talán legnagyobb ajándékát, a lelki békességet, amellyel

el tudjuk viselni a gyászt, üldöztetést, nehéz testi munkát, nélkülözést.

Azóta a körülmények lényegesen megenyhültek. 1989. szeptember 14-én a Legfelsőbb Bíróság kimondta, hogy Szabó Kornélt ártatlanul ítélték el, és vádlott-társaival együtt az ellemelt valamennyi vádpont alól – bűncselekmény hiányában – felmentette. Hálás vagyok a jó Istennek, hogy ezt ennyi év után megérhettem.”

***

Ma már Szabó Kornél emlékét két márványtábla is őrzi Balatonfűzfőn. Egyik azon az épületen, amelyik korábban lakóhelye és a gyár igazgatási épülete volt, a másik pedig az önkormányzat épületének előcsarnokában. Itt egy bronz dombormű is őrzi arcvonásait. Tiszteletére a Nitrokémia Rt. emléklapoktat alapított, amelyet évente a nagyszámú három dolgozójának adományozhat az erre hivatott kuratórium, a család pedig Szabó Kornél Alapítványt létesített az üzemhez kötődő fiatal műszaki szakemberek képzésének támogatására.

A város önkormányzatának képviselő-testülete 2006-ban posztumusz a Balatonfűzfő díszpolgárára ki-tüntetett címet adományozta Szabó Kornélnak, „tisztelve a Nitrokémia egykori vezérigazgatójának emberi nagysága és 1948-ban koncepció per során bekövetkezett mártírhalála előtt”.

***

Margit néni életének századik évében, 1999. október 30-án temették el. Egyidős volt a 20. századdal, végigélte annak minden borzalmát is. Mi tartotta meg? A férje gyászterítésére nyomtatott ige önvallomása is volt: „Hited megtartott téged, menj el békességgel!” (Lk 7,50) Halálakor Gajárszky Magda költő Margit asszony fejfájára címmel verset írt, amelynek utolsó sorai így őrzik emlékét:

Éltikölt könnyeit
Mosolya takarta,
Engedelmes szívvel
Elfogadott mindent.
Mert Isten akarta...

Végezetül számomra krónikásként már csak az önvizsgálat tűnődése marad: én ki tudtam volna-e mondani ártatlanul halálra ítéltként a siralomházban, erőszakos halálom előtt megkínzóimra és gyilkosaimra gondolva, hogy mindenkinek meg kell bocsátani?...
■ ZÁSKALICZKY PÉTER

Szabó Kornél családjában

hessék el. Ezt a börtön vezetősége megtagadta. Ruháit azonban kiadták leányának. S Erzsébetnek azt is át kellett élnie, hogy miközben kivégezték apja ruháival megy hazafelé, az utcai újságárusok azt kiabálják: „Kivégezték a Nitrokémia vezérigazgatóját!”

***

A rehabilitálásig négy évtizednek kellett eltelnie. A Legfelsőbb Bíróság Elnökségi Tanácsa 1989. szeptember 14-én mondta ki, hogy a felytatá-lagosan elkövetett hűtlenség büntette

ISTENTISZTELET-KÖZVETÍTÉS A MAGYAR RÁDIÓBAN

Bemutatkozik a Szentgotthárdi
Evangelikus Egyházközség

„Ne félj, te kicsiny nyáj...” (Lk 12,32) – hangzott nemegyszer a biztatás a szentgotthárdi templom szószékéről nagyobb ünnepek, évfordulók alkalmával, s mára ez az ige szinte vezérfonala, „jelszava” lett a kicsi közösségnek. A küzdelmes múltban fontos biztatás volt, és az ugyancsak küzdelmes jelenben reménységet nyújt ez a lukácsi ige.

Szentgotthárd a hármastérségi határ közelében: Szlovénia és Ausztria szomszédságában fekszik. A kisváros lélekszáma – a közigazgatásilag hozzá tartozó településekkel együtt – közel tízezer fő.

Az evangelikus gyülekezet a kezdetekkor az önállósodásért küzdött, mivel Ökörtvélyeshez (ma Eltendorf, Ausztria) tartozott. Az anyaggyülekezet akkori lelkésze, Tomka Károly támogatta ezt a törekvést, s így a szentgotthárdiak 1909-ben önálló egyházközséggé szerveződtek. A négyszáz-négyszázötven főt számláló missziói gyülekezet első kinevezett lelkésze Czippott Géza volt. Irányításával kezdődött el a templom építése; felavatására 1912. október 20-án került sor.

A gyülekezetben – amelynek immár új temploma és lelkésze volt – a zavartalan, boldog öröm csak másfél évig tartott. Az első világháború okozta súlyos személyi és anyagi veszteségek sokáig éreztették bénító hatását. A trianoni határok felállítása következtében el kellett bocsátani az egyházközség kötelekéből azokat a szórványegyházközségeket, melyek az új, burgenlandi és jugoszláviai határokon feküdtek.

A következő lelkész 1929-ben érkezett Nyírő (Scherer) József személyében, aki negyvennégy évig pásztorolta a gyülekezetet. 1973-tól Molnár Jenő őrszentpéteri lelkészt bízta meg az egyházmegye esperese. Mivel a szentgotthárdi evangelikus közösség lélekszáma csak száznegyvenöt fő volt, ez az önálló fenntartást anyagilag lehetetlenné tette, ezért a gyülekezet társult az őrszentpéteri egyházközséggel. 1999-től Kollerné Loós Zsuzsanna az egyházközség megválasztott lelkésze.

Jelenleg a Szentgotthárdi Evangelikus Egyházközség szórványgyülekezet, mintegy négy-

száz főt számlál (gyermekkel együtt). Egészen más jellegű munka folyik az őrségi hívek és a városban élők között. Ebből adódóan mások az örömeik és a küzdelmek is.

A szórványokban a hittanórákon és a havi rendszerességgel tartott istentiszteleteken túl – a nagyon jó ökumenikus kapcsolatnak köszönhetően – a testvéregyházakkal, illetve az önkormányzatokkal közösen szervezett alkalmak adnak még lehetőséget a találkozásra. Ilyenek például az imahét, a női imanap, az adventi, böjti közös alkalmak, a helyi ünnepek, a temetői istentiszteletek.

Mindig nagy öröm az igazi testvéri szeretetközösség megélése a Bajánsenyén és Kercaszomoron tartott házi istentiszteleteken.

Szentgotthárdon a „hagyományos” istentiszteletek mellett – reménység szerint minél többeket elérő – különféle egyéb alkalmak nyújtanak lehetőséget a gyülekezet tagjainak, illetve az érdeklődőknek az egymással való találkozásra, például a zenés és gyermek-istentiszteletek. A baba-mama kört, a sport- és játékdélutáni havi rendszerességgel szervezik meg. Évente gyülekezeti, illetve presbiteri napot tart a közösség, és gyülekezeti kirándulásra is sor kerül, valamint hittantábor várja a gyerekeket.

Evangelikus
istentisztelet
a Kossuth rádióban

Március 2-án, ötvenedik événapiján 10.04-től istentiszteletet közvetít a Kossuth rádió a szentgotthárdi evangelikus templomból. Igét hirdet Kollerné Loós Zsuzsanna lelkész.

„A munka folyik”, a gyülekezet lelkesedése reménység szerint töretlen, a hit és remény megtartja – ha Isten is úgy akarja – a szentgotthárdi egyházközséget. A biztatás, ígéret ma is szól: „Ne félj, te kicsiny nyáj; mert tetszett a ti Atyátoknak, hogy néktek adja az országot!” (Lk 12,32; Károli-ford.)

Az újkori protestáns
keresztyénség klasszikusa

Friedrich Schleiermacher emlékezete

► A neves rendszeres teológust, Friedrich Schleiermachert nemcsak a teológiatörténet tartja számon, hanem nyelvészként, filozófusként, pedagógusként és a modern hermeneutika alapítójaként is beírta nevét a szellemtörténetbe. Halálának száznyolcvanadik évfordulója alkalmából emlékezünk rá.

Schleiermacher 1768-ban született Boroszlóban (Breslau, ma Wrocław, Szilézia, Lengyelország). Nagyapja, Daniel Schleiermacher református prédikátorként aktív tagja volt a 18. századi német Rajongók (más néven Sion testvérei – Zionsbrüder) közösségének, apja, Gottlieb Schleiermacher pedig tábori lelkészként működött.

A tizennégy éves Friedrich a Herrnhuti Testvérközösség központjába, Nieskybe került, majd tizenhét évesen a testvérközösség Barbyban működő szemináriumában folytatta tanulmányait. Az ortodox pietista tanokban támadt kétségeinek eloszlását követően sikerült kiharcolnia, hogy 1787-től a szabadabb szellemű Hallei Egyetemen folytathassa tanulmányait. Nem tagadva nevelését, büszkén vallotta magát a herrnhutiak „magasabb rendjéhez” tartozónak. Különösen nagy hatást gyakorolt rá a filozófus Johann August Eberhard (1739–1809), s maga is elkötelezett kutatója lett a görög nyelvnek és Kant filozófiájának.

Mint házitanító és kisegítő prédikátor kezdte meg szolgálatát, mígnem Berlin híres Charité kórházának református prédikátorává választották. Ennek köszönhetően szoros kapcsolatba került különböző értelmiségi körökkel, irodalmi szalonokkal, amelyek soraiban ott találjuk a neves író és kultúrfilozófust, Friedrich Schlegelt (1772–1829) vagy a romantika jeles képviselőjét, Novalist (1772–1801). Az 1799-ben eredetileg névtelenül publikált, A vallásról – Beszéd a műveltekhez megvetők között című műve egyszerre híressé tette az ifjú teológust.

Az ortodoxiával, a metafizikával és a felvilágosult morálfilozófiával szemben általa meghir-

detett vallási függetlenség mint „a végtelen értelmé és zamata”, illetve az univerzum „szemlélése és érzése” újfajta, merész perspektívákat nyitott a vallás eredetére nézve. Ezzel párosult az Isten és a halhatatlanság gondolatokról, a vallásos nevelésről, a vallási közösség struktúrájáról, valamint a vallástörténet és a keresztyénség ideális nézeteiről alkotott új látásmódja. Már ebben a korai művében felfedezhetjük a teljes schleiermacheri életmű csiráját.

Két év udvari prédikátorságot követően (Stolpban) 1804-ben meghívást kapott a Hallei Egyetem rendszeres teológiai tanszékére. Erre az időszakra datálható későbbi műveiben megjelent gondolatainak körvonalazódása. Előadásában végigmagyarázta az Újszövetség majd minden iratát. Publikációival nagyban hozzájárult az újtestamentumi történet-kritikai kutatáshoz. Amikor végül a berlini Szentháromság-templom református prédikátora és az újonnan alapított Berlini Egyetem tanára lett, e két hivatal betöltésével végérvényesen megtalálta a helyét. A Porosz Tudományos Akadémia filozófiai tagozatának tagja lévén Fichte (1762–1814) és Hegel (1770–1831) mellett a teológiai fakultáson túl a filozófiai is tartott előadásokat.

Schleiermacher életművét már kortársai korszakalkotónak értékelték. Filozófiai művei (Eszttika, Hermeneutika, Pedagógia) és rendszeres teológiai művei (Keresztyén erkölcsstan, A teológiai tanulmányok rövid foglalata vagy a forradalmi újításokat tartalmazó A keresztyén hit bemutatása összefüggésben az evangelikus egyház alapelveivel) előremutató módon mind-mind arról tanúskodnak, hogy az eleink által elkezdtet reformációt szintelen folytatnunk kell.

Életművének univerzálisitása és irányadó elközelítései új alapokra helyezték a különböző tudományterületeket. Hatása a vérvizataros 20. századon átívelve mindmáig érezhető. Ezért a száznyolcvan évvel ezelőtt (1834. február 12-én) elhunyt, nagy formátumú teológust egyáltalán nem túlzás az újkori protestáns keresztyénség klasszikusának nevezni.

■ DR. BLÁZY ÁRPÁD

Istentiszteleti rend • 2014. február 23.

Hatvanad vasárnap. Liturgikus szín: zöld.

Lekció: Lk 8,4–15; 2Kor (11,19–33) 12,1–9. Textus: 1Móz 3,1–13. Énekek: 279., 258.

Budavár, I., Bécsi kapu tér de. 9. (úrv.) Balicza Iván; de. 10. (német) Johannes Erlbruch; de. 11. (úrv.) Bence Imre; du. 6. Balicza Iván; **Fébé, II., Hűvösvölgyi út 193.** de. fél 10.; **Sarepta, II., Modori u. 6.** de. 3/4 11. Sztojanovics András; **Pesthidegkút, II., Ördögárok u. 9.** de. fél 10. (úrv.) Fodor Viktor; **Csillaghegy–Békásmegegy, III., Mező u. 12.** de. 10. Donáth László; **Óbuda, III., Dévai Bíró M. tér** de. 10. dr. Lászlóné dr. Agod Anett; **Újpest, IV., Lebstück M. u. 36–38.** de. 10. Solymár Péter Tamás; **Deák tér, V., Deák tér 4.** de. 9. (úrv.) Cselovszky Ferenc; de. 11. (úrv.) Szabóné Mátrai Marianna; du. 6. (orgonazenés istentisztelet) Smidélisz Gábor; **Fasor, VII., Városligeti fasor 17.** de. fél 10. (angol nyelvű, úrv.) Bence Áron; de. 11. (úrv.) Pelikán András; **Józsefváros, VIII., Üllői út 24.** de. fél 11. Románné Bolba Márta; **VIII., Rákóczi út 57/a** de. 10. (szlovák) Gulácsiné Fabulya Hilda; **VIII., Karácsony S. u. 31–33.** de. 9. Románné Bolba Márta; **Ferencváros, IX., Gát u. 2. (katolikus templom)** de. 11. (úrv., énekes liturgia) Koczor Tamás, liturgus: Muntag Lőrinc; **Kőbánya, X., Kápolna u. 14.** de. 10. Benkóczy Péter; **Kelenföld, XI., Bocskai út 10.** de. 8. (úrv.) Gáncs Tamás; de. fél 11. (úrv.) Gáncs Tamás; du. 6. (vespera) Schulek Mátyás; **XI., Németvölgyi út 138.** de. 9. (úrv.) Missura Tibor; **XI., Egyetemi és főiskolai gyülekezet, Magyar tudósok krt. 3.** de. 6. (taizei ima) Szántó Enikő; **Budagyöngye, XII., Szilágyi E. fasor 24.** de. 9. (úrv.) Bence Imre; **Budahegyvidék, XII., Kék Golyó u. 17.** de. 10. (úrv.) Keczkó Pál; **Angyalföld, XIII., Kassák Lajos u. 22.** de. 10. Grendorf Péter; **Zugló, XIV., Lőcsei út 32.** de. 11. (úrv.) Tamásy Tamás; **XIV. Gyarmat u. 14.** de. fél 10. Tamásy Tamás; **Pestújhely, XV., Templom tér** de. 10. (úrv.) Szabó B. András; **Rákospalota, XV., Juhos u. 28. (kis-templom)** de. 10. Erdélyi Csaba; **Rákosszentmihály, XVI., Hősök tere 10–11.** de. 10. Börönte Márta; **Cinkota, XVI., Rózsalevél u. 46.** de. fél 11. Vető István; **Mátyásföld, XVI., Prodám u. 24.** de. 9. Vető István; **Árpádföld, XVI., Menyhért u. 42. (református templom)** du. 3. Vető István; **Rákoshegy, XVII., Tessedik tér** de. 9. Kovács Áron; **Rákoskeresztúr, XVII., Pesti út 111.** de. fél 11. Kovács Áron; **Rákoscaba, XVII., Péceli út 146.** de. 9. Nagyné Szeker Éva; **Rákosliget, XVII., Gózon Gy. u.** de. 11. Nagyné Szeker Éva; **Pestszentlőrinc, XVIII., Kossuth tér 3.** de. 10. Győri Gábor; **Pestszentimre, XVIII., Rákóczi út 83. (református templom)** de. 8. Győri Gábor; **Kispest, XIX., Templom tér 1.** de. 10. Széll Bulcsú; **XIX., Hungária út 37.** de. 8. Széll Éva; **Pesterzsébet, XX., Ady E. u. 89.** de. 10. Győri János Sámuel; **Csepel, XXI., Deák tér** de. fél 11. Zólyomi Mátyás; **Budafok, XXII., Játék u. 16.** de. 10. Hokker Zsolt; **Budakeszi, Fő út 155. (gyülekezeti terem)** de. fél 10. dr. Lackner Pál; **Budaörs, Szabadság út 75.** de. 10. Endrefy Géza; **Pilisvörösvár (református templom)** du. 2. (úrv.) Donáth László.

Összeállította: BALLA MÁRIA

HIRDETÉS

Olvassa az Evangelikus Élet digitális változatát!

DIGITALSTAND
www.digitalstand.hu

Bárhol vagyok,
velem vannak
a lapjaim.

WWW.DIGITALSTAND.HU

► Plakátok tömkelege hirdette a Budapest-Fasori Evangélikus Gimnázium folyosóin ember és természet harmonikus együttélésének üzenetét. Az ökoiskolában nem minden apró nélkül került középpontba a múlt héten a víz témája... A csapból is a Fasor folyik? – teheti fel a kérdést az avatatlan olvasó. A zöld Zuglóban elhelyezkedő, nevében is zöld Fasor csupa jó ügy mellé áll. Ezúttal hét európai iskola harminchét diákját, illetve tanáraikat látta vendégül az intézmény február 10-től a hét végéig egy európai uniós környezetvédő projekt keretében. A 18. századi úttörő pedagógusról, **Johannes Amos Comeniusről** elnevezett, kétéves nemzetközi program ötödik állomása a magyarországi. A nemzetközi „diákmegmozdulásról” **Hajdó Ákos** iskolaigazgatót és **Fabiny Katalin** nyelvtanárt, a program koordinátorát kérdeztük, továbbá a francia, a litván, a német, az olasz, a portugál, a svéd, a török és a hazai résztvevők „vizionáltságait” figyeltük...

„Lifelong learning”

Az angol és német nyelvű projekt, ahogy a program „címkéje” is hirdeti, az élethosszig tartó tanulás („lifelong learning”) mellett teszi le voksát. A környezettudatos szemlélet kialakítása fontos szerepet kap – ahogy erről az igazgató beszámolt – a fasori gimnázium életében. És nem marad meg az elmélet szintjén. A mindennapokban is igyekeznek alkalmazni a fasoriak: szelektíven gyűjtik a hulladékot, illetve törekszenek az energiatakarékosra. Nemrégiben egy szintén európai uniós támogatású geopályázatot is el-

nyertek, melynek eredményeképp fűtőkorszerűsítésre, nyílászárócserére, homlokzati szigetelésre és napelemek felszerelésére is sor kerülhet majd az iskolában.

Tűz, víz, föld, levegő

Nem a jól ismert kisiskolajátékról van szó. Ezek elől a témák elől a mai világban már nem ugorhatunk el egykönnyen. A Comenius projekt – tudhattuk meg Fabiny Katalintól – mind a négy elem köré csoportosít egy-egy találkozót. A bemutatkozó alkalom Bordeaux-ban volt, ezen a nyolc európai iskola igazgatói is jelen voltak. Aztán a tűz elem körüljárására került sor, melynek kapcsán az energiáról és az energiafogyasztási szokásokról gondolkodhattak el a résztvevők.

A levegő tisztaságának fontossága is téma volt egy későbbi találkozón, a legutóbbin pedig – középpontban a föld elemmel – a személteléstől és következményeiről hallhattak a diákok. Hogy a víz elem épp a magyarországi találkozón került sorra, annak a hazai szervezők külön örültek, hisz országunk – Budapest különösen is – méltán híres a „vizeiről”, forrásairól, fürdőiről.

Élő víz

Bár a program nem kifejezetten vallásos szellemiségű, a teremtettség védelme jegyében mégiscsak rálehetünk biblikus dimenzióira is. **Gáncs Péter** evangélikus elnök-püspök a programsorozatot megnyitó áhítatában az élő víz megízlelésére hívta a fiatalokat. (Bár az itt vendégeskedő tanárokat vízi túra helyett – hogy, hogy

Mi folyik itt?

Comenius-találkozó a vízről a Fasorban

ÜZENET AZ ARARÁTRÓL

Rovatgazda: Pelok Zita
ararat@lutheran.hu

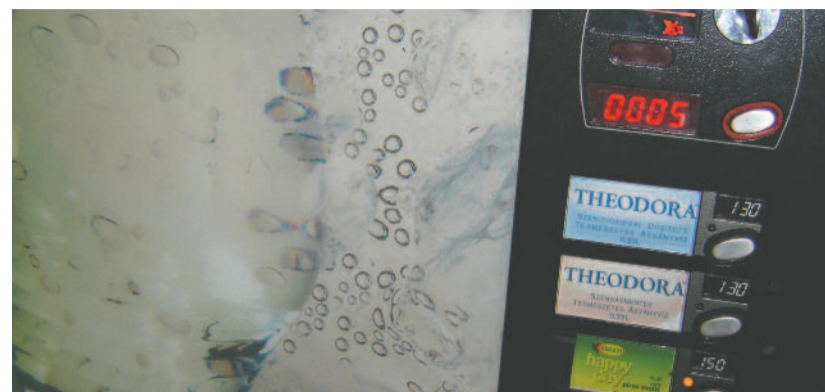
nem – bortúrára vitték a fasoriak az olasz, francia és portugál borokat etyekiakkal feleltető szándékkal.)

Vízíz

A víz nem csak egyszerű szomjoltó. Átlátszó, jellegtelen folyadék. Nem csupán a létfenntartásunkhoz szükséges a napi két, két és fél liternyi mennyiségben ajánlott ital. A víznek – ahogy a Comenius-projektben kiderült – különleges, egyedi karaktere van. Sőt mondhatjuk: minden víz „hazai” valamiképpen. Minden víz lokálpatrióta. Sőt minden víz „nacionalista”!

A fasori napokra a vendég diákok hozták magukkal a hazai vizüket ku-

lacsban – mely gesztus sokakat emlékeztetett a 2012-es Szélrózsa „Merrits!” szlogenjére –, és összevetették a

A fasori vízi erőmű

mi hazainkkal. A péntek reggeli munkák egyike a „vízkóstolás” volt. Bekötött szemmel kellett ráismerniük a diákoknak a sok kis pohárba öntött folyadék közül a saját vizükre. Bizony, van még mit finomítani ízl(él)ésünkön. Van mit megtanulni a víztől, amely nem harsányan, melldöngetve, hanem átlátszón, folyékonyan vagy épp

légiiesen párologva hirdet valami egészen sajátosat.

Moszatolás-maszatolás

Aki külsőként csöppent a csütörtök reggeli, Liptay-laborban helyet kapott előadásra, az bizony ráncollhatta a szemöldökét. Mindenféle mikroszkopikus micsodát láthatott latin krikisz-

krakszokkal a kivetítőn, a kivetítő előtt pedig egy fiatal, mosolygós matematika-biológia szakos tanár, **Lovas Eszter** magyarázott lendületesen (*al-só képiünkön*). Mint később kiderült, a balatoni moszatvilág volt a téma, ehhez kellett a tudományos kifejezések és a tudományos eszközök. A diákoknak láthatólag nem okozott problémát a Balatonban történő elmerülés.

A Dunánál

Ha dinnyehéj úszásának nézdegelésére nem is volt idejük a comeniusosoknak, megmártóztak a Széchenyi fürdőben, megnézték a Gellért fürdőt, és ez utóbbinak a föld alatti ösforrását is felkeresték. Látogatást tettek a Parlamentben is, valamint Esztergomba, a Duna Múzeumba is betértek. Lábnymukat a Duna partján hagyták, remélve, az ökológiailag nem számít óriásnak.

■ KINYIK ANITA

HIRDETÉSEK

Párkapcsolat-ápoló kurzus

Előadás-sorozat a Ráday Kollégium dísztermében (Budapest IX. ker., Ráday u. 28.) hétfői esteken 18 órai kezdettel. Előadó: **dr. Pálhegyi Ferenc**. Az előadások időpontja és témája:

Március 10. – A kapcsolatápolás = folyamatos szeretetközlés. • **Március 17.** – Amire minden nőnek szüksége van: gondoskodás, megértés, biztonság. • **Március 24.** – Amire

minden férfinak szüksége van: bizalom, elismerés, megerősítés. • **Március 31.** – Gyakori kommunikációs félreértések. • **Április 7.** – Háború, hidegháború és tartós béke.

HETI ÚTRAVALÓ

„Ma, ha az ő hangját halljátok, ne keményítsétek meg a szíveteket.” (Zsid 3,15)

Hatvanad hetében az *Útmutató* reggeli s heti igéi Isten szent igéjének e földi sorsáról szólnak, s üzenik: bűjt-előben jussunk el a lelki süketségből az ige hallására. Kérjük is: Exurge Domine – „Serkenj fel! ...Uram! Siess segítségünkre! Vált meg minket irgalmasból!” (Zsolt 44,24.27) Én „kiáltok a magasságos Istenhez, ő mellém áll mindenkor” (GyLK 712). Régen „Isten sokszor és sokféleképpen szólt az atyákhoz a próféták által, ezekben az utolsó időkben pedig az ő Fia által szólt hozzánk” (Zsid 1,1.2; LK). „Meg ne vesd az igét – figyelmeztet heti igénk kapcsán **Luther**. – Most még minden nap ma, amikor Isten hallatja magát nálunk, kiált és hív, hogy el ne szalasszuk az alkalmat. Hogyne kellene hát mélységes hálával köszönetet mondanunk ekkora kegyelemért.” Jézus a magvető példázatával Isten igéjének négyféle sorsáról szól: „Némelyik pedig a jó földbe esett, és amikor felnövekedett, százszoros termést hozott.” „...azok igaz és jó szívvel hallgatják az igét, meg is tartják, és termést hoznak állhatatossággal.” „Aki nek van füle a hallásra, hallja!” (Lk 8,8.15) „Mert Isten igéje élő és ható, élebb minden kétélű kardnál... és megítéli a szív gondolatait és szándékait.” (Zsid 4,12) Mózes arra intette népet, „hogy tartsák meg és teljesítsék ennek a törvénynek minden igéjét! Mert nem üres beszéd az szívatokra, hanem életet jelent nektek” (5Móz 32,46–47) Ő láthatta az ige elutasítását is, mikor az Úristen konokká tette a fáraó szívét. Ő „nem hallgat rátok, amíg rá nem teszemet Egyiptomra”. Áron csodái ellenére „a fáraó szíve... kemény maradt, és nem hallgatott rájuk.” (2Móz 7,4.13) Ezt élhette át Jézus is, mikor Názáretben tanított a zsinagógában. „És megbotránkoztak benne. (...) Csodálkozott is hitelenségükön. (...) »Nem vetik meg a prófétát másutt, csak a hazájában...«” (Mk 6,3.6.4) Urunk tanít: amilyen a fa, olyan a gyümölcse: „Mert minden fát a gyümölcséről lehet megismerni.” Nemcsak meghallanunk, de cselekednünk is kell Isten igéjét! „Miért mondjátok nekem: Uram, Uram, ha nem teszitek, amit mondok?” – kérdi Jézus, és követendő példát ajánl: „Aki hozzám jön, hallja beszédeimet, és azok szerint cselekszik... Hasonló ahhoz a házépítő emberhez, aki leásott, mélyre hatolt, és a kősziklára alapozott...” (Lk 6,44.46–48) Mi is a lelki kősziklára alapoztuk örökkévaló életünket? Ő kér: „Amíg nálatok van a világosság, higgyetek a világosságban, hogy a világosság fiait legyetek!” (Jn 12,36) Ám mi ne becsüljük többre az emberektől nyerhető dicsőséget az Isten dicsőségénél, mert éppen ez életünk célja: az Úristen dicsőítése egész életfolytatásunkkal. Jézus a mustármag és a kovász példázatával is a mennyek országáról szólt, hogy beteljesedjék Ászáf próféciája (lásd Zsolt 78,2): „Példázatokra nyitom meg számat, és a világ kezdete óta rejtett dolgokat jelentek ki.” (Mt 13,35) De mi ne legyünk süketek Urunk szavának meghallására, hanem kérjük: „A te szent igéd vezessen / Életemnek útjain” (EÉ 368,3), mert az én „lábam előtt mécses a te igéd” (Zsolt 119,105).

■ GARAI ANDRÁS

Fáradékony? Beteg?

Béres Csepp Extra

EGÉSZSÉGVÉDŐ HUNGARIKUM

A Béres Csepp Extra® vény nélkül kapható roboráló

A KOCKÁZATOKRÓL ÉS MELLÉKHATÁSOKRÓL OLVASSA EL A BETEGTÁJÉKOZTATÓT, VAGY KÉRDEZZE MEG KEZELŐORVOSÁT, GYÓGYSZERÉSZÉT!

HIRDETÉSEK

GYÁSZJELENTÉS

Szomorúan, de a feltámadás hitével adjuk híru, hogy *Somogyi Edit* vasdiplomás pedagógus, a soproni evangélikus gyülekezet egykori presbitere és jegyzője, a Fabricius Endre Evangélikus Szeretetotthon lakója február 6-án, életének 91. évében zatatért Teremtőjéhez. Áldozatos, sokakat gazdagító élete után a soproni evangélikus temetőben vettünk búcsút szeretettünkől. A reménység ígét *Mihácsi Lajos* lelkész hirdette Róm 6,23 alapján: „*A bűn zsoldja a halál, az Isten kegyelmi ajándéka pedig az örök élet Krisztus Jézusban, a mi Urunkban.*”

EVANGELIKUSELET.HU

Evangelikus műsorok a Magyar Televízióban

Evangelikus ifjúsági műsort láthatunk február 23-án, vasárnap az M1-en 9.40-kor. Az adást február 24-én, hétfőn a Duna World csatornán 16 órakor megismétlik.

***

Az *Útmutató* címmel február 23-án, vasárnap az M1-en 9.50-kor kezdődő műsorban *Szimon János* nyugalmazott soproni lelkész szól életéről, a német ajkúak kitelepítéséről. Szerkesztő-riporter *Nagy László*, rendező *Horváth Tamás*.

Keresztény Értelmiségi Fórum Budahegyvidéken

A Keresztény Értelmiségi Fórum következő alkalmán a budahegyvidéki evangélikus templomban (Budapest XII. ker., Kék Golyó u. 17.) február 24-én, 18.30-kor *Média, kommunikáció – ma* címmel pódiumbeszélgetést tartunk *Fábi György* egyházkerületi felügyelővel.

APRÓHIRDETÉS

Templomok, templomtornyok felújítása, villámvédelem kiépítése. 29 év referenciával. Bede László, 30/943-5089.

50 ÉVE HARANGÖNTÉS ÓRBOTTYÁNBAN
GOMBOS MIKLÓS
aranykoszorús
harangöntőmester

Kiváló magyar szakemberek által készített, külföldön is elismert magyar termékeket gyártunk (harangjátékokat is) a harangokkal kapcsolatos bármely munkához.

harangontes.hu – harangontode.hu

Levélcíme: 2162 Órbottyán, Rákóczi u. 121.
Mobil: 30/948-9575, fax: 28/361-770.
E-mail: gombosmi@harangontes.hu
és info@harangontode.hu.

Új nap – új kegyelem

Vasárnap (február 23.)

Sok baj éri az igazat, de valamennyiből kimenti az Úr. Zsolt 34,20 (2Kor 4,8–9; Lk 8,4–8/9–15/; Zsid 4,12–13; Zsolt 99) Mivel a baj, a fájdalom, a szenvedés minden ember életének része, ezért mindenki alkalmaz valamilyen stratégiát, használ valamilyen eszközt, keres egy számára használható kapaszkodót, amely segít a szenvedést valamilyen módon elhordozni. Az én személyes stratégiám annak belátása és elfogadása, hogy velem is megtörténhet bármi, ami mással is megtörténhet. Ez így igazságos, méltányos, emberi. Nem kérem, nem várom, hogy a Mindenható kivételesen bánásmódban részesítsen. Csak fogjon erősen, és el ne eressen!

Hétfő (február 24.)

Míg hallgattam, kiszáradtak csontjaim... Mert éjjel-nappal rám nehezedett kezed... Megvallottam neked vétkeimet. Zsolt 32,3–5 (Ef 4,22–23; 5Móz 32,44–47; Ef 4,25–32) Mi történe a világgal, ha egészen eltűnne belőle a hit, ha az Isten nem létezne többé egyetlen ember számára sem? Nem mások bűnei üldöznének sötét utcákon bennünket, nem egymást kergetnénk, hanem saját ránk nehezedő vétkeink súlya alatt támoynánk magányosan, kiszáradt csontokkal és kiszáradt lélekkel. Ha többé nem létezne számunkra az, aki előtt lerakhatjuk a bűnünket. Olyan lenne a világ, mint egy gyönyörűen megépített palota, amelynek folyosóin bolyongva hiába keresnénk – bocsánatot kérek – a mellékelyiséget.

Kedd (február 25.)

Én, én vagyok az Úr, rajtam kívül nincs szabadtó. Ézs 43,11 (Ef 1,17; 2Móz 7,1–13; Ef 5,1–14) Istennek rendkívül erős az egója, vagyis az énje. Minden alkalommal, amikor kijelenti magát a Biblia Istene, ez az erős én képezi az alapját, forrását minden tőle származó kijelentésnek. Isten énje a létezés magva, amely köré épülve találja meg minden a maga helyét, szerepét, és kapja meg saját énjét. Ahogy a kisgyermek énjét a szülő énje, a férjé a feleségé, a feleségét a férjé, úgy adja meg, hozza létre, őrzi és tartja emberi énjüket ez az öröktől fogva létező isteni én. A valódi önmagunkká válás, énjünk talalás gyönyörű mondata a Tamásé, ahogy térdre rogy a feltámadott előtt: „*Én Uram, és én Istenem!*”

Szerda (február 26.)

Hatalmának erejével feltámasztotta Krisztust a halálból, és jobbára ültette a mennyekben, feljebb minden méltóságnál és hatalmasságnál, minden erőnél és uralkodónál, sőt minden névnel is, amelyet segítségül hívunk, nemcsak ebben a világban, hanem az eljövendőben is. Ef 1,20–21 (1Sám 2,10b; Mk 6,1–6; Ef 5,15–20) Számomra az, hogy Isten Jézust feltámasztotta a halálból, maga mellé vette, és jobbára ültette, elsősorban azt jelenti, hogy Isten igazolta, „hitelesítette”, hogy ő valóban olyan, ő valóban az, amilyennek és akinek őt a názáreti Jézus velünk megismertette, nekünk megmutatta, közöttünk megélt.

Csütörtök (február 27.)

Béküljete meg az Istennel! 2Kor 5,20 (5Móz 30,19; Lk 6,43–49; Ef 5,21–33) Ketten voltak testvérek, két fiú. Valamin egyszer összevesztek legénykorukban; hogy min, arra már nem is emlékeztek. Örítették a haragot végig egész életükben. Megöregedtek úgy, hogy évtizedeken át nem beszéltek egymással. Egyikük súlyos beteg lett. A másik üzent a pappal, hogy legyen elég a békeklétségből, jönné a beteghez látogatába. „Ha eddig jó vót így, eztán is jó lesz” – hangzott a békejebbet elutasító válasz. Hiába akart békülni az egyik fél, a békeklétséghez a másik fél is kell...

Péntek (február 28.)

Jézus mondja: „Szeressétek ellenségeiteket, tegyetek jót azokkal, akik gyűlölnék titeket; áldjátok azokat, akik átkoznak, és imádkozzatok azokért, akik bántalmaznak titeket.” Lk 6,27–28 (1Sám 24,20; Jn 12,34–36/37–42/; Ef 6,1–4) Félig-meddig megcsinálni valamit általában nincs értelme. Sőt ha valamin nem tudunk befejezni, végigcsinálni, sokszor jobb bele sem kezdeni. Felesleges a folyó közepéig hidat építeni, mi több, egyenesen veszélyes. Keresztényiségünk megélésének túlsó partja, végső pontja az ellenségszeretet. A teljes szeretet. Ahogy Isten is szeret bennünket. Ahogy az általa felénk épített híd túlsó partja, végső pontja, utolsó pillére a vérszomjas tömeg közepén felállított golgotai kereszt.

Szombat (március 1.)

Így szól az Úr: Mivel ragaszkodok hozzá, megmentem őt. Zsolt 91,14 (Lk 22,42–43; Mt 13,31–35; Ef 6,5–9) Nem a ragaszkodásomon múlik. Akkor is megment, ha nem ragaszkodom hozzá. De ha ragaszkodom hozzá, észre is veszem. Neki tulajdonítom menekülésem, megmaradásomat. Nem azt mondom, hogy szerencsém volt. Azt sem, hogy ezt megsztam. Azt meg végképp nem, hogy ezt ügyesen megoldottam. Hanem azt mondom, énekltem inkább: „Az élő Isten járt velem. / Ő áldott, védett engem. / Hú karja őrözt szüntelen. / Megóvta testem, lelkem. / Ő volt, ki híven hordozott. / Ő volt, ki megvidámított, / S mindaddig megsegített!” (EÉ 349/1)

■ NÉMETH ZOLTÁN

VASÁRNAPTÓL VASÁRNAPIG

Ajánló a rádió és a televízió műsoraiból február 23-ától március 2-áig

VASÁRNAP	HÉTFŐ	KEDD	SZERDA
8.00 / Civil Rádió (Budapest) <i>Lélekhangoló</i> Az Evangélikus Rádiómisszió műsora (civilradio.hu)	5.15 / M1 <i>Hajnali gondolatok</i>	18.20 / Duna World <i>Duna-anzisz</i> Felhőket pihentető hegycsúcsok és fortyogó Duna	11.33 / Kossuth rádió <i>Vendég a háznál</i>
9.30 / ZDF (német) <i>Evangelikus istentisztelet</i>	6.00 / Bartók rádió <i>Muzsikáló reggel</i>	20.00 / Pax Tv <i>Kút</i> (élő interaktív műsor) Műsorvezető: Deák László evangélikus lelkész	13.30 / Kossuth rádió <i>„Tebened bíztunk eleitől fogva...”</i> A református egyház féléórása
9.30 / Mezzo Tv <i>Bach: h-moll mise</i>	9.40 / Duna Tv <i>Élő egyház</i> (vallási híradó)	20.00 / Corvinus Rádió (Sopron) <i>Lélekhangoló</i> Az Evangélikus Rádiómisszió műsora (corvinusradio.hu)	14.30 / Bartók rádió <i>Népzene – fiatalok hangja</i> Muzsikáló Erdély
9.40 / M1 <i>Evangelikus ifjúsági műsor</i>	10.10 / Duna Tv <i>Isten kezében</i>	21.00 / Duna Tv <i>Drága besüggött barátaim</i> (magyar játékfilm, 2012) (91')	15.55 / Duna World <i>Baptista magazin</i>
9.50 / M1 <i>Útmutató</i>	13.24 / Kossuth rádió <i>Rádiószínház</i>	21.40 / Duna Tv <i>Perlasca:</i> <i>Egy igaz ember története</i> (magyar–olasz film, 2002) (124')	19.55 / Duna World <i>Hogy volt?!</i> Sinkovits Imre
12.00 / Nemzetiségi adások <i>Déli harangzó a soproni evangélikus templomból</i>	13.30 / Kossuth rádió <i>Erős vár a mi Istenünk!</i> Az evangélikus egyház féléórása	20.11 / Kossuth rádió <i>Belépő</i> (kulturális magazin)	21.10 / M1 <i>On the Spot</i> (dokumentumfilm)
13.00 / Viasat History <i>Az élet Jézus idejében</i> (amerikai dokumentumfilm-sorozat)	21.25 / Duna Tv <i>Elhallgatott gyalázat</i> (magyar dokumentumfilm)	21.40 / Duna Tv <i>Drága besüggött barátaim</i> (magyar játékfilm, 2012) (91')	21.35 / Duna Tv <i>Vakond</i> (lengyel játékfilm, 2011) (105')
21.00 / Bartók rádió <i>Jan Hora orgonál</i>	22.00 / Bartók rádió <i>Dzsesszkoncertek</i> Debreceni dzsessznapok 2013	1.50 / Tv2 <i>Perlasca:</i> <i>Egy igaz ember története</i> (magyar–olasz film, 2002) (124')	23.45 / Duna Tv <i>Éltető víz</i> (kanadai dokumentumfilm)
0.15 / Duna World <i>Isten kezében</i>	22.00 / Bartók rádió <i>Debreceni dzsessznapok 2013</i> A Nigun Quartet játszik		
CSÜTÖRTÖK	PÉNTEK	SZOMBAT	VASÁRNAP
9.30 / Duna Tv <i>Magyar történelmi arcképcsarnok</i> (magyar ismeretterjesztő sorozat)	8.35 / Duna Tv <i>Lyukasóra (irodalmi műsor)</i>	5.50 / Duna Tv <i>...És még egymillió lépés</i> (magyar ismeretterjesztő sorozat)	9.30 / Bartók rádió <i>Musica Sacra</i> (egyházzenei magazin)
10.00 / Bartók rádió <i>Hang-fogó</i> Händel: Salamon (részlet)	10.00 / Pax Tv <i>Megálló 2013 – Keresztmetszet-koncert</i>	7.40 / Duna Tv <i>Élő egyház</i> (vallási híradó)	10.04 / Kossuth rádió <i>Evangelikus istentisztelet közvetítése Szentgotthárdról</i> Ígét hirdet: Kollerné Loós Zsuzsanna lelkész
15.10 / Kossuth rádió <i>Alma és fája</i> (portréműsor)	13.14 / Bartók rádió <i>Franck: a-moll korál</i> Wolfgang Kogert játszik a pécsi bazilika orgonáján	12.00 / Kossuth rádió <i>Déli harangzó a vadosfai evangélikus templomból</i>	11.10 / M1 <i>Református magazin</i>
21.00 / HBO <i>Kismadarak</i> (amerikai filmdráma, 2011) (92')	13.30 / Kossuth rádió <i>Az Úr közel!</i> A baptista egyház féléórása	16.00 / Pax Tv <i>Királyok története</i> Saul, Dávid, Salamon	11.35 / M1 <i>Evangelikus ifjúsági műsor</i>
21.40 / Duna Tv <i>Retúr</i> (magyar játékfilm, 1996) (85')	14.30 / Duna World <i>Szerelmes földrajz</i> Gryllus Dániel	17.35 / M1 <i>Gasztraangyal</i> Zsidó konyha	11.45 / M1 Balaton-felvidéki református templomok
22.45 / M1 <i>Rejtélyes 20. század</i> Kun Miklós történész műsora	13.30 / Kossuth rádió <i>Hóvirágünnep</i> (cseh játékfilm, 1983) (83')	20.20 / M1 <i>Mavericks – Ahol a hullámok születnek</i> (amerikai film, 2012) (112')	12.00 / Kossuth rádió <i>Déli harangzó a nemescsói evangélikus templomból</i>
23.35 / Duna Tv <i>MűpArt Classic</i> Händel: Messiás (oratórium)	22.55 / M1 <i>Verssor az utcazajban</i> Lackfi János	21.35 / Duna Tv <i>Twist Oliver</i> (angol–cseh–francia–olasz játékfilm, 2005) (125')	12.35 / Duna Tv <i>Ízörzők</i>

Evangelikus Élet – A Magyarországi Evangélikus Egyház hetilapja

E-mail: evelet@lutheran.hu • **EvÉlet on-line:** www.evangelikusélet.hu • **Hirdetésfelvétel:** hirdetes@evelet.hu.
Előfizetés: **elofizetes@evelet.hu** • **Szerkesztőség:** 1085 Budapest, Üllői út 24. Tel.: 1/317-1108, 20/824-5519; fax: 1/486-1195.
Szerkesztőségi titkár (előfizetési és hirdetési ügyek referense): Balla Mária (maria.ballal@lutheran.hu).
Főszerkesztő: T. Pintér Károly (karoly.pinter@lutheran.hu).
Olvasószerkesztő: Dobsonyi Sándor (sander.dobsonyi@lutheran.hu). **Korrektor:** Fedor Sára (sara.fedor@lutheran.hu).
Tervezőszerkesztő / EvÉlet on-line: Károly György Tamás (evelet@kgvt.hu).
Munkatárs: Kinyik Anita (kinyik.anita@lutheran.hu). **Rovatvezetők:** dr. Hafenschner Károly – Régi-új liturgikus sarok (hifo@lutheran.hu), Kende K. Péter – Oratio oecumenica (peter.kendeh@lutheran.hu), Véghegyi Antal – A vasárnap ígéje (antal.veghegyi@lutheran.hu). **Szerkesztőbizottság:** Adami Mária, B. Walkó György, dr. Fabiny Tamás, Horváth-Hegyi Áron, Kende K. Péter, Kiss Miklós, Orosz Gábor Viktor, Pröhle Gergely, Radosné Lengyel Anna, T. Pintér Károly.

Kiadja a Luther Kiadó (kiado@lutheran.hu), 1085 Budapest, Üllői út 24. Tel.: 1/317-5478, 1/486-1228, 20/824-5518; fax: 1/486-1229. **Felelős kiadó:** Kende K. Péter (peter.kendeh@lutheran.hu). **Nyomdai előállítás:** Kónsilió Kft. (1022 Budapest, Tapolcsányi u. 6.). **Előfizető:** Nagy Zoltán. **Árusítja a kiadó.** **Terjeszti a Magyar Posta Zrt.** **Terjesztési ügyekben reklamáció a Magyar Posta Zrt.** Hírlapüzletág ingyenes telefonszámán: +36-80/444-444 és a Luther Kiadónál. • INDEX 25 211, ISSN 0133-1302.

Előfizethető közvetlenül a kiadónál vagy postautalványon. Az előfizetési díj beföldön (illetve Románia és Szlovákia területén) negyed évre 3575 Ft, fél évre 7150 Ft, egy évre 14 300 Ft, európai országba egy évre 48 100 Ft (172 euró), egyéb külföldi országba egy évre 56 320 Ft (201 euró). Csak a minden hónap 15-ig beérkező lemondásokat tudjuk az azt követő hónap elsőjéig regisztrálni, ellenkező esetben még egy hónapig jár az újság. Beküldött kizárólag nem írunk meg és nem küldünk vissza. Az adott lapszámba szánt kizárólag a megelőző hét csütörtökéig kérjük leadni! A hétfő delutáni lapzárta kizárólag a hét végi eseményekkel összefüggő (és a szerkesztőséggel előzetesen egyeztetett) írásokat tudjuk figyelembe venni. Az e-mailben küldendő kizárólag az evelet@lutheran.hu, a hirdetes@evelet.hu címre várjuk.

